

Losy edukacyjne i zawodowe absolwentów

Raport z pilotażowej rundy monitoringu
losów zawodowych absolwentów szkół
zawodowych

Warszawa, grudzień 2017

Autorzy:

Krzysztof Bulkowski

Paweł Grygiel

Grzegorz Humenny

Michał Sitek

Jędrzej Stasiowski

Tomasz Żółtak

Wzór cytowania:

*Bulkowski, K., Grygiel, P., Humenny, G., Sitek, M., Stasiowski, J. i Żółtak, T. (2017).
Losy edukacyjne i zawodowe absolwentów. Raport z pilotażowej rundy monitoringu
losów zawodowych absolwentów szkół zawodowych. Warszawa: Instytut Badań
Edukacyjnych.*

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

Egzemplarz bezpłatny

Wprowadzenie	5
1. Dane i metodologia badania	9
1.1. Rola Badania Losów Absolwentów Szkół Zawodowych (BLASZ) w projekcie MLEZAiMD	9
1.2. Przyczyny uniemożliwiające uzyskanie wywiadów	10
1.3. Ograniczenia próby zrealizowanej w Badaniu Losów Absolwentów Szkół Zawodowych	11
1.4. Ograniczenia próby zrealizowanej w pilotażowej rundzie monitoringu	12
1.5. Możliwość uogólniania wniosków z analizy wyników pilotażowej rundy monitoringu	12
Aneks do rozdziału 1. Charakterystyki próby zrealizowanej w pilotażowej rundzie monitoringu	16
2. Ścieżki edukacyjne	18
2.1. Losy edukacyjne uczniów zasadniczych szkół zawodowych	18
2.2. Ścieżki edukacyjne uczniów kończących technika	22
2.3. Losy edukacyjne uczniów szkół policealnych	26
2.4. Ścieżki edukacyjne uczniów bez względu na typ kończonej szkoły	30
2.5. Podnoszenie kwalifikacji poza edukacją formalną	34
2.6. Czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły	36
3. Absolwenci na rynku pracy	52
3.1. Wprowadzenie	52
3.2. Aktywność ekonomiczno-zawodowa i przejście z edukacji na rynek pracy	52
3.3. Charakterystyka epizodów aktywności zawodowej absolwentów	57
3.3.1. Podstawa prawna zatrudnienia	63
3.3.2. Prace dorywcze	66
3.3.3. Doświadczenie pracy w innym kraju	69
3.3.4. Zatrudnienie nieformalne i półformalne	70
3.4. Pierwsza praca	72
3.4.1. Charakterystyka pierwszej pracy	72
3.4.2. Zgodność pierwszej pracy z wykształceniem	74
3.4.1. Zadowolenie z pierwszej pracy i zarobki	76
3.5. Epizody bezrobocia i bierności zawodowej	81
3.5.1. Charakterystyka epizodów bezrobocia absolwentów	81
3.5.2. Charakterystyka epizodów bierności zawodowej absolwentów	84
4. Podsumowanie	85

Wprowadzenie

Warunkiem dostosowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienia wchodzenia na rynek absolwentom szkół oraz skuteczności działań podejmowanych na rzecz poprawy jakości kształcenia i szkolenia zawodowego jest dostępność informacji o losach absolwentów. Do stworzenia odpowiedniego zasobu informacji niezbędne jest opracowanie rzetelnej metodologii gromadzenia danych oraz schematów ich poprawnego przetwarzania. Efektem wdrożenia takiego rozwiązania powinno być prowadzenie systematycznych, regularnych, powtarzalnych pomiarów, dostarczających zobiektywizowanych wskaźników, opisujących aktywność absolwentów na rynku pracy z uwzględnieniem ich historii edukacyjnej.

Podstawową rolą takich wskaźników jest dostarczenie klarownej, interpretowalnej oraz rzetelnej informacji dla interesariuszy systemu kształcenia zawodowego. Obecnie dysponujemy tylko bardzo ogólnymi informacjami pochodzącymi z reprezentatywnych badań rynku pracy, które nie są wystarczające dla interesariuszy i nie odzwierciedlają w pełni zróżnicowania sytuacji absolwentów szkół kształcących zawodowo. Jednocześnie, różne instytucje gromadzą dane i informacje, które mogą być wykorzystane do monitorowania losów absolwentów. Jak pokazują polskie doświadczenia monitorowania absolwentów szkół wyższych oraz doświadczenia podobnych inicjatyw w innych krajach, analiza losów zawodowych absolwentów może opierać się na wykorzystaniu dostępnych danych administracyjnych. Jednak systemowe wdrożenie takich rozwiązań wymaga przygotowania i przetestowania metodologii, która nie tylko pozwoli zidentyfikować możliwości, ale wskaże również na ryzyka i ograniczenia związane z przetwarzaniem danych administracyjnych dotyczących absolwentów szkół kształcących zawodowo. Przetestowanie takiej metodologii pozwoli również zoptymalizować kształt projektowanych rozwiązań i wskazać potrzebne do ich wprowadzenia zmiany legislacyjne.

Organy administracji publicznej w Polsce prowadzą dziś wiele rejestrów zawierających informacje potencjalnie użyteczne z perspektywy badań nad losami edukacyjno-zawodowymi absolwentów szkół. Szersze wykorzystanie informacji i danych, które są już zgromadzone i których jakość pozwala na prowadzenie pogłębionych analiz, leży w interesie publicznym. Pozwala bowiem na uzyskanie informacji niezbędnych do realizacji racjonalnej polityki edukacyjnej i skutecznej polityki rynku pracy bez konieczności angażowania dodatkowych środków wydawanych dziś na realizowane ad hoc badania sondażowe. Analizy oparte na danych rejestrowych pozwalają jednocześnie na prowadzenie nieosiągalnych w inny sposób lub przynajmniej bardzo rzadko możliwych do zrealizowania, wyczerpujących badań całych populacji. Jednocześnie, możliwe jest także stworzenie takich rozwiązań informatyczno-statystycznych, które zapewniają ochronę prywatności danych absolwentów szkół.

Analizy i wnioski zaprezentowane w tym raporcie pochodzą z rundy pilotażowej przedstawianych w niniejszym raporcie są założenia całego projektu realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych od maja 2016 r. do maja 2019 r. Głównym celem projektu Monitorowanie Losów Edukacyjno-Zawodowych Absolwentów i Młodych Dorosłych (MLEZaiMD) jest opracowanie, przetestowanie i przygotowanie do wdrożenia systemowych narzędzi pozwalających na systematyczne śledzenie i monitorowanie

losów zawodowych absolwentów szkół zawodowych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Narzędzia te mają wykorzystywać dostępne dane administracyjne, ograniczając w ten sposób konieczność prowadzenia kosztownych badań empirycznych i umożliwiając dostęp do informacji o możliwie dużej liczbie szkół. Opracowanie takich narzędzi wymaga zidentyfikowania potencjalnych źródeł danych, ich dostępności oraz możliwości ich wykorzystania do prowadzenia analiz, formułowania wniosków i rekomendacji. Niezbędne jest też opracowanie odpowiednich rozwiązań technicznych i uwzględnienie ograniczeń i możliwości prawnych (zwłaszcza z zakresu ochrony danych osobowych), a także skorelowanie projektowanych rozwiązań ze zmianami prawnoinstytucjonalnymi w zakresie oświaty. Równocześnie, konieczne jest zbadanie potrzeb i oczekiwań interesariuszy – przyszłych użytkowników przygotowywanych rozwiązań.

Projekt jest realizowany w ścisłym powiązaniu z projektem realizowanym w trybie konkursowym w ramach działania „Zapewnienie informacji zwrotnej dla systemu kształcenia zawodowego na temat losów absolwentów szkół zawodowych (sygnatura POWR.02.15.00-IP.02-00-003/16)”, w ramach którego w latach 2017-2018 zrealizowane zostaną trzy edycje badań, których celem jest:

- zebranie informacji o oczekiwaniach interesariuszy (badanie jakościowe),
- badanie losów oraz uwarunkowań decyzji edukacyjnych reprezentatywnej grupy absolwentów szkół zawodowych (badanie jakościowe, badanie podłużne),
- przetestowanie projektowanego narzędzia systemowego na grupie absolwentów (badanie ilościowe – ankieta audytoryjna).

W projekcie konkursowym wykorzystywane są produkty (próby badawcze oraz narzędzia: kwestionariusze, scenariusze wywiadów) wytworzone w ramach projektu MLEZAiMD. Z kolei produkty projektu konkursowego (zbiory danych) są przedmiotem analiz w ramach projektu MLEZAiMD. Ważnym elementem wspomnianego projektu konkursowego jest też zebranie od uczestników badania (uczniów/absolwentów szkół zawodowych) zgód na przetwarzanie – do celów prowadzonego w ramach projektu MLEZAiMD monitorowania ich dalszych losów edukacyjnych i zawodowych – dotyczących ich danych, znajdujących się w rejestrach państwowych.

Po każdej edycji badań realizowanych w ramach powiązanego projektu konkursowego wyniki poddane są wnikliwej analizie, w celu sformułowania zaleceń udoskonalenia narzędzi systemowych oraz doraźnych wniosków dotyczących efektywności szkolnictwa zawodowego, z uwzględnieniem różnych typów ścieżek edukacyjnych. Równocześnie tworzone są bazy zanonimizowanych danych pobranych za pomocą wypracowywanego w projekcie programu-narzędzia, pozwalającego integrować dane dotyczące badanych absolwentów pochodzące z rejestrów, baz danych administracyjnych ZUS, MEN, OKE i MNiSW oraz baz danych wyników egzaminacyjnych CKE/OKE. Pozwolą one na testowe połączenie danych absolwentów szkół uczestniczących w kolejnych edycjach badania. Zrealizowanie zadania polegającego na przeprowadzeniu badania ilościowego losów absolwentów z wykorzystaniem danych administracyjnych w ramach projektu MLEZAiMD obejmuje więc przygotowanie narzędzi, przeprowadzenie badań empirycznych (w ramach równoległego projektu konkursowego), połączenie danych zebranych

w badaniach empirycznych z danymi rejestrowymi oraz przygotowanie informacji o wynikach badania.

W ramach projektu MLEZAiMD opracowane zostaną również narzędzia (oprogramowanie) oraz propozycje rozwiązań prawnych i organizacyjnych, niezbędnych do zapewnienia możliwości monitorowania dalszych losów edukacyjnych i zawodowych absolwentów szkół zawodowych po zakończeniu projektu. Rozwiązania te będą odpowiadały w pełni założeniom projektu opisanym w dokumentach programowych, to znaczy pozwolą docelowo na objęcie monitorowaniem losów absolwentów wszystkich szkół zawodowych. Systemowe monitorowanie losów absolwentów pozwoli na opracowywanie zestawień i analiz na poziomie krajowym, regionalnym, poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego (w szczególności miast i powiatów).

Dalsze działania w ramach kontynuacji niniejszego projektu powinny obejmować wdrożenie na skalę ogólnokrajową opracowanych na podstawie wyników przeprowadzonych badań rozwiązań prawnych i instytucjonalnych, pozwalających na systematyczne monitorowanie losów absolwentów szkół zawodowych w oparciu o dane gromadzone w rejestrach publicznych. Wsparcie tego rodzaju wdrożenia zaplanowano w POWER, przewidując sfinansowanie w ramach środków EFS w latach 2019-2022 drugiej i trzeciej rundy monitoringu. Heterogeniczność kształcenia zawodowego może wymagać poszukiwania źródeł informacji dotyczących przedsiębiorstw oraz metod prognozowania popytu na określone zawody i kwalifikacje. Wobec tego konieczne jest doskonalenie i aktualizacje rozwiązań analityczno-informatycznych, także w związku ze zmianami w wykorzystywanych technologiach informatyczno-komunikacyjnych. Mimo dążenia do zautomatyzowania i powtarzalności prowadzonych analiz pojawiające się nowe zawody, zmiany w zbieranych danych, stanie prawnym i strukturze szkolnictwa oraz szeroko rozumiany otoczeniu instytucjonalnym kształcenia zawodowego mogą wymagać regularnej pracy i akumulacji wiedzy instytucjonalnej dotyczącej monitorowania losów absolwentów.

Odbiorcami efektów projektu, w tym również niniejszego raportu, są instytucje publiczne zainteresowane sytuacją absolwentów na rynku pracy (Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Urzędy Pracy), instytucje zarządzające systemem edukacji (Ministerstwo Edukacji Narodowej), szkoły zawodowe, władze samorządowe oraz społeczność badaczy zainteresowanych problemami ekonomicznymi i społecznymi związanymi z aktywnością zawodową osób młodych.

Realizowany projekt zakłada m.in. przeprowadzenie badań terenowych na losowych próbach uczniów i absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, techników i szkół policealnych zgodnie z następującym schematem:

- w I połowie 2017 roku – przeprowadzenie pilotażowej rundy monitoringu, polegającej na kontakcie z absolwentami, którzy w rok szkolnym 2014/2015 byli uczniami ostatniej klasy szkół zawodowych
- w I połowie 2017 roku – rozpoczęcie pierwszej pełnej rundy monitoringu, polegającej na kontakcie z uczniami, w którzy w trakcie badania są w ostatniej klasie szkół zawodowych

- w II połowie 2018 roku – kontynuację pierwszej pełnej rundy monitoringu, polegającej na kontakcie z absolwentami szkół zawodowych będącymi uczestnikami badania w I połowie 2017 roku.

Zgodnie z harmonogramem wynikającym z powyższego schematu runda pilotażowa służyła przetestowaniu narzędzi wykorzystywanych w pierwszej pełnej rundzie monitoringu, ale dostarczyła także bogatego materiału do analiz. Ich wyniki są przedmiotem niniejszego raportu. Dołączenie danych pochodzących z rejestrów, baz danych administracyjnych ZUS, systemu informacji oświatowej, OKE, a jeśli się to okaże możliwe, to także bazy polon umożliwi zweryfikowanie przydatności tych źródeł informacji i będzie przedmiotem raportu z I pełnej rundy monitoringu.

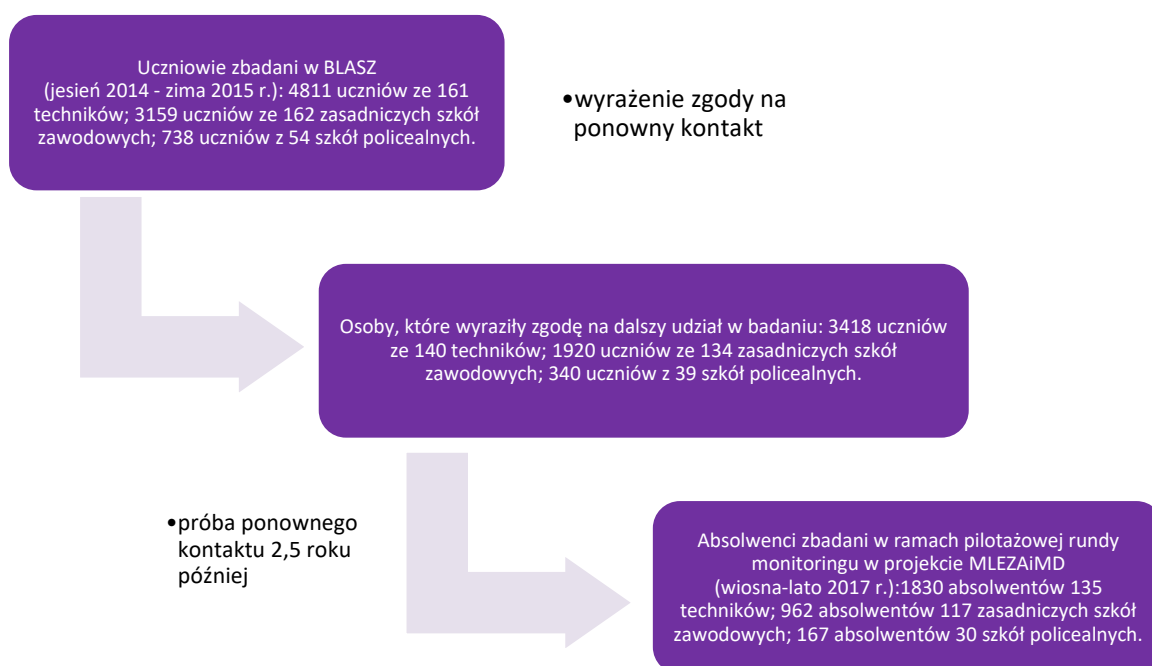
Analizy prezentowane w tym raporcie z rundy pilotażowej są przygotowane jedynie na podstawie badań sondażowych i powstałych w ich wyniku zbiorów danych z pierwszego pomiaru zrealizowanego w pierwszej połowie 2015 roku oraz drugiego pomiaru zrealizowanego w pierwszej połowie 2017 roku.

1. Dane i metodologia badania

1.1. Rola Badania Losów Absolwentów Szkół Zawodowych (BLASZ) w projekcie MLEZAIiMD

Podstawą do realizacji pilotażowej rundy monitoringu losów absolwentów szkół zawodowych w ramach projektu MLEZAIiMD była próba badawcza, na której w 2015 r. zrealizowano *Badanie Losów Absolwentów Szkół Zawodowych* (BLASZ)¹. Próba badania BLASZ objęła osoby, które wiosną 2015 r. były uczniami ostatnich klas polskich techników i zasadniczych szkół zawodowych lub szkół policealnych (tych ostatnich bez względu na klasę/semestr). Z udziału w badaniu wykluczono osoby starsze niż 29 lat. Z badania wyłączono również szkoły artystyczne, tj. kształcące w zawodach przypisanych do artystycznego obszaru kształcenia. Realizacja wywiadów w szkołach w ramach badania BLASZ trwała od listopada 2014 r. do lutego 2015 r.

Rysunek 1.1 Relacje pomiędzy próbą BLASZ a próbą zrealizowaną w pilotażowej rundzie monitoringu w ramach projektu MLEZAIiMD

W badaniu wykorzystywano dwa narzędzia. Nominalnie wszyscy badani wypełniali krótką ankietę audytoryjną, w której zadawano pytania o uczestnictwo w praktykach

¹ Badanie było przeprowadzone przez IBE w ramach projektu systemowego *Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego* współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet III: Wysoka jakość systemu oświaty, Poddziałanie 3.1.1 Tworzenie warunków i narzędzi do monitorowania, ewaluacji i badań systemu oświaty.

zawodowych, plany związane z przystąpieniem do egzaminów zawodowych oraz ocenę różnych aspektów jakości kształcenia w szkole respondentów oraz o wykształcenie ich rodziców. W przybliżeniu 70% osób wypełniających ankietę audytoryjną zostało dodatkowo zbadanych przy pomocy znacznie obszerniejszego kwestionariusza, metodą wspomaganego komputerowo wywiadu osobistego z ankierem (tzw. CAPI). Łącznie zbadano 8708 osób z 377 szkół. Jednakże tylko część z nich zgodziła się wziąć udział w badaniu ich dalszych losów edukacyjnych i zawodowych. O ile w technikach zgody takiej udzieliło 71% badanych uczniów, o tyle w ZSZ niespełna 61%, a w szkołach policealnych tylko nieco ponad 46%. W związku z tym w ramach projektu MLEZAiMD możliwe było podjęcie próby kontaktu z 5678 osobami z 313 szkół.

Właśnie z tymi osobami podjęto próbę przeprowadzenia wywiadu, mającego na celu określenie ich losów edukacyjnych i zawodowych po ukończeniu szkoły zawodowej, w ramach pilotażowej rundy monitoringu realizowanej w ramach projektu MLEZAiMD. Badanie prowadzone było w okresie od 13 maja do 30 września 2017 r., a więc w około 2,5 roku po realizacji BLASZ, co dla większości uczestników odpowiadało okresowi 2 lat od zakończenia nauki w szkole zawodowej, w której byli uczniami w trakcie realizacji projektu BLASZ. Za realizację wywiadów z absolwentami odpowiadała agencja badawcza PBS, w ramach oddzielnego projektu *Monitorowanie losów absolwentów szkół zawodowych - pierwsza runda* (POWR.02.15.00-IP.02-00-003/16). Wywiady udało się przeprowadzić z 2959 osobami, co stanowi nieco ponad 52% tych, którzy wyrazili zgodę na dalszy udział i 34% spośród wszystkich uczestników BLASZ.

Tabela 1.1. Liczba osób zbadanych w BLASZ i pilotażowej rundzie monitoringu w ramach projektu MLEZAiMD

	Zbadani w 2014/2015 r. w BLASZ	Wyrazili zgode na dalszy udzial w badaniu	Zbadani w 2017 r. w MLEZAiMD
Technika	4811	3418	1830
w stosunku do liczby zbadanych w BLASZ	100,0%	71,0%	38,0%
w stosunku do liczby wyrażających zgodę		100,0%	53,5%
Zasadnicze szkoły zawodowe	3159	1920	962
w stosunku do liczby zbadanych w BLASZ	100,0%	60,8%	30,5%
w stosunku do liczby wyrażających zgodę		100,0%	50,1%
Szkoły Policealne	738	340	167
w stosunku do liczby zbadanych w BLASZ	100,0%	46,1%	22,6%
w stosunku do liczby wyrażających zgodę		100,0%	49,1%
Łącznie	8708	5678	2959
w stosunku do liczby zbadanych w BLASZ	100,0%	65,2%	34,0%
w stosunku do liczby wyrażających zgodę		100,0%	52,1%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych BLASZ i MLEZAiMD

1.2. Przyczyny uniemożliwiające uzyskanie wywiadów

W odniesieniu do realizacji badania absolwentów, przeprowadzonego w ramach projektu MLEZAiMD w 2017 r. możliwe jest podanie bardziej szczegółowych informacji na temat przyczyn, dla których nie udało się uzyskać wywiadów, jako że były one odnotowywane w dokumentacji dotyczącej realizacji terenowej badania, realizowanej przez firmę PBS. Najważniejszą przeszkodą w realizacji badania okazały się niestety odmowy udzielenia

wywiadu przez respondentów. Odnosząc liczbę odmów do liczby wszystkich osób, które dwa i pół roku wcześniej zgodziły się na dalszy udział w badaniu, wystąpiły one w przypadku aż 18% absolwentów techników i zasadniczych szkół zawodowych oraz 14% absolwentów szkół policealnych. Jeśli jednak wziąć pod uwagę tylko tych uczestników BLASZ, z którymi ankieterom udało się nawiązać osobisty kontakt, okazuje się, że spotykali się oni z odmową aż w jednej czwartej przypadków.

Poważne trudności sprawiały również niemożliwość zastania jakiejkolwiek osoby pod podanym adresem oraz zmiany miejsca zamieszkania badanych w czasie, jaki upłynął od momentu, gdy podawali oni swoje dane kontaktowe. W przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych zaznaczył się też problem większej liczby błędnie podanych adresów kontaktowych, uniemożliwiających identyfikację miejsca zamieszkania. Około 4% osób, z którymi starano się skontaktować, przez cały okres badania przebywała poza granicami kraju. Zasadne wydaje się przyjęcie założenia, że większość z nich stanowili emigranci, choć nie jesteśmy niestety w stanie stwierdzić, kiedy, gdzie i na jak długo zdecydowali się oni wyjechać.

Warto też odnotować, że negatywny wpływ na liczbę zrealizowanych wywiadów miał fakt, że beneficjent projektu obejmującego realizację terenową badania, nie podjął próby kontaktu z niemal 6% osób, których dane kontaktowe otrzymał.

Tabela 1.2 Ostateczny status prób realizacji wywiadów z pilotażowej rundy monitoringu z wyszczególnieniem przyczyn niezrealizowania wywiadów

	Technika		Zasadnicze szkoły zawodowe		Szkoly policealne	
Wywiady zrealizowane	1830	53,5%	962	50,1%	167	49,1%
Wywiady niezrealizowane:						
respondent przebywa za granicą	142	4,2%	86	4,5%	13	3,8%
respondent odmówił udzielenia wywiadu	618	18,1%	339	17,7%	48	14,1%
niemożliwość ustalenia obecnego adresu respondenta	197	5,8%	120	6,3%	28	8,2%
pod danym adresem nie udało się z nikim skontaktować	298	8,7%	164	8,5%	46	13,5%
błędny adres lub adres niedostępny	46	1,3%	79	4,1%	5	1,5%
wykonawca badania nie podjął próby kontaktu z respondentem	215	6,3%	96	5,0%	18	5,3%
inne powody niezrealizowania	72	2,1%	74	3,9%	15	4,4%
Suma	3418	100,0%	1920	100,0%	340	100,0%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

1.3. Ograniczenia próby zrealizowanej w Badaniu Losów Absolwentów Szkół Zawodowych

Realizacja *Badania Losów Absolwentów Szkół Zawodowych* natrafiła na liczne trudności, które niestety w negatywny sposób wpłynęły na reprezentatywność próby i możliwość uogólniania wyników prowadzonych na niej analiz. Najważniejszy z nich to bardzo

duże problemy z uzyskaniem zgody na realizację badania w szkołach policealnych. Blisko dwie trzecie pierwotnie wylosowanych do badania szkół tego typu odmówiło wzięcia w nim udziału. W konsekwencji zrealizowana próba szkół policealnych jest nieliczna i wyraźnie różni się od populacji uczniów tego typu szkół w zakresie częstości występowania poszczególnych obszarów kształcenia zawodowego. Niedoreprezentowany jest obszar administracyjno-usługowy, a bardzo nadreprezentowany jest obszar turystyczno-gastronomiczny. Drugi poważny problem, dotyczący szkół wszystkich typów polega na tym, że podczas realizacji badania na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ogóle nie zebrano zgód na dalszy udział uczestników w badaniu. W konsekwencji, próba objęta pilotażową rundą monitoringu w ogóle nie obejmuje absolwentów szkół z województwa kujawsko-pomorskiego. Należy też odnotować, że w wyniku nieprzestrzegania założonych procedur przy doborze respondentów w ramach szkół, do próby trafiły również nieliczne osoby starsze niż 29 lat (dotyczyło to niemal wyłącznie szkół policealnych).

1.4. Ograniczenia próby zrealizowanej w pilotażowej rundzie monitoringu

Na opisane powyżej ograniczenia nakłada się dodatkowo kwestia dużej terytorialnej nierównomierności, jeśli chodzi o skuteczność w uzyskiwaniu wywiadów podczas realizacji drugiej fali pilotażowej rundy monitoringu (realizowanej w ramach projektu konkursowego). O ile w województwie świętokrzyskim udało się zrealizować badanie z 73% osób, a w mazowieckim z nieco ponad 70% osób, które w BLASZ wyraziły zgodę na ponowny kontakt, o tyle w województwie pomorskim było to już tylko nieco ponad 25%, a w zachodniopomorskim niecałe 16% takich osób.

W przypadku szkół policealnych najpoważniejszy problem stanowi jednak bardzo niewielka liczebność zrealizowanej próby: 167 osób z zaledwie 30 różnych placówek. Choć skuteczność w uzyskiwaniu wywiadów była w przypadku absolwentów szkół policealnych tylko niewiele niższa niż dla absolwentów szkół pozostałych typów (49% wobec 50% dla ZSZ i 54% dla techników). Jednak wobec niewielkiej liczby zgód na dalszy udział w badaniu, jakie udało się dwa lata wcześniej zebrać w ramach BLASZ od uczniów szkół policealnych, ostatecznie zrealizowana próba jest bardzo nieliczna. W związku z niewielką liczbą badanych w praktyce niemożliwe jest prowadzenie w ramach pilotażowej rundy monitoringu bardziej zaawansowanych analiz, odnoszących się do uczniów szkół policealnych.

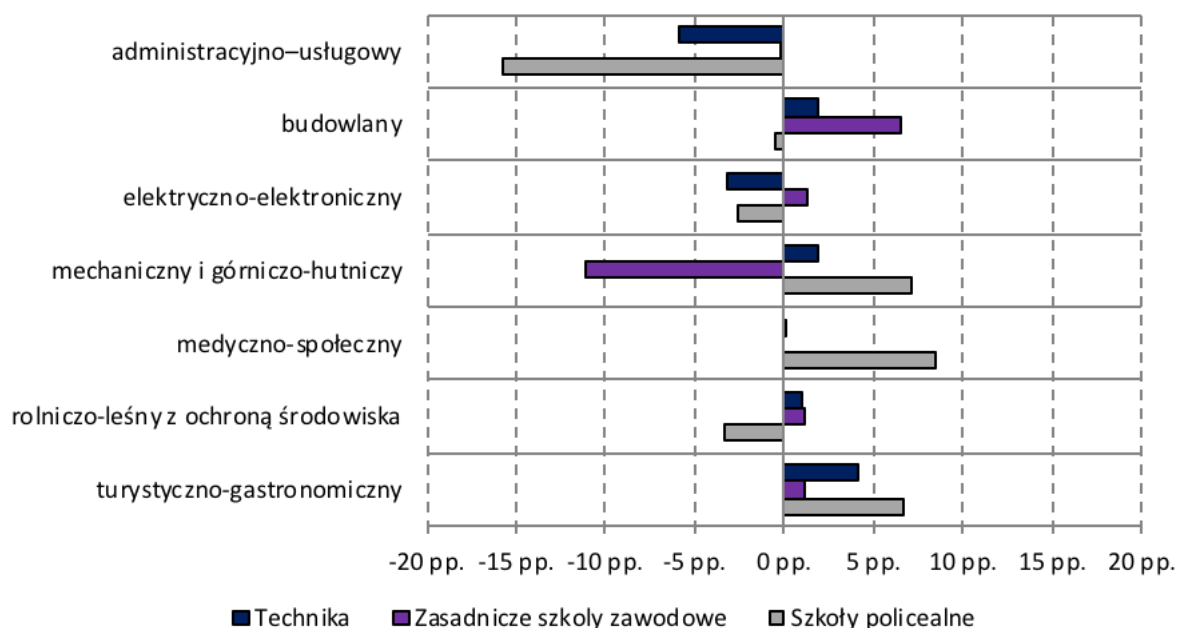
1.5. Możliwość uogólniania wniosków z analizy wyników pilotażowej rundy monitoringu

Z opisanych powyżej powodów próba absolwentów zrealizowana w badaniu MLEZAiMD nie może być traktowana jako reprezentatywna dla populacji absolwentów uczniów ostatnich klas polskich szkół zawodowych w roku szkolnym 2014/2015. W wyniku kumulacji oddziaływania różnych czynników mających wpływ na możliwość uzyskania wywiadu z poszczególnymi uczniami i absolwentami, jej kompozycja różni się wyraźnie

od składu populacji, w szczególności ze względu na udział osób kształconych w poszczególnych obszarach kształcenia zawodowego oraz reprezentację poszczególnych regionów kraju. Nie można więc na jej podstawie formułować wniosków nt. ogólnej sytuacji w ramach populacji, z której pierwotnie dobierana była próba (BLASZ), np. odnośnie odsetka kontynuujących naukę pracujących, czy poziomu zarobków. Niemniej cały czas pozostaje ona cennym źródłem informacji pozwalającym badać uwarunkowania zróżnicowania dalszych ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów, pozwalając określić najważniejsze czynniki ryzyka i sukcesu dla przebiegu ich karier.

Analizując skład zrealizowanej próby MLEZAI_{MD} warto zwrócić uwagę na trzy charakterystyki, których rozkłady w populacji uczniów ostatnich klas szkół zawodowych w roku szkolnym 2014/2015 są znane (dają się obliczyć na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej): obszar kształcenia zawodowego, do jakiego przypisany jest nauczany zawód, lokalizację szkoły, ze względu na region kraju oraz płeć. Na wykresie poniżej przedstawione zostały różnice pomiędzy procentowym udziałem osób uczących się w poszczególnych typach szkół (w roku szkolnym 2014/2015) w ramach poszczególnych obszarów kształcenia, a analogicznymi udziałami procentowymi w zrealizowanej próbie MLEZAI_{MD}. Widać, że wśród absolwentów techników wyraźnie niedoreprezentowane (o 6 pkt. proc.) są osoby wykształcone w obszarze administracyjno-usługowym, a w nieco mniejszym stopniu (o 3 pkt. proc.) w obszarze elektryczno-elektronicznym. Nadreprezentowany jest natomiast obszar turystyczno-gastronomiczny (o 4 pkt. proc.) oraz, choć tu różnice są już niewielkie i nie przekraczają 2 pkt. proc.: budowlany, mechaniczny i górniczno-hutniczy oraz rolniczy z ochroną środowiska. W przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych zdecydowanie niedoreprezentowane są z kolei absolwenci kierunków z obszaru mechanicznego i górniczno-hutniczego (aż o 11 pkt. proc.). Nadreprezentowany jest za to obszar budowlany (o 7 pkt. proc.). W pozostałych obszarach odchylenia od rozkładu populacyjnego są już niewielkie. Największe różnice pomiędzy zrealizowaną próbą a populacją odnotowywane są w przypadku absolwentów szkół policealnych, przy czym po części jest to konsekwencją jej niewielkiej liczebności. Należy odnotować tu bardzo duże niedoreprezentowanie obszaru administracyjno-usługowego (aż o 16 pkt. proc.), przy nadreprezentacji obszarów medyczno-społecznego (o 8 pkt. proc.), mechanicznego i górniczno-hutniczego oraz turystyczno-gastronomicznego (oba o około 7 pkt. proc.).

Rysunek 1.2. Reprezentacja obszarów kształcenia w zrealizowanej próbie MLEZAiMD w porównaniu do populacji uczniów ostatnich klas szkół zawodowych w roku szkolnym 2014/2015 (z wyłączeniem obszaru artystycznego)

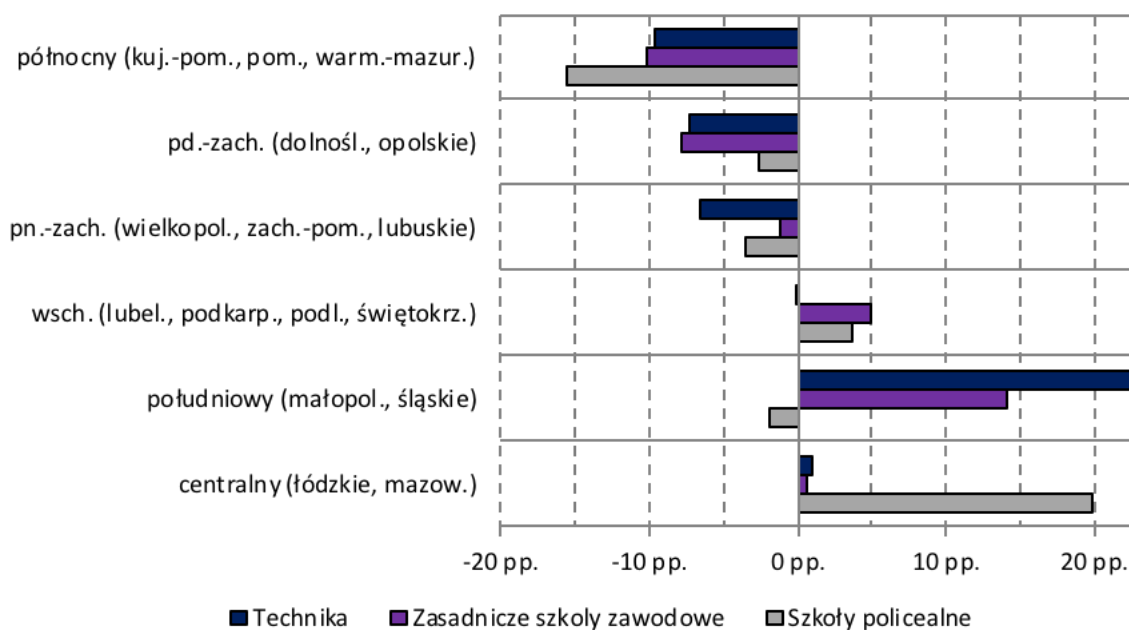
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID oraz SIO. Obszar kształcenia jest dla szkół danego typu nadreprezentowany, jeśli słupek na wykresie skierowany jest w prawo (wartości dodatnie), a niedoreprezentowany, jeśli słupek skierowany jest w lewo (wartości ujemne).

Jeśli chodzi o terytorialne rozmieszczenie próby zrealizowanej w badaniu MLEZAiMD (rozpatrywane z punktu widzenia lokalizacji szkoły, w której badani uczyli się w roku szkolnym 2014/2015), dla wszystkich trzech typów szkół wyraźnie niedoreprezentowane są północne i zachodnie regiony Polski. W przypadku absolwentów techników i zasadniczych szkół zawodowych silnie nadreprezentowany jest za to region południowy (tj. województwa małopolskie i śląskie) – w przypadku techników aż o 22 pkt. proc. W przypadku absolwentów szkół policealnych w podobnie dużym stopniu (o 20 pkt. proc.) nadreprezentowany był region centralny.

Udział kobiet i mężczyzn w próbie jest zbliżony do populacyjnego w zbadanej grupie absolwentów techników (61% mężczyzn w próbie wobec 60% w populacji). Wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i szkół policealnych nieco niedoreprezentowani są jednak mężczyźni – dla obu typów szkół różnica wynosi około 7 pkt. proc., przy czym o ile wśród zbadanych absolwentów zasadniczych szkół zawodowych mężczyźni stanowią 61%, o tyle wśród absolwentów szkół policealnych jedynie 23%.

Rozkłady omówionych powyżej zmiennych, a także wieku i wielkości miejscowości zamieszkania absolwentów, w zrealizowanej próbie absolwentów zebrane zostały w aneksie.

Rysunek 1.3. Reprezentacja regionów (NUTS 1) w zrealizowanej próbie MLEZAiMD w porównaniu do populacji uczniów ostatnich klas szkół zawodowych w roku szkolnym 2014/2015

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID oraz SIO. Region jest dla szkół danego typu szkół nadreprezentowany, jeśli słupek na wykresie skierowany jest w prawo (wartości dodatnie), a niedoreprezentowany, jeśli słupek skierowany jest w lewo (wartości ujemne).

Aneks do rozdziału 1. Charakterystyki próby zrealizowanej w pilotażowej rundzie monitoringu

Tabela 1.3. Liczba zbadanych absolwentów w poszczególnych obszarach kształcenia zawodowego (wg zawodu, jakiego uczyli się w szkole, jako uczniowie której zostali zbadani w BLASZ)

Obszar kształcenia zawodowego	Technika		ZSZ		SPolic.	
administracyjno-usługowy	356	19,5%	256	26,6%	41	24,6%
Budowlany	196	10,7%	183	19,0%	0	0,0%
elektryczno-elektroniczny	376	20,5%	69	7,2%	7	4,2%
mechaniczny i górnico-hutniczy	247	13,5%	211	21,9%	13	7,8%
medyczno-społeczny	1	0,1%	0	0,0%	88	52,7%
rolniczo-leśny z ochroną środowiska	165	9,0%	18	1,9%	4	2,4%
turystyczno-gastronomiczny	486	26,6%	215	22,3%	14	8,4%
Nieznany	3	0,2%	10	1,0%	0	0,0%
Suma	1830	100,0%	962	100,0%	167	100,0%

Tabela 1.3. Liczba zbadanych absolwentów z poszczególnych regionów – wg lokalizacji szkoły jako uczniowie której zostali zbadani w BLASZ

Region (województwa)	Technika		ZSZ		SPolic.	
centralny (łódzkie, mazowieckie)	333	18,2%	141	14,7%	66	39,5%
południowy (małopolskie, śląskie)	810	44,3%	346	36,0%	32	19,2%
wschodni (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie)	360	19,7%	199	20,7%	40	24,0%
północno-zachodni (wielkopolskie, zachodniopomorskie, lubuskie)	173	9,5%	181	18,8%	19	11,4%
południowo-zachodni (dolnośląskie, opolskie)	42	2,3%	16	1,7%	10	6,0%
północny (kujawsko-pomorskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie)	112	6,1%	79	8,2%	0	0,0%
Suma	1830	100,0%	962	100,0%	167	100,0%

Tabela 1.5. Rozkład płci wśród zbadanych absolwentów

Płeć	Technika		ZSZ		SPolic.	
mężczyźni	1112	60,8%	591	61,4%	38	22,8%
kobiety	718	39,2%	371	38,6%	129	77,2%
Suma	1830	100,0%	962	100,0%	167	100,0%

Tabela 1.6. Rozkład wieku wśród zbadanych absolwentów

Wiek (rocznikowy w 2017 r.)	Technika		ZSZ		SPolic.	
19-20 lat	11	0,6%	38	4,0%	0	0,0%
21 lat	33	1,8%	700	72,8%	0	0,0%
22 lata	1716	93,8%	186	19,3%	4	2,4%
23-27 lat	59	3,2%	35	3,6%	105	62,9%
28-32 lat	1	0,1%	0	0,0%	29	17,4%
33 lata i więcej	2	0,1%	1	0,1%	27	16,2%
brak danych	8	0,4%	2	0,2%	2	1,2%
Suma	1830	100,0%	962	100,0%	167	100,0%

Tabela 1.7. Rozkład wielkości miejscowości zamieszkania (w 2017 r.) wśród zbadanych absolwentów

Wielkość miejscowości zamieszkania	Technika		ZSZ		SPolic.	
Wieś niebędąca siedzibą gminy	766	41,9%	464	48,2%	40	24,0%
Wieś będąca siedzibą gminy	212	11,6%	80	8,3%	15	9,0%
Małe miasto (do 20 tys. mieszkańców)	181	9,9%	119	12,4%	24	14,4%
Średnie miasto (od 21 do 100 tys. mieszkańców)	311	17,0%	146	15,2%	29	17,4%
Duże miasto (od 101 do 500 tys. mieszkańców)	249	13,6%	120	12,5%	34	20,4%
Bardzo duże miasto (powyżej 500 tys. mieszkańców)	111	6,1%	33	3,4%	25	15,0%
Suma	1830	100,0%	962	100,0%	167	100,0%

2. Ścieżki edukacyjne

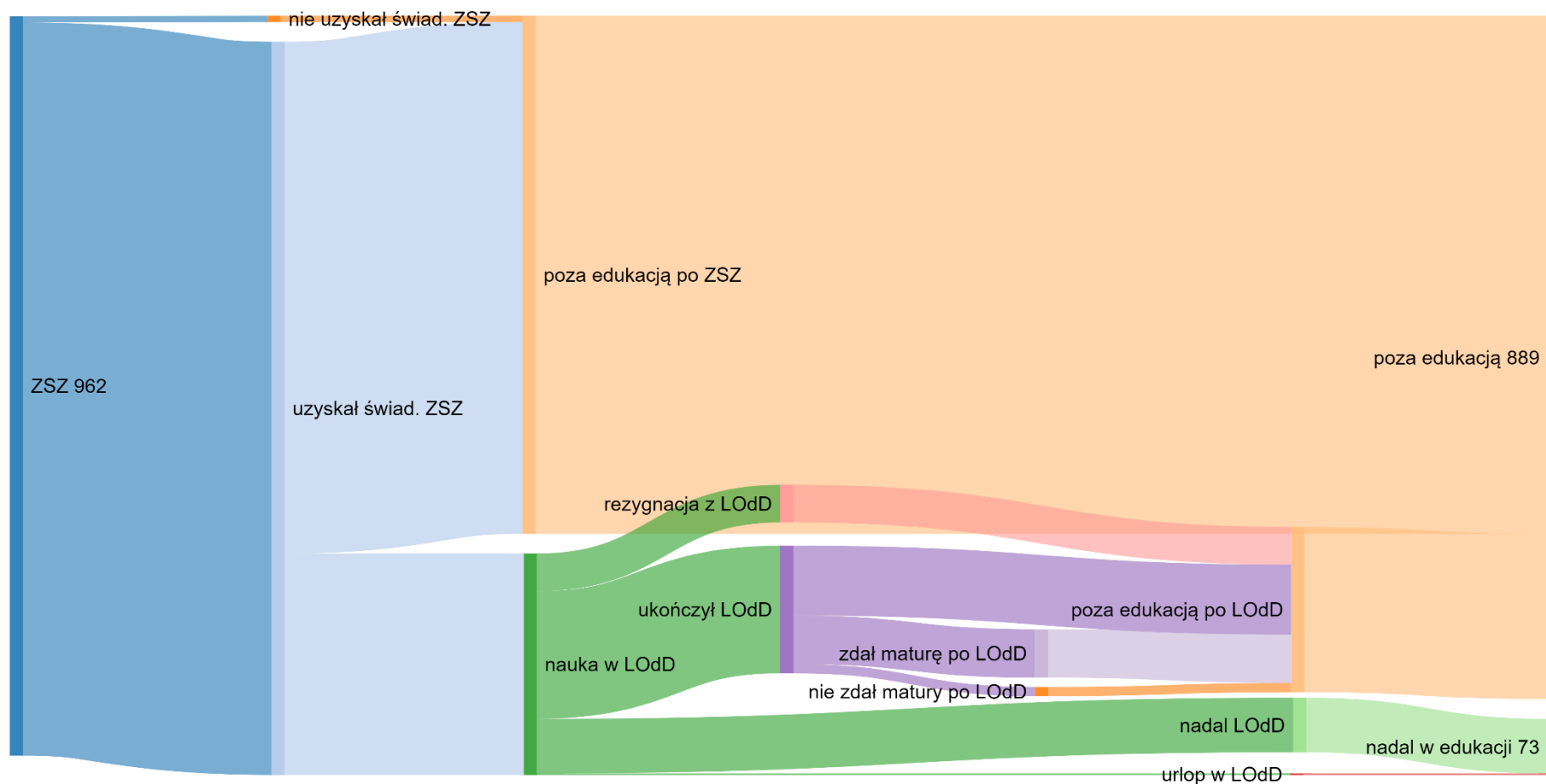
Poniższy rozdział raportu poświęcony jest ścieżkom edukacyjnym absolwentów szkół zawodowych. W jego ramach skupiono się na zdarzeniach związanych z zakończeniem nauki w szkole, w której uczyli się respondenci podczas pierwszego etapu badań oraz tą częścią ich losów, która wiąże się z kontynuowaniem nauki i zdobywaniem dodatkowych uprawnień zawodowych. Przeprowadzone analizy przedstawione zostaną oddzielnie dla poszczególnych typów szkół (zasadnicze szkoły zawodowe, technika oraz szkoły policealne) oraz łącznie, tj. obejmując wszystkich badanych bez względu na rodzaj ukończonej szkoły. W końcowej części rozdziału analizie poddane zostaną dodatkowo podstawowe czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły zawodowej (ZSZ, technikum oraz szkoły policealnej).

2.1. Losy edukacyjne uczniów zasadniczych szkół zawodowych

Analizy rozpoczniemy od przedstawienia dalszych losów edukacyjnych uczniów zasadniczych szkół zawodowych (por. Rysunek 2.1). Niemal wszyscy uczniowie ZSZ (99%) uzyskali w analizowanym okresie świadectwo ukończenia szkoły zawodowej. Relatywnie niewielka ich część skorzystała z możliwości kontynuacji nauki w liceach ogólnokształcących dla dorosłych (dalej: LOdD): około 30% spośród wszystkich uczniów ZSZ i tyle samo wśród absolwentów ZSZ. Tak więc, tuż po ukończeniu szkoły zawodowej 70% uczniów ZSZ nie zdecydowało się na kontynuację nauki. Wśród osób, które rozpoczęły naukę w LOdD szkoły te - do momentu zakończenia badań - ukończyło ok. 58% (17% spośród ogółu badanych z ZSZ), zaś maturę zdało 22% (odpowiednio: 6,5%). Tak więc, spośród uczniów ZSZ - w najlepszym razie - co dwudziesty ma możliwość aplikowania na uczelnie wyższe. Niestety pozyskane dane nie umożliwiają udzielenia jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o to, jaka część uczniów ZSZ faktycznie podjęła studia wyższe. Można jedynie określić, jaka część spośród nich trafiła na rynek pracy: 39 osób pracuje (tj. 62% spośród osób, które zdały egzamin dojrzałości), zaś 12 deklaruje pozostawanie na bezrobociu (odpowiednio: 19%). Pozostałe 12 osób (19% posiadających maturę po ZSZ) nie zadeklarowało swojej aktywności na rynku pracy.

Generalnie, najczęściej wybieraną ścieżką przez uczniów ZSZ jest uzyskanie świadectwa ukończenia szkoły zawodowej oraz wyjście poza system edukacji (przejście na rynek pracy). Wyraźnie mniej częste jest kontynuowanie nauki w LOdD zakończone zdaniem matury. Niestety, przeprowadzone badania nie pozwalają na jednoznaczną odpowiedź o dalsze losy tej grupy. Dodajmy w tym miejscu, że 71 osoby (tj. 1/4 uczniów, którzy podjęli w nich naukę) w momencie prowadzenia badań nadal uczyły się w LOdD.

Rysunek 2.1. Ścieżki losów edukacyjnych uczniów szkół zawodowych (okres 2 lat badań).

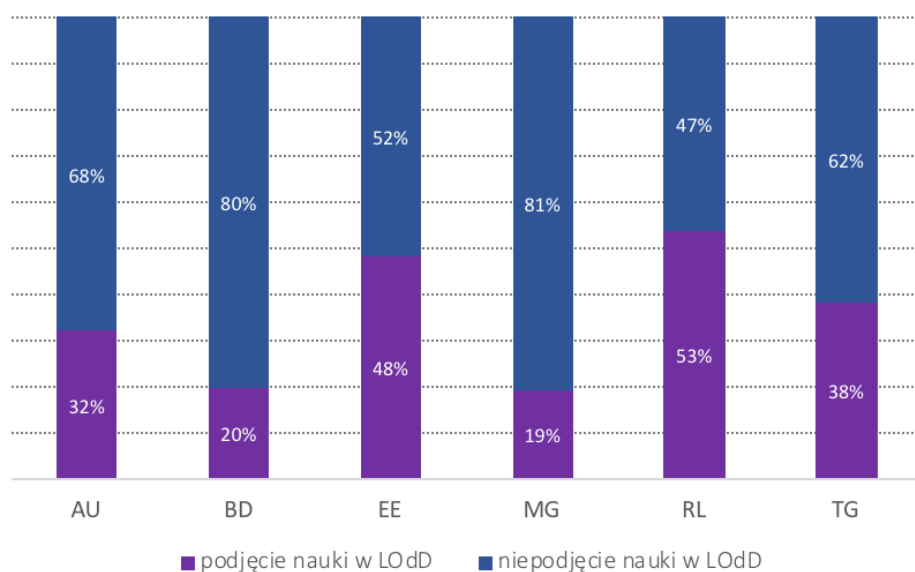

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Zdecydowana większość uczniów szkół zawodowych zdała wszystkie części egzaminu zawodowego (91%) (por. rysunek 2.2). Jedynie 9% dwa lata po pierwszej turze zadeklarowała, że nie uzyskała wymaganych uprawnień zawodowych. Uzyskanie tego typu uprawnień wiąże się jednocześnie z obszarem kształcenia. Częściej niż przeciętnie uzyskanie zawodu zauważyć można w przypadku zawodów z obszaru administracyjno-usługowego (95%) oraz budowlanego (96%), rzadziej z kolei w przypadku zawodów z obszaru elektryczno-elektronicznego (71%) - jest to jednak zależność słaba. Obszar kształcenia wiąże się także z kontynuowaniem nauki po ukończeniu szkoły zawodowej: rzadziej niż przeciętnie naukę w liceum dla dorosłych kontynuują absolwenci kształcący się w zawodach z obszaru budowlanego (20%) oraz mechanicznego i górnictwo-hutniczego (19%). Częściej na kontynuację decydują się osoby zdobywające kwalifikacje w zawodach z obszaru rolniczo-leśnego z ochroną środowiska (53%), elektryczno-elektronicznego (48%) oraz turystyczno-gastronomicznego (38%) (por. rysunek 2.3).

Nie ma z kolei istotnych statystycznie zależności między uzyskaniem dyplomu potwierdzającego zdobycie wszystkich kwalifikacji zawodowych a kontynuowaniem nauki w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych tak ogółem, jak dla każdego z obszarów kształcenia zawodowego z osobna.

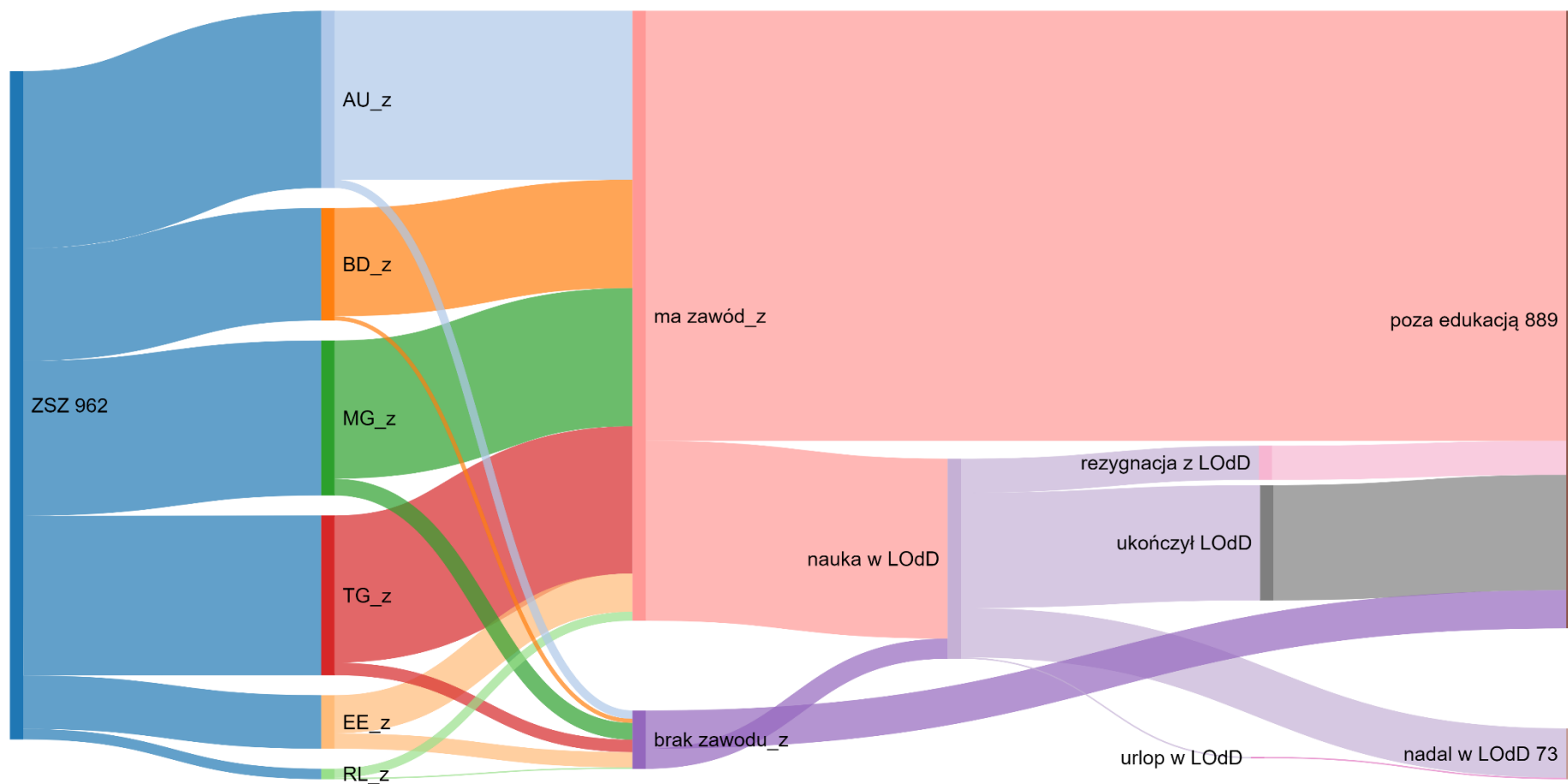
Rysunek 2.2. Podjęcie nauki w liceach ogólnokształcących dla dorosłych przez uczniów zasadniczych szkół

zawodowych według obszaru kształcenia.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Rysunek 2.3. Ścieżki losów edukacyjnych uczniów szkół zawodowych z uwzględnieniem obszarów kształcenia oraz uzyskania kwalifikacji zawodowych (okres 2 lat badań).

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

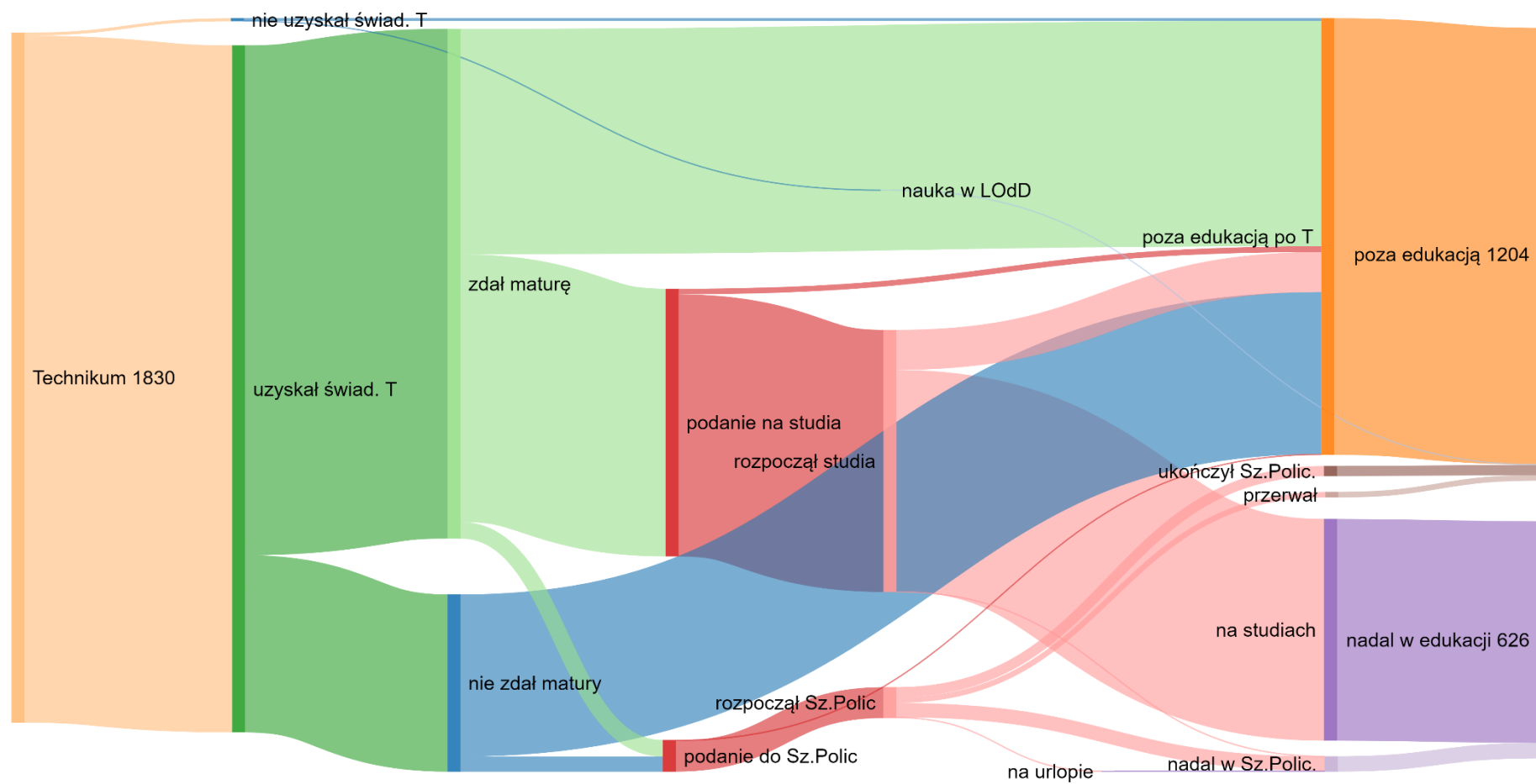
Wyniki badania nie przynoszą jednocześnie jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy liczba kwalifikacji, które należy zdać, aby otrzymać tytuł zawodowy wpływa na prawdopodobieństwo uzyskania zawodu. Mniejsza liczba kwalifikacji nieznacznie zwiększa szansę na uzyskanie tytułu zawodowego: odsetek uczniów zasadniczych szkół zawodowych, którzy uzyskali tytuł zawodowy wyniósł 92% gdy wymagana była jedna kwalifikacja i 88% gdy wymagana była większa liczba kwalifikacji.

2.2. Ścieżki edukacyjne uczniów kończących technika

W przypadku uczniów techników (por. Rysunek 2.4) - podobnie jak miało to miejsce w przypadku ZSZ – niemal wszyscy badani uzyskali świadectwo ukończenia szkoły. Przy czym, egzamin dojrzałości zdały 1351 osoby (tj. 74% ogółu badanych uczniów techników). Interesujące, że spośród uczniów, którzy uzyskali świadectwo maturalne, tylko nieco połowa (52 %) zdecydowała się na złożenie podania o przyjęcie na studia wyższe, z czego zdecydowana większość (51% spośród uczniów dysponujących maturą oraz 38% ogółu osób uczących się w technikach) faktycznie studia te rozpoczęła.

Co oczywiste, brak matury wyraźnie sprzyja raczej wyjściu poza system edukacyjny niż wykorzystywaniu istniejących szans kontynuowania nauki w szkole policealnej. Z tej możliwości skorzystało jedynie 40 osób, to jest zaledwie około 2% spośród ogółu uczniów techników, a jednocześnie 8,5% badanych bez świadectwa maturalnego. Ten sposób kontynuowania nauki (szkoła policealna) wybrało również 44 osoby, które zdały maturę, co stanowi nieco ponad 2% wszystkich uczniów techników oraz około 3% spośród tych, którzy zdali maturę. Zdobycie drugiego zawodu nie jest więc popularną ścieżką kształcenia.

Rysunek 2.4. Ścieżki losów edukacyjnych uczniów techników (okres 2 lat badań).

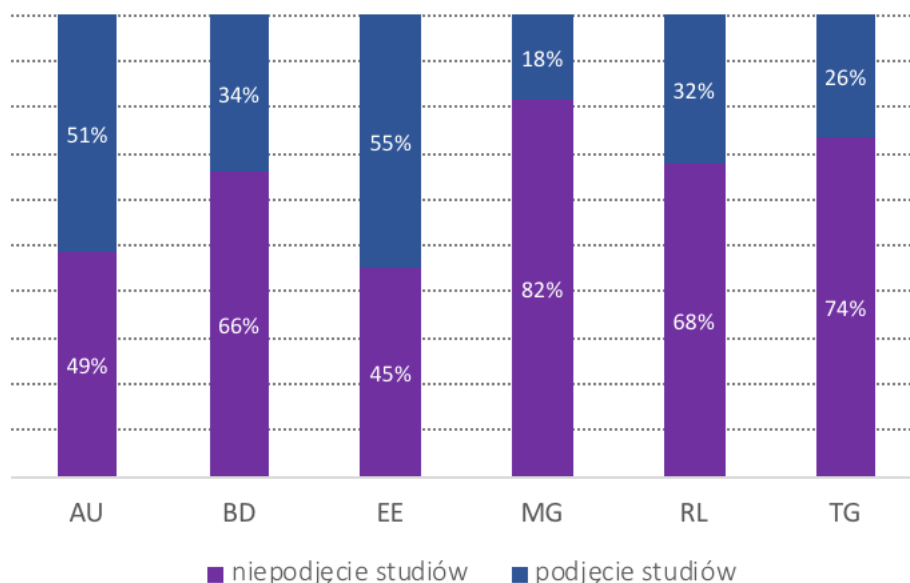
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Generalnie, występują dwie nakładające się tendencje powodujące, że uczniowie techników najczęściej trafiają na (szeroko rozumiany) rynek pracy: niezdana matura (uniemożliwiająca aplikowanie o przyjęcie na studia) oraz niechęć (lub brak możliwości) do kontynuowania nauki na studiach wyższych - mimo posiadania świadectwa maturalnego umożliwiającego staranie się o przyjęcie na nie. Spośród badanych uczniów techników jedynie około jednej trzeciej (34%) kontynuuje naukę w instytucjach edukacyjnych różnego szczebla.

Podobnie jak miało to miejsce w przypadku uczniów szkół zawodowych także młodzież ucząca się w technikach (por. Rysunek 2.5) w zdecydowanej większości uzyskała tytuł zawodowy (84%). Jedynie 16% nie zdało wszystkich wymaganych egzaminów zawodowych. Także w przypadku tej grupy badanych obszar kształcenia zawodowego wpływa na prawdopodobieństwo uzyskania tytułu zawodowego. Największe jest ono w przypadku zawodów z obszaru administracyjno-usługowego (93%) oraz turystyczno-gastronomicznego (88%), najmniejsze zaś w przypadku zawodów z obszaru rolniczo-leśnego z ochroną środowiska (79%), mechanicznego i górnictwo-hutniczego (79%) oraz elektryczno-elektronicznego (77%).

Obszar kształcenia przekłada się także na szanse kontynuowania nauki w szkołach wyższych. Częściej na studia dostaje się młodzież kształcąca się w zawodach z obszaru elektryczno-elektronicznego (55%) oraz administracyjno-usługowego (51%) rzadziej z kolei absolwenci kształcący się w zawodach z obszarów turystyczno-gastronomicznego (26,5%) oraz mechanicznego i górnictwo-hutniczego (18%).

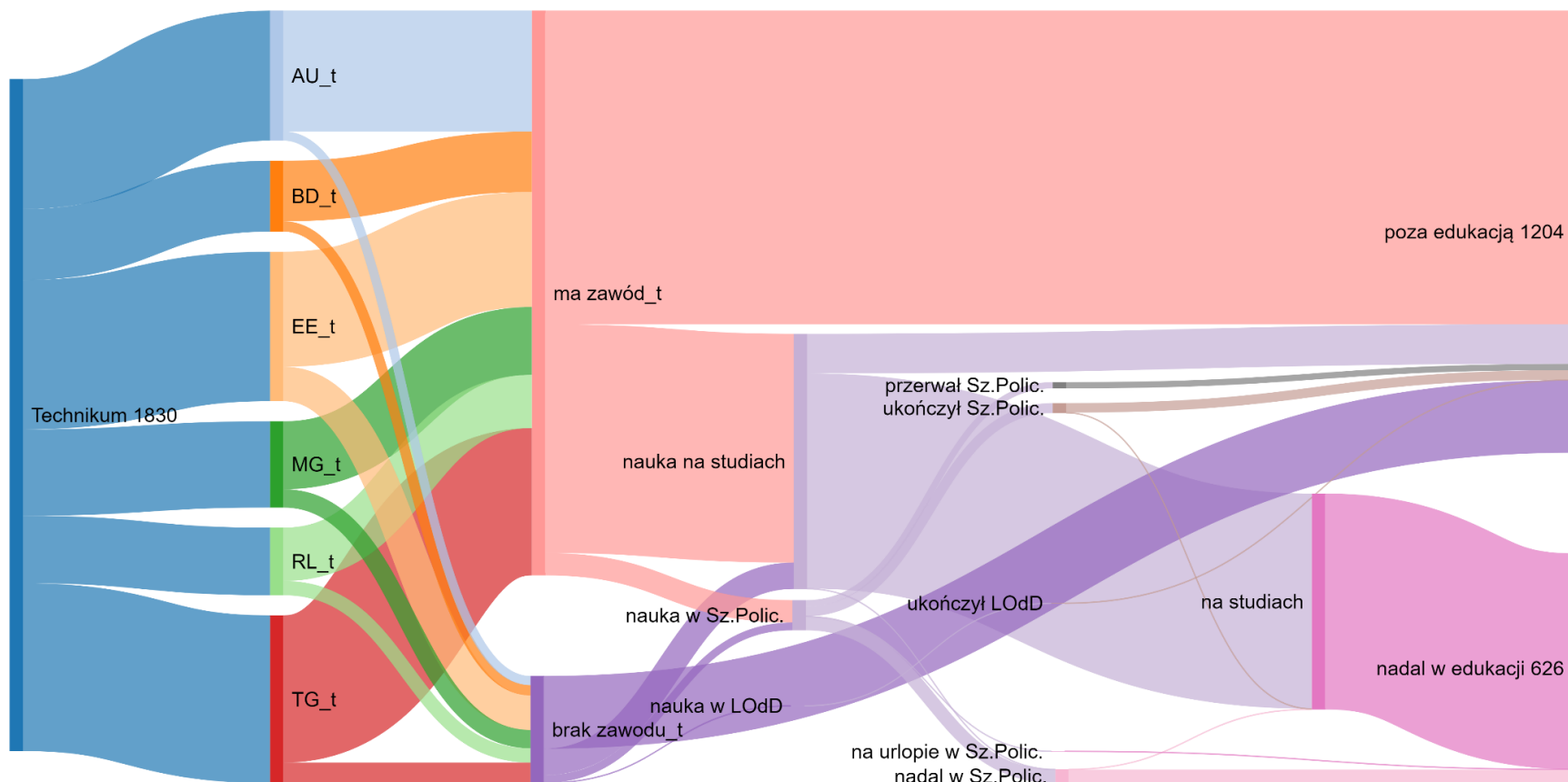
Rysunek 2.5. Uzyskanie tytułu zawodowego przez uczniów zasadniczych szkół zawodowych według obszaru

kształcenia

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Rysunek 2.6. Ścieżki losów edukacyjnych uczniów techników z uwzględnieniem obszarów kształcenia oraz uzyskania kwalifikacji zawodowych (okres 2 lat badań).

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

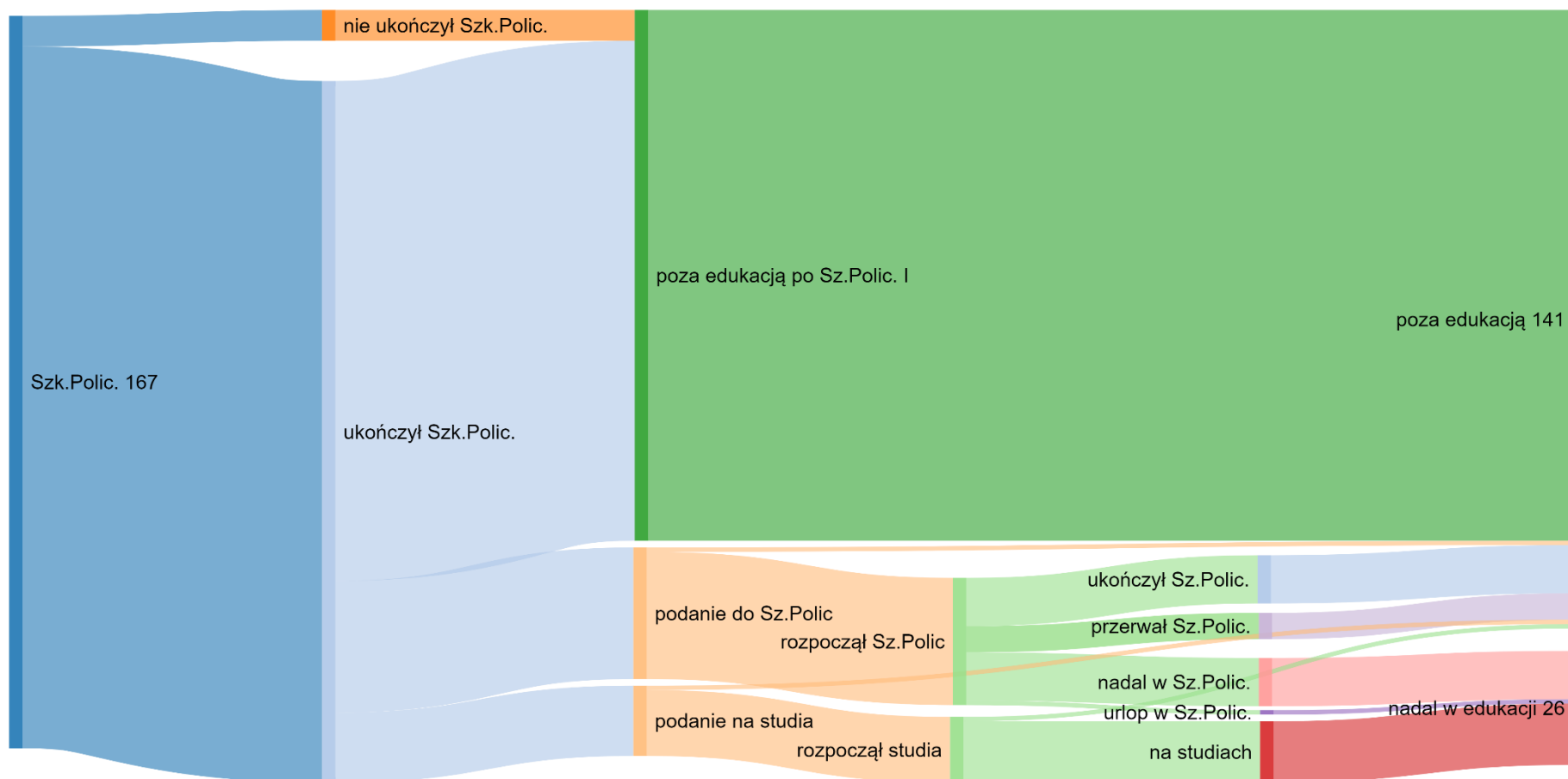
Jednocześnie nie odnotowano zależności pomiędzy liczbą kwalifikacji niezbędnych do uzyskaniu tytułu zawodowego a jego uzyskaniem, to jest zdaniem wszystkich wymaganych prawem egzaminów. Niemniej, brak istotnego związku może wynikać z niewielkiej liczebności tej grupy badanych: w próbie jedynie 7 osób uczyło się w zawodach, w przypadku których wymagano egzaminu tylko z jednej kwalifikacji zawodowej.

Występuje z kolei statystycznie istotna zależność między uzyskaniem dyplomu zawodowego (potwierdzeniem wszystkich kwalifikacji zawodowych w procesie egzaminacyjnym) a kontynuacją nauki na studiach. Uzyskanie zawodu wyraźnie zwiększa prawdopodobieństwo podjęcia studiów. O ile wśród osób, które zdały wszystkie wymagane przepisami egzaminy zawodowe, studiowało 40% badanych, o tyle wśród uczniów, którzy nie uzyskali uprawnień zawodowych, jest on prawie o połowę mniejszy (24%). Można postawić hipotezę, że wiąże się to z większą motywacją do nauki oraz/lub większymi zdolnościami intelektualnymi osób otrzymujących tytuł zawodowy.

2.3. Losy edukacyjne uczniów szkół policealnych

Także uczniowie szkół policealnych nader często z powodzeniem kończą naukę w tym typie szkoły. Nauki w szkole policealnej nie ukończyło jedynie 7 osób, czyli 4% ogółu badanych z tej grupy. Interesujące, że zdecydowana większość uczniów szkół policealnych nie podejmuje prób kontynuowania nauki na studiach wyższych. Podanie o przyjęcie na studia złożyło jedynie 16 osób (około 10% ogółu uczniów szkół policealnych). Nauki w szkole policealnej z pewnością nie można nazwać więc przepustką do wyższego wykształcenia - jest to raczej element odmiennej strategii w zakresie podnoszenia kwalifikacji. W 2 lata po pierwszej fali badań aż 141 osób (84%) z tej grupy znalazło się poza systemem edukacyjnym - z większym lub mniejszym powodzeniem weszły więc na szeroko rozumiany rynek pracy.

Rysunek 2.7. Ścieżki losów edukacyjnych uczniów szkół policealnych (okres 2 lat badań).

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

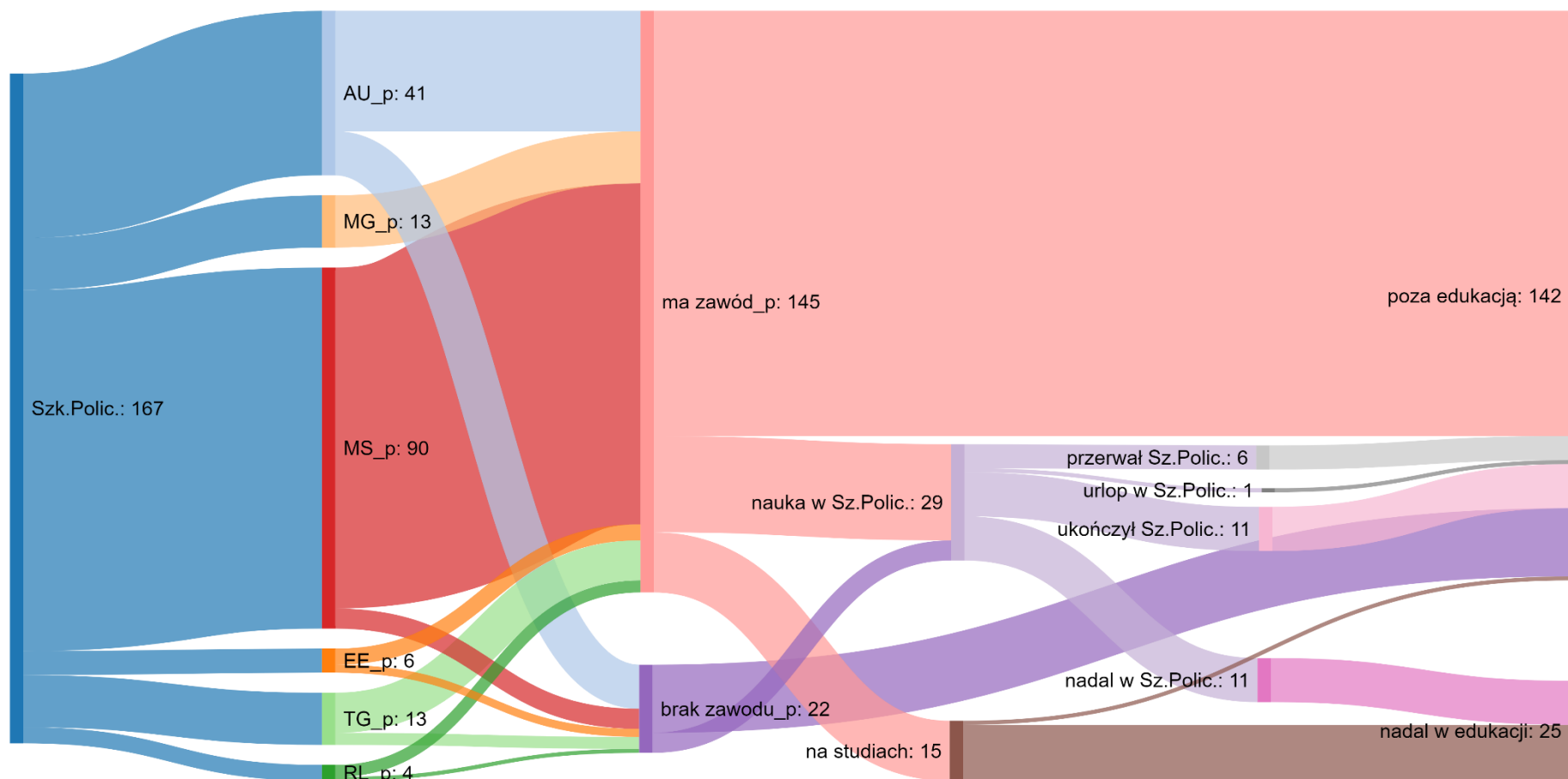
Interesujące, że dla osób uczących się w szkołach policealnych atrakcyjniejszym sposobem kontynuowania nauki jest rozpoczęcie nauki w innej (kolejnej) szkole policealnej. Z takiej możliwości skorzystało 29 osób, tj. 17% ogółu uczniów szkół analizowanego typu.

Tak jak absolwenci pozostałych typów szkół zawodowych również absolwenci szkół policealnych (por. Rysunek 2.8) zazwyczaj uzyskują kwalifikacje w zawodach (87%), w których się kształcą. Jedynie 13% nie zdało wszystkich potrzebnych w tym celu egzaminów. Podobnie jak wśród absolwentów powyżej opisywanych typów szkół obszar kształcenia ma znaczenie w kontekście zdobycia zawodu. Zwrócić należy uwagę na dwa obszary istotnie odbiegające od przeciętnej: osoby kształcące się w zawodach medyczno-społecznych częściej niż przeciętnie uzyskiwały świadectwo potwierdzające kwalifikacje (94%), z kolei kształcący się w zawodach z obszaru administracyjno-usługowego taki sukces osiągnęli wyraźnie rzadziej (73%).

Po ukończeniu szkoły policealnej 17% badanych zdecydował się kontynuować naukę w kolejnej szkole policealnej zaś 9% na studiach wyższych. Kontynuowanie nauki nie jest uzależnione od obszaru, w którym kształcił się respondent. Spośród 29 osób podejmujących naukę w kolejnej szkole policealnej, 11 (38%) ukończyło ją i zdobyło kolejne kwalifikacje zawodowe. Po dwóch latach od pierwszej tury badań w systemie edukacji (policealnej lub wyższej) pozostaje 16% osób uczących się szkołach policealnych.

Inaczej niż miało to miejsce w przypadku osób kończących technikum, liczba kwalifikacji, które trzeba zdobyć, aby otrzymać świadectwo potwierdzające uzyskanie kwalifikacji w zawodzie jest powiązana z uzyskiwaniem takich. W przypadku zawodów składających się z jednej kwalifikacji 93% respondentów uzyskiwało świadectwo, z kolei wśród uczących się w zawodach złożonych z więcej niż jednej kwalifikacji taki sukces osiągało 75% respondentów.

Rysunek 2.8. Ścieżki losów edukacyjnych uczniów szkół policealnych z uwzględnieniem obszarów kształcenia oraz uzyskania kwalifikacji zawodowych (okres 2 lat badań).

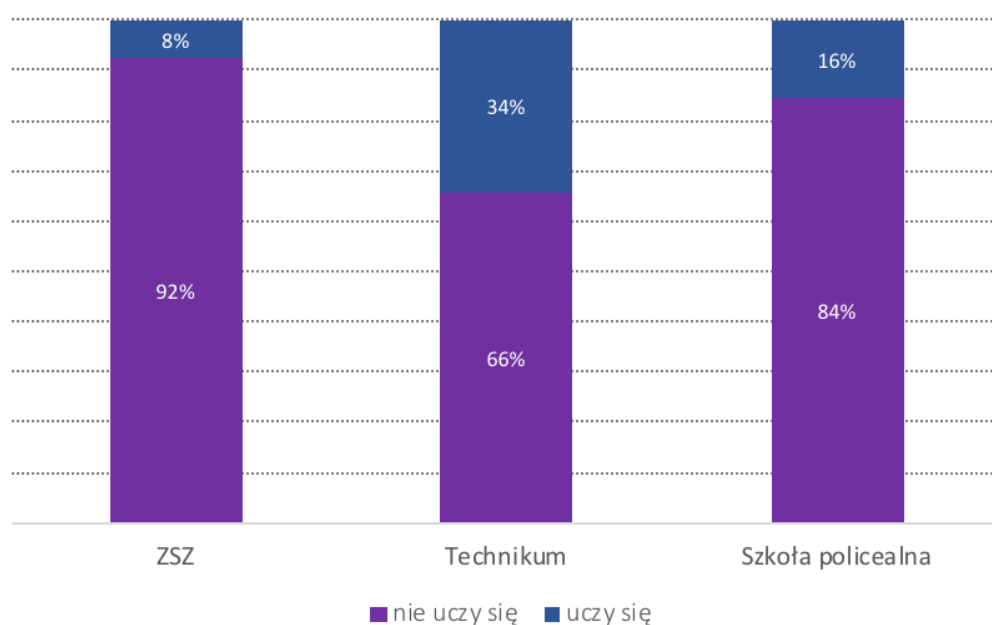
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Podobnie jak ma to miejsce w przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, uzyskanie świadectwa potwierdzającego kwalifikacje zawodowe nie wiąże się z kontynuowaniem nauki w jakiegokolwiek szkole policealnej czy na studiach wyższych.

2.4. Ścieżki edukacyjne uczniów bez względu na typ kończonej szkoły

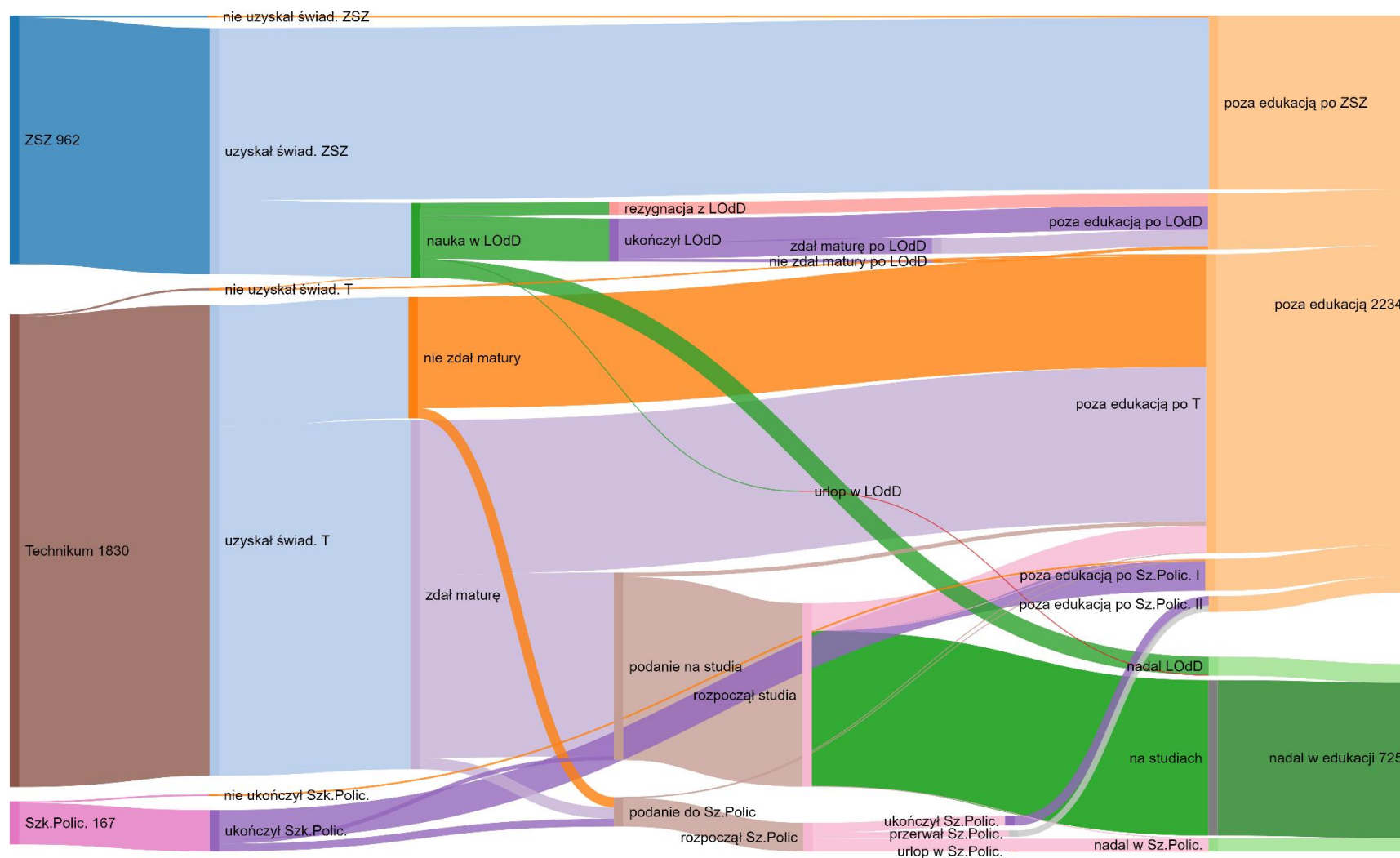
Biorąc pod uwagę wszystkich badanych, to jest uczniów tak zasadniczych szkół zawodowych, jak techników czy szkół policealnych (por. Rysunek 2.9), zauważyć można, że po dwóch latach od rozpoczęcia badań 25% (725 osoby) nadal uczy się (zob. rysunek 2.9). Kontynuowanie nauki dwa lata po czerwcu 2015 r. jest częstsze wśród absolwentów techników niż szkół policealnych czy - przede wszystkim - szkół zawodowych.

Rysunek 2.9. Odsetek uczniów, którzy kontynuują i niekontynuują nauki według typu szkoły.

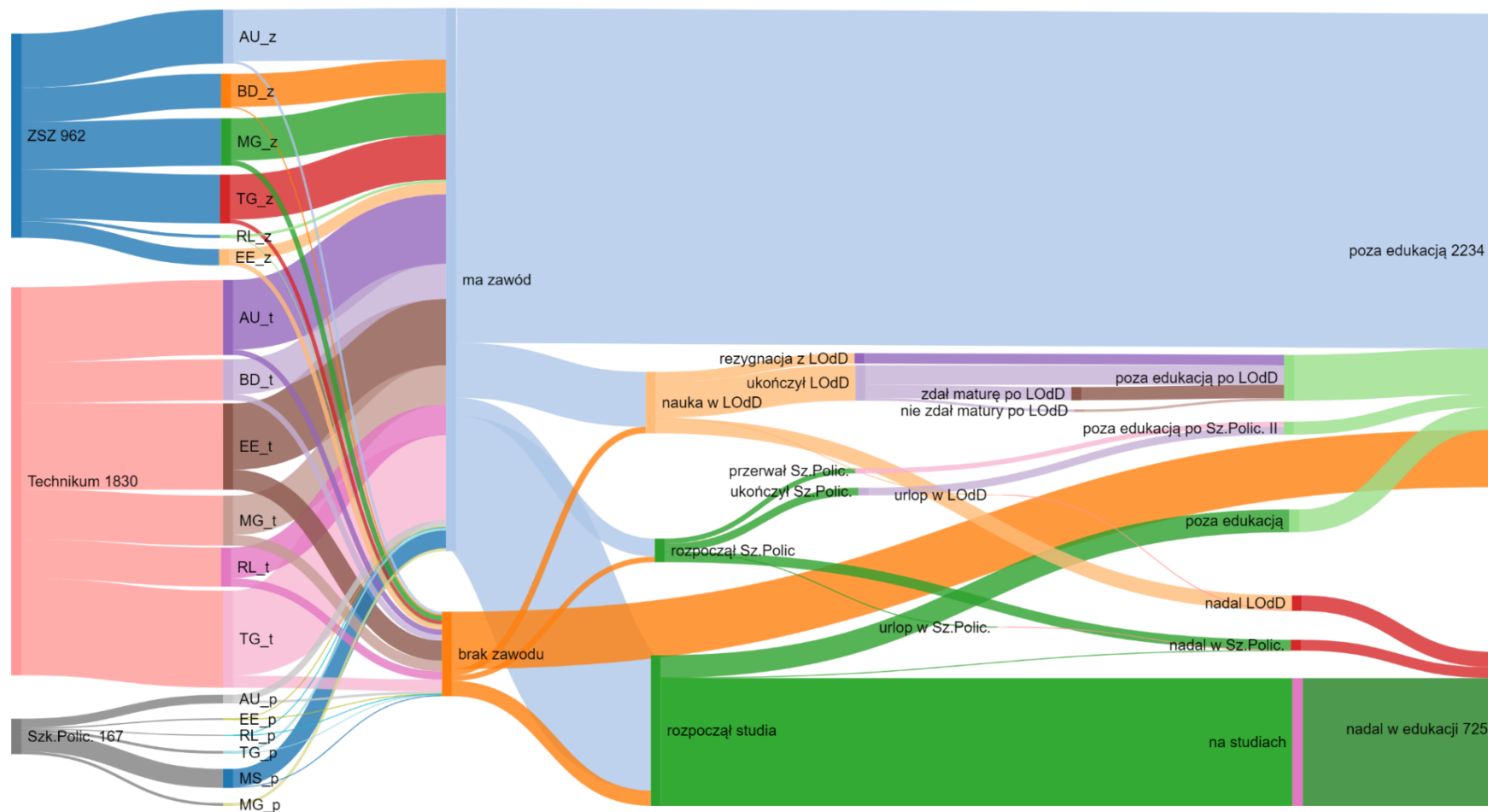
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Rysunek 2.10. Ścieżki losów edukacyjnych absolwentów szkół zawodowych, techników oraz szkół policealnych (okres 2 lat badań).

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

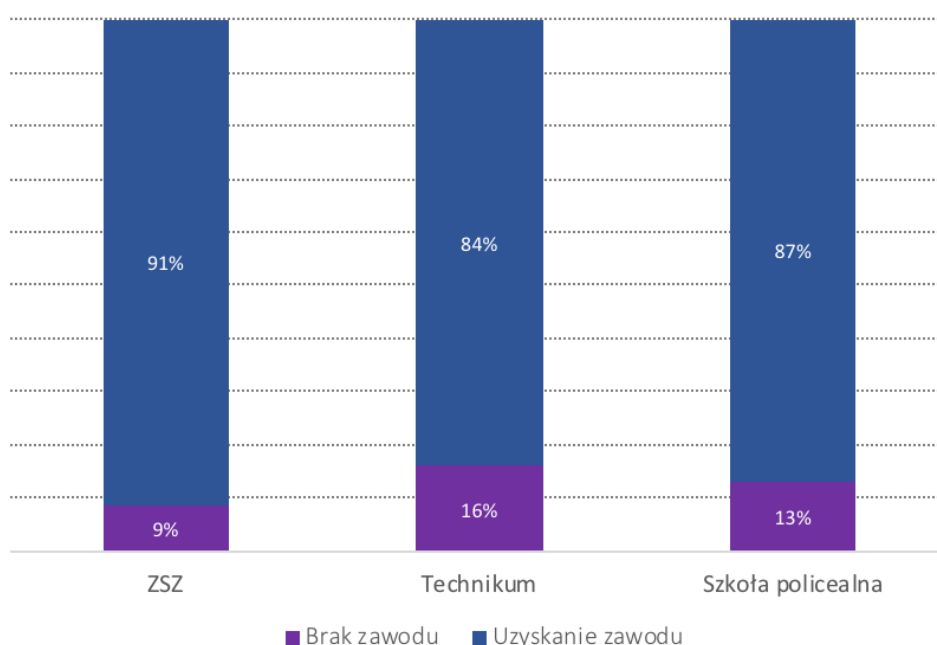
Rysunek 2 Ścieżki losów edukacyjnych uczniów zasadniczych szkół zawodowych, techników oraz szkół policealnych z uwzględnieniem obszarów kształcenia oraz uzyskania kwalifikacji zawodowych (okres 2 lat badań).

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Typ szkoły (zasadnicza szkoła zawodowa, technikum, szkoła policealna; por. Rysunki 2.10 i 2.11) nieznacznie wpływa na prawdopodobieństwo uzyskania uprawnień zawodowych. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych częściej uzyskują uprawnienia zawodowe niż absolwenci techników. Wszystkie wymagane przepisami uprawnienia uzyskało 91% spośród uczniów szkół zasadniczych, a wśród absolwentów techników ok. 84%. Sytuacja taka może wynikać z faktu, że dla uczniów kończących szkoły zasadnicze zawodowe “naturalną” (najczęstszą) ścieżką jest wejście - po zakończeniu tego etapu edukacji - na rynek pracy, co motywować do potwierdzenia kwalifikacji zawodowych (zawodu). Spora część uczniów techników może nastawiać się na przystąpienie do matury i kontynuacji nauki na studiach. Dla tych uczniów kwalifikacje zawodowe mogą więc mieć mniejsze praktyczne znaczenie niż dla uczniów zasadniczych szkół zawodowych.

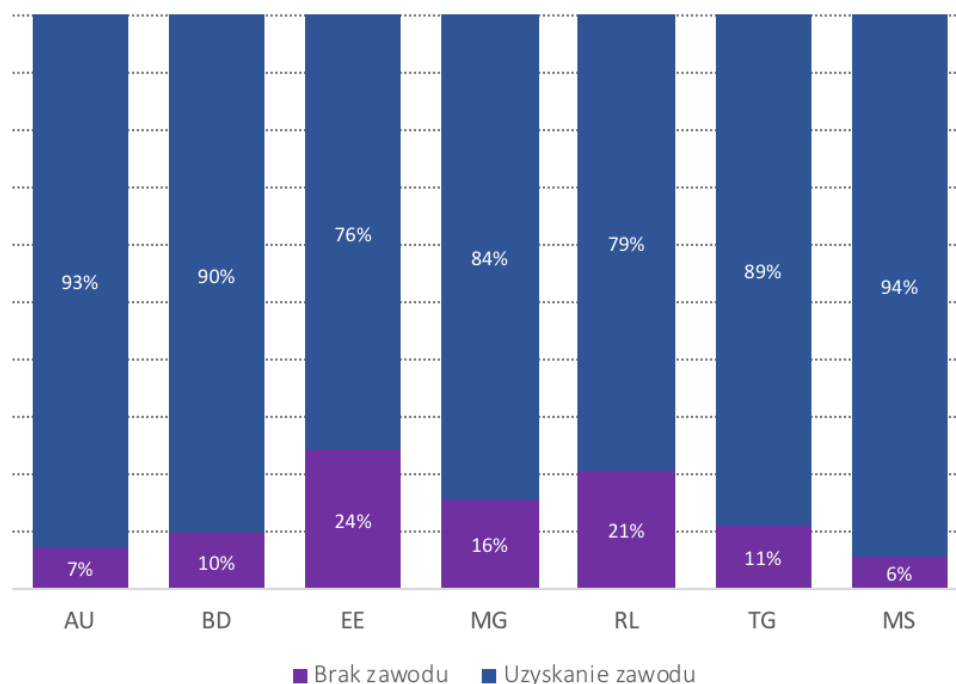
Rysunek 2.12. Uzyskanie świadectwa potwierdzającego uzyskanie kwalifikacji w zawodzie według typu szkoły.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Jednocześnie zaobserwować można statystycznie istotne zróżnicowanie częstości uzyskania uprawnień zawodowych ze względu na obszar kształcenia (por. Rysunek 2.13). Najlepsza sytuacja pod tym względem jest w obszarach medyczno-społecznym (94% uzyskujących kwalifikacje zawodowe), administracyjno-usługowym (93%), budowlanym (90%) oraz turystyczno-gastronomicznym (89%). Najgorsza sytuacja dotyczy obszarów mechanicznego i górniczo-hutniczego (84%), rolniczo-leśnego z ochroną środowiska (79%) a zwłaszcza elektryczno-elektronicznego (76%).

Rysunek 2.13. Uzyskanie świadectwa potwierdzającego uzyskanie kwalifikacji w zawodzie według obszaru kształcenia.

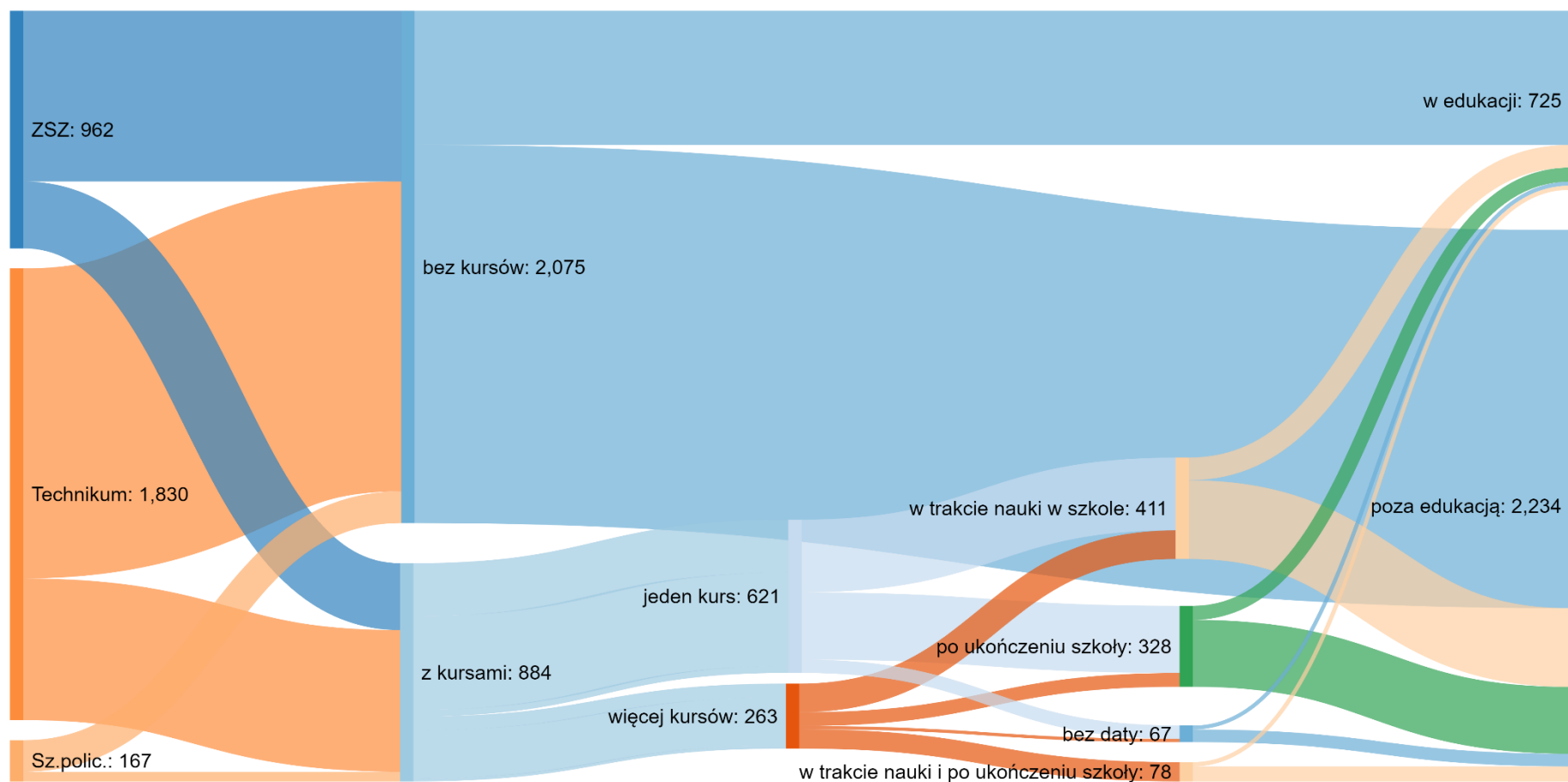

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

2.5. Podnoszenie kwalifikacji poza edukacją formalną

Innym zagadnieniem związanym z aktywnością edukacyjną osób kończących szkoły zawodowe jest kończenie przez nich kursów i szkoleń nie wynikających z programów kształcenia w szkole. Niemal jedna trzecia respondentów (30%) zadeklarowała, że uczestniczyła lub uczestniczy w tego typu dodatkowych zajęciach edukacyjnych (por. Rysunek 2.14). Praktycznie brak jest różnic w popularności szkoleń pomiędzy badanymi kończącymi różne typy szkół. Większość (70%) spośród tych, którzy dodatkowo podnosili swoje kwalifikacje robiła to w ramach jednego kursu czy szkolenia. Wśród pozostałych większość uczestniczyła w dwóch (18%) lub trzech (7%) kursach. W czterech lub więcej kursach udział brało 5% badanych aktywnych w tej sferze. Analizy wskazują, że typ szkoły różnicuje to w ilu kursach/szkoleniach badani wzięli: osoby kończące technikum częściej (34%) brały udział w dwóch lub więcej szkoleniach, niż ci którzy kończyli zasadnicze szkoły zawodowe (21%).

Rysunek 2.14. Podnoszenie kwalifikacji poza edukacją formalną (ogół badanych)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Ważne jest również to kiedy badani brali udział w tego typu formie aktywności edukacyjnej. Największą grupę stanowią ci, którzy brali udział w jednym kursie/szkoleniu w okresie, gdy uczyli się w szkole zawodowej. Wśród uczestniczących w kursach osób takich było 33%. Kolejne 13% uczestników kursów/szkoleń to osoby biorące udział w dwóch lub więcej szkoleniach tylko w okresie nauki w szkole. Osoby, które brały udział w wielu kursach/szkoleniach zarówno w okresie nauki w szkole zawodowej, jak później stanowią 9% uczestników szkoleń. Łącznie badani, którzy szkolili się w trakcie nauki w szkole zawodowej, stanowią przynajmniej 55% osób aktywnych w tym zakresie. Drugą najliczniejszą grupę (31%) stanowią osoby biorące udział tylko w jednym szkoleniu, ale już po ukończeniu szkoły zawodowej. Niemal pięć razy mniej (6%) jest badanych, którzy brali udział w wielu szkoleniach, ale wszystkich po ukończeniu szkoły. Pozostałe 8% badanych, którzy deklarowali, że brali udział w kursach/szkoleniach, nie pamiętało, kiedy taki kurs miał miejsce. Typ szkoły ma znaczenie również w tym: osoby kończące naukę w ZSZ i szkołach policealnych częściej deklarują, że brały udział w jednym kursie po ukończeniu nauki (odpowiednio 39% i 46% osób kończących te szkoły) w stosunku do kończących techniką, spośród których taką deklarację złożyło 26% badanych. Jednocześnie to właśnie absolwenci techników znacznie częściej (16%) deklarowali, że brali udział w więcej niż jednym kursie w szkole, w stosunku do absolwentów ZSZ i szkół policealnych, spośród których udział w wielu szkoleniach w trakcie nauki w szkole deklarowało odpowiednio 7% oraz 8%.

Generalnie występuje bardzo słaba, statystycznie istotna zależność pomiędzy udziałem w kursach/szkoleniach a kontynuowaniem nauki w dwa lata po zakończeniu szkoły zawodowej. Osoby, które brały udział w kursach, rzadziej nadal się uczą (21%) w stosunku do tych, którzy w żadnych kursach nie brali udziału (26 %). Taki efekt może wynikać z tego, że osoby angażujące się w dodatkowe kursy przygotowują się w ten sposób do wejścia na rynek pracy lub będąc już na nim chcą poprawić swoją sytuację zawodową. Za taką tezę przemawia fakt, że 71% kursów i szkoleń, w których brali udział respondenci, kończyła się uzyskaniem certyfikatu uprawniającego do wykonywania określonych czynności, a 20% doprowadziła do zdobycia dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe (po zdaniu egzaminów). W efekcie, w wyniku udziału w tych kursach, 93% badanych uzyskało dodatkowe uprawnienia zawodowe lub dyplomy potwierdzające kwalifikacje zawodowe.

2.6. Czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły

Prawdopodobieństwo kontynuowania nauki po ukończeniu szkoły zawodowej (zasadniczej, technikum czy szkoły policealnej) warunkowane może być szeregiem czynników tak bezpośrednio zależnych od ucznia (np. chęć dalszego uczenia się), jego osobistych cech, jak i czynników od niego niezależnych (sytuacja na lokalnym rynku pracy, status społeczno-ekonomiczny rodziny, etc.). Dla poznania podstawowych czynników zwiększających szanse na pozostawanie w systemie edukacyjnym dwa lata po pierwszej turze badań posłużono się analizą regresji logistycznej, znajdującą zastosowanie, gdy zmienna zależna mierzona jest na skali nominalnej i przyjmuje dwie wartości: brak wystąpienia danego zjawiska i wystąpienie danego zjawiska (brak kontynuacji nauki i kontynuacja nauki).

Do równania wprowadzono szesnaście potencjalnych predyktorów: płeć, status społeczno-ekonomiczny rodziny (SES), ocenę lokalnego rynku pracy (ze względu na możliwość otrzymania pracy), poziom lokalnego bezrobocia (w oparciu o dane urzędowe), informację o powtarzaniu przez ucznia klasy, informację o uczestnictwie respondenta w szkoleniach, liczbę kwalifikacji, które trzeba zdobyć, aby uzyskać świadectwo uzyskania kwalifikacji w zawodzie, którego uczyli się w szkole zawodowej respondenci, informację o tym czy badany uzyskał dyplom zawodowy. W analizach uwzględniono także motywy wyboru kończącej szkoły: rolę odległości szkoły od miejsca zamieszkania, jakość kształcenia, możliwość znalezienia pracy po jej ukończeniu. Pod uwagę wzięto także wybrane motywy wyboru zawodu: wysokie zarobki, łatwość znalezienia pracy. Uwzględniono także uczniowską ocenę pracy szkoły oraz deklarowaną przez respondentów pod koniec pierwszego etapu badań chęć kontynuowania nauki.

Analizę regresji przeprowadzono sekwencyjnie wprowadzając kolejne bloki zmiennych niezależnych. W bloku pierwszym wprowadzono jedynie podstawowe informacje o płci badanego oraz statusie społeczno-ekonomicznym rodziny. W kroku drugim dodatkowo uwzględniono dwie miary opisujące jakość lokalnego rynku pracy: subiektywną oraz obiektywną. Pierwsza to dokonana przez uczniów ocena jakości lokalnego rynku pracy. Druga z kolei to obiektywna (ustalona w oparciu o dane GUS) stopa bezrobocia. W bloku trzecim znalazły się zmienne opisujące edukację, głównie zawodową, respondentów tj.: deklarację czy badany kiedykolwiek powtarzał naukę w klasie, informacja o uczestnictwie respondenta w dodatkowych - nie wynikających z programu kształcenia - szkoleniach/kursach realizowanych zarówno w trakcie nauki w szkole jak i poza nią, złożoność zdobywanego w szkole zawodu mierzoną liczbą kwalifikacji składających się na dany zawód oraz informację o tym, czy badany zdobył dyplom zawodowy - świadectwo uzyskania kwalifikacji w zawodzie. W czwartym bloku znalazły się zmienne opisujące, jakie znaczenie przy wyborze szkoły średniej oraz zawodu w niej zdobywanego miały wybrane motywy. W przypadku motywów wyboru szkoły uwzględniono: kierowanie się w wyborze odległością pomiędzy miejscem zamieszkania a szkołą, oceną jakości tej placówki oraz możliwości znalezienia pracy po jej ukończeniu. Wśród motywów wyboru zawodu skoncentrowano się na tym czy badani kierowali się przewidywaniami co do wysokości zarobków w zawodzie oraz ocena łatwości znalezienia pracy. W bloku tym znalazła się również ocena szkoły, jaką wystawiali placówce respondenci w trakcie pierwszego etapu badania - pod koniec nauki w szkole zawodowej. Ostatni, piąty blok stanowi jedna zmienna niezależna - deklarowana pod koniec nauki w szkole zawodowej chęć kontynuowania nauki.

Ze względu na kompleksowy charakter analizę skoncentrujemy na Modelu 5 uwzględniającym wszystkie predyktory. Zgodnie z przyjętym schematem najpierw zaprezentujemy analizy dotyczące uczniów szkół zawodowych, następnie zaś uczniów kończących technika. Ze względu na niewielką liczebność pominiemy analizy absolwentów szkół policealnych.

W przypadku uczniów kończących zasadnicze szkoły zawodowe żadna z wyróżnionych zmiennych niezależnych nie wpływa statystycznie istotnie na prawdopodobieństwo kontynuowania nauki dwa lata po ukończeniu pierwszej tury badań (por. Tabela 2.1). Dodajmy, że sytuacja taka odnosi się do każdego z estymowanych modeli. Jest tak pomimo, iż niektóre z oszacowanych współczynników regresji mają znaczne wartości. Towarzyszą im jednak relatywnie duże błędy standardowe (por. Rysunek 2.16), co może

być tłumaczone niewielkim udziałem osób kontynuujących naukę wśród absolwentów ZSZ. O niewielkim znaczeniu uwzględnionych zmiennych świadczy także niska wartość współczynnika pseudo- R^2 w Modelu 5 wynosząca jedynie 0,03.

Zupełnie inną sytuację odnotowano w przypadku uczniów kończących technika (por. Tabela 2.1). W ich przypadku zidentyfikowano osiem statystycznie istotnych czynników modyfikujących prawdopodobieństwo kontynuowania nauki dwa lata po przeprowadzeniu pierwszej fali badania. Są to: status społeczno-ekonomiczny rodziny, lokalną stopę bezrobocia, powtarzanie klasy, uczestnictwo w szkoleniach, uzyskanie dyplomu, zwracanie uwagi na jakość kształcenia podczas wyboru technikum, ogólną ocenę jakości pracy szkoły oraz chęć kontynuowania nauki. W konsekwencji okazał się lepiej dopasowany do danych, niż miało to miejsce w przypadku modelu dla uczniów kończących zasadnicze szkoły zawodowe.

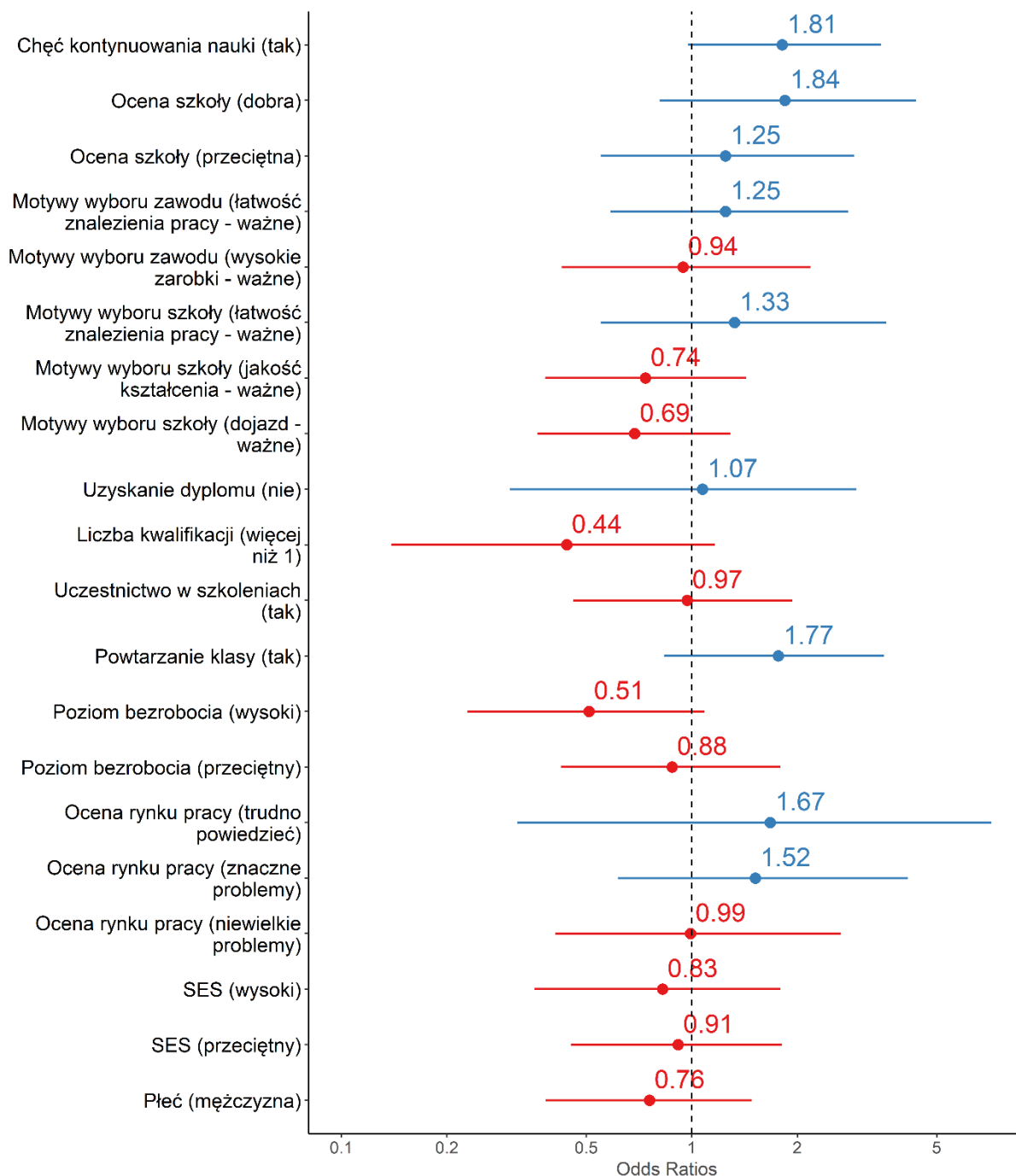
Tabela 2.1. Wyniki analizy regresji logistycznej: czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły zawodowej (uczniowie zasadniczych szkół zawodowych). Wyniki wyrażone w ilorazach szans.

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
(Stała)	-2,20***	-2,18***	-2,20***	-2,54***	-2,92***
Płeć (mężczyzna)	-0,50	-0,47	-0,29	-0,34	-0,28
SES					
przeciętny	-0,09	-0,09	-0,08	-0,11	-0,09
wysoki	-0,10	-0,14	-0,11	-0,12	-0,19
Ocena lokalnego rynku pracy					
niewielkie problemy		-0,02	-0,03	0,02	-0,01
znaczące problemy		0,38	0,34	0,42	0,42
trudno powiedzieć		0,29	0,39	0,54	0,52
Poziom bezrobocia					
przeciętny		-0,09	-0,19	-0,20	-0,13
wysoki		-0,54	-0,68	-0,70	-0,68
Powtarzanie klasy (tak)			0,55	0,54	0,57
Uczestnictwo w szkoleniach (tak)			-0,05	-0,02	-0,03

Liczba kwalifikacji (więcej niż 1)	-0,81	-0,81	-0,82		
Uzyskanie dyplomu (nie)	0,16	0,13	0,07		
Motywy wyboru szkoły					
Dojazd (ważny)		-0,41	-0,38		
Jakość kształcenia (ważny)		-0,29	-0,30		
Łatwość znalezienia pracy (ważny)		0,29	0,28		
Motywy wyboru zawodu					
Wysokie zarobki (ważny)		-0,08	-0,06		
Łatwość znalezienia pracy (ważny)		0,23	0,22		
Ocena szkoły					
przeciętna		0,21	0,22		
dobra		0,67	0,61		
Chęć kontynuowania nauki (tak)			0,59		
Pseudo-R ²	R ² _{CS} = ,005	R ² _{CS} = ,010	R ² _{CS} = ,017	R ² _{CS} = ,025	R ² _{CS} = ,031
	R ² _N = ,011	R ² _N = ,024	R ² _N = ,041	R ² _N = ,062	R ² _N = ,075
	D = ,005	D = ,010	D = ,017	D = ,029	D = ,038
Liczebność	679	679	679	679	679

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Rysunek 2.16. Wyniki analizy regresji logistycznej: czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły zawodowej (uczniowie zasadniczych szkół zawodowych – Model 5)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Analiza danych zawartych w Tabeli 8 (por. także rysunki 2.16 i 2.17) wskazuje, że:

- większe szanse na pozostanie w systemie edukacyjnym mają osoby z rodzin o wysokim statusie społeczno-ekonomicznym (w stosunku do osób o niskim poziomie SES). Przy kontroli pozostałych zmiennych uwzględnionych w modelu (gdyby badani nie różnili się od siebie cechami uwzględnionymi w modelu)

prognozowany odsetek kontynuujących naukę wśród badanych z rodzin o wysokim SES wynosi 36%, zaś w przypadku rodzin o niskim SES jedynie 26%.

- gorsza obiektywna sytuacja na rynku pracy (większa stopa bezrobocia) wyraźnie zmniejsza szanse kontynuowania nauki (w odniesieniu do badanych zamieszkujących (uczących się) na obszarze o mniejszym niż przeciętna poziomie tego wskaźnika). W pierwszej grupie przewidywany odsetek kontynuujących naukę wyniósł 24%, w drugiej 36%.
- także powtarzanie klasy ("repetowanie") w trakcie dotychczasowej ścieżki edukacyjnej wyraźnie zmniejsza szanse na kontynuowanie nauki. W przypadku osób powtarzających kiedyś klasę wynosi ona jedynie 13%, podczas gdy wśród osób nigdy niepowtarzających klasy jest wyższa, tj. 31%.
- interesujące, że osoby uczestniczące w dodatkowych szkoleniach mają mniejszą szansę na kontynuowanie nauki w stosunku do osób w kursach takich nie uczestniczących - choć różnice między obu grupami nie są znaczne (26% wobec 32%). Być może "negatywne" oddziaływanie szkoleń wynika z przyjętej przez uczniów strategii. Osoby nie zamierzające kontynuować nauki, w większym stopniu niż osoby planujące pozostanie poza rynkiem pracy mocniej motywowane są do uzyskania dodatkowych kwalifikacji zwiększających szanse na znalezienie pracy (lub lepiej płatnej pracy). W tym kontekście, udział w szkoleniach można byłoby potraktować raczej jako pochodną decyzji edukacyjnych niż czynnik nań wpływający.
- oczekiwany wskaźnik kontynuujących naukę jest wyższy wśród badanych, którzy uzyskali potwierdzenie zdania wszystkich wymaganych prawem egzaminów zawodowych niż wśród osób, które nie otrzymały uprawnień zawodowych (33% wobec 20%), co można potraktować jako potwierdzenie roli odgrywanej przez zdolności i/lub motywację do nauki.
- przewidywane prawdopodobieństwo kontynuowania nauki wyższe jest wśród osób, dla których istotnym czynnikiem wyboru kończącej szkoły (technikum) była jakość kształcenia. Wśród osób uznających ten czynnik za ważny szacowana szansa kontynuowania nauki dwa lata po ukończeniu szkoły średniej wyniosła 33%, podczas gdy wśród osób, dla których motyw „jakości” nie był ważny, jedynie 26%.
- kontynuacja nauki wiąże się także - choć stosunkowo słabo - z ogólną oceną funkcjonowania szkoły. Interesujące, że niższy prognozowany wskaźnik kontynuowania procesu edukacyjnego wiąże się z przeciętną oceną szkoły niż niską. Wśród osób źle oceniających swoją szkołę oczekiwany odsetek kontynuujących naukę - przypomnijmy: przy kontroli wszystkich innych zmiennych uwzględnionych w ramach modelu regresji - wyniósł 36%, zaś wśród wystawiających jej ocenę przeciętną - 26%, zaś dobrą - 28%. Być może więc ocena ta jest uzależniona od aspiracji uczniów. Ci, którzy chcą kontynuować naukę, wystawiając szkole ocenę koncentrują się przede wszystkim na jakości kształcenia i dlatego są w swych ocenach bardzo krytyczni. Z kolei, ci którzy nie mają planów na kontynuowanie nauki, przywiązują znaczenia do innych cech szkoły niż jakości kształcenia i dlatego oceniają placówkę, w której się uczą, lepiej.

- ważnym predyktorem losów edukacyjnych absolwentów szkół zawodowych jest deklarowana przez nich (pod koniec nauki w szkole) chęć kontynuowania nauki. Przeprowadzone analizy wskazują, że w przypadku osób wyrażających taką chęć prognozowana szansa na faktyczną kontynuację nauki jest wyraźnie wyższa niż wśród badanych nie przewidujących, że będą kontynuowały naukę po ukończeniu szkoły zawodowej. W pierwszej grupie szacunkowe prawdopodobieństwo pozostania w systemie edukacyjnym wyniosło 46%, w drugiej było ono mniejsze - tylko 19%. Zauważyć wypada, że jedynie niecała 1/2 badanych twierdzących, że zamierza nadal się uczyć, dwa lata później faktycznie przebywała jeszcze w ramach systemu edukacyjnego. Chęć kontynuowania nauki ma więc znaczenie, lecz nie determinuje rzeczywistych losów edukacyjnych absolwentów szkół zawodowych. Ścieżki edukacyjne zależą więc także od innych, niezależnych od indywidualnych chęci i planów czynników, np. lokalnych czynników strukturalnych (rozwoju gospodarczego obszaru), statusu społeczno-ekonomicznego rodziny czy interakcji między nimi - uczniom z rodzin o wyższym poziomie SES (zamożniejszych, o wyższym kapitale społeczno-kulturowym) łatwiej podjąć decyzję o kontynuowaniu nauki nawet w niesprzyjającym otoczeniu gospodarczym (regionach zapóźnionych).

Weryfikacji postawionej hipotezy wymaga jednak zastosowania odmiennych metod analizy danych. Dla określenia, jaka kombinacja charakterystyk szeregu zmiennych społecznych, demograficznych, etc. ma największy wpływ na prawdopodobieństwo znalezienia się w grupie osób o wysokim prawdopodobieństwie kontynuowania nauki w dwa lata po ukończeniu szkoły zawodowej, wykorzystano metodę drzew klasyfikacyjnych (decyzyjnych) w oparciu o algorytm CART (Classification And Regression Trees). Drzewo decyzyjne (klasyfikacyjne) jest grafem składającym się z węzłów (decyzyjnych) oraz liści, połączonych za pomocą gałęzi. Węzeł odpowiada cesze uwzględnionej w bazie danych (atrybutowi), z którego wychodzą jej możliwe wartości. Węzły opisują więc sposób dokonania podziału zbiorowości, dzielą zbiór danych na istotnie różniące się między sobą podzbiory. Liście z kolei przypisują przypadki do poszczególnych klas. W ramach prowadzonych analiz przyjęto, że minimalna liczba przypadków w węźle, który podlegać będzie podziałowi wyniesie 100, minimalna liczba przypadków w węźle ostatecznym równa będzie 50, zaś maksymalna liczba poziomów węzłów drzewa nie przekroczy czterech.

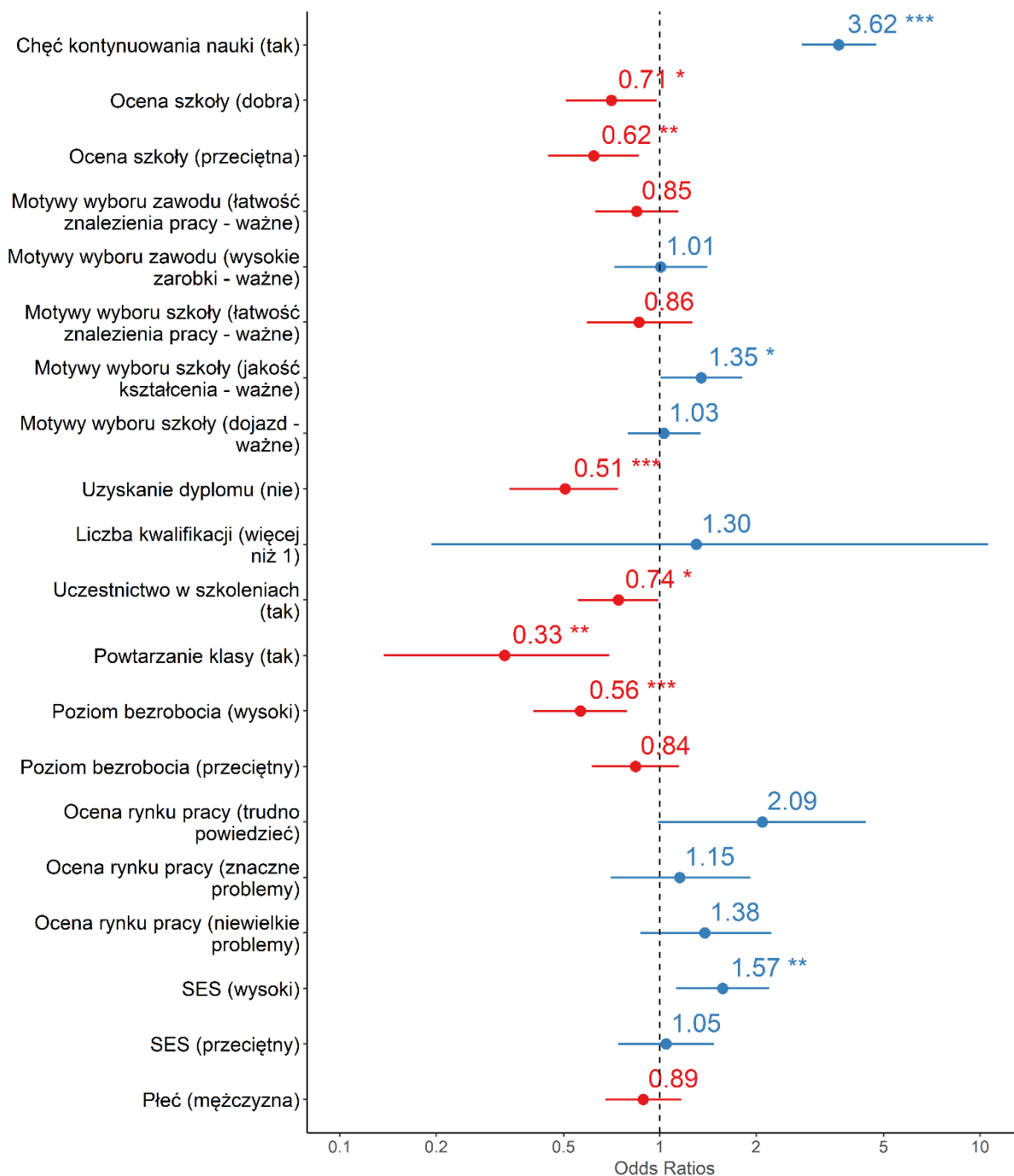
Tabela 2.2. Wyniki analizy regresji logistycznej: czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły zawodowej (uczniowie techników). Wyniki wyrażone w ilorazach szans.

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
(Stała)	-0,90 ***	-0,79**	-0,66	-0,71	-1,29
Płeć (mężczyzna)	-0,31*	-0,34**	-0,21	-0,22	-0,12
SES					
przeciętny	0,20	0,18	0,20	0,22	0,04
wysoki	0,78***	0,73***	0,75***	0,76***	0,45**
Ocena lokalnego rynku pracy					
niewielkie problemy		0,39	0,40	0,37	0,32
znaczące problemy		0,24	0,28	0,22	0,14
trudno powiedzieć		0,63	0,65	0,70	0,74
Poziom bezrobocia					
przeciętny		-0,31*	-0,28	-0,28	-0,18
wysoki		-0,77***	-0,71***	-0,69***	-0,57***
Powtarzanie klasy (tak)			-1,14**	-1,13**	-1,12**
Uczestnictwo w szkoleniach (tak)			-0,42**	-0,41**	-0,30*
Liczba kwalifikacji (więcej niż 1)			-0,02	0,17	0,26
Uzyskanie dyplomu (nie)			-0,65***	-0,65***	-0,68***
Motywy wyboru szkoły					
Dojazd (ważny)				-0,04	0,03
Jakość kształcenia (ważny)				0,33*	0,30*
Łatwość znalezienia pracy (ważny)				-0,18	-0,15

Motywy wyboru zawodu					
Wysokie zarobki (ważny)				0,15	0,01
Łatwość znalezienia pracy (ważny)				-0,09	-0,17
Ocena szkoły					
przeciętna				-0,46**	-0,48**
dobra				-0,25	-0,35*
Chęć kontynuowania nauki (tak)					1,29***
Pseudo-R ²	R2CS =	R2CS =	R2CS =	R2CS =	R2CS =
	,027	,050	,073	,084	,149
	R2N =	R2N =	R2N =	R2N =	R2N =
	,038	,069	,102	,117	,207
	D = ,028	D = ,050	D = ,073	D = ,083	D = ,153
Liczebność	1271	1271	1271	1271	1271

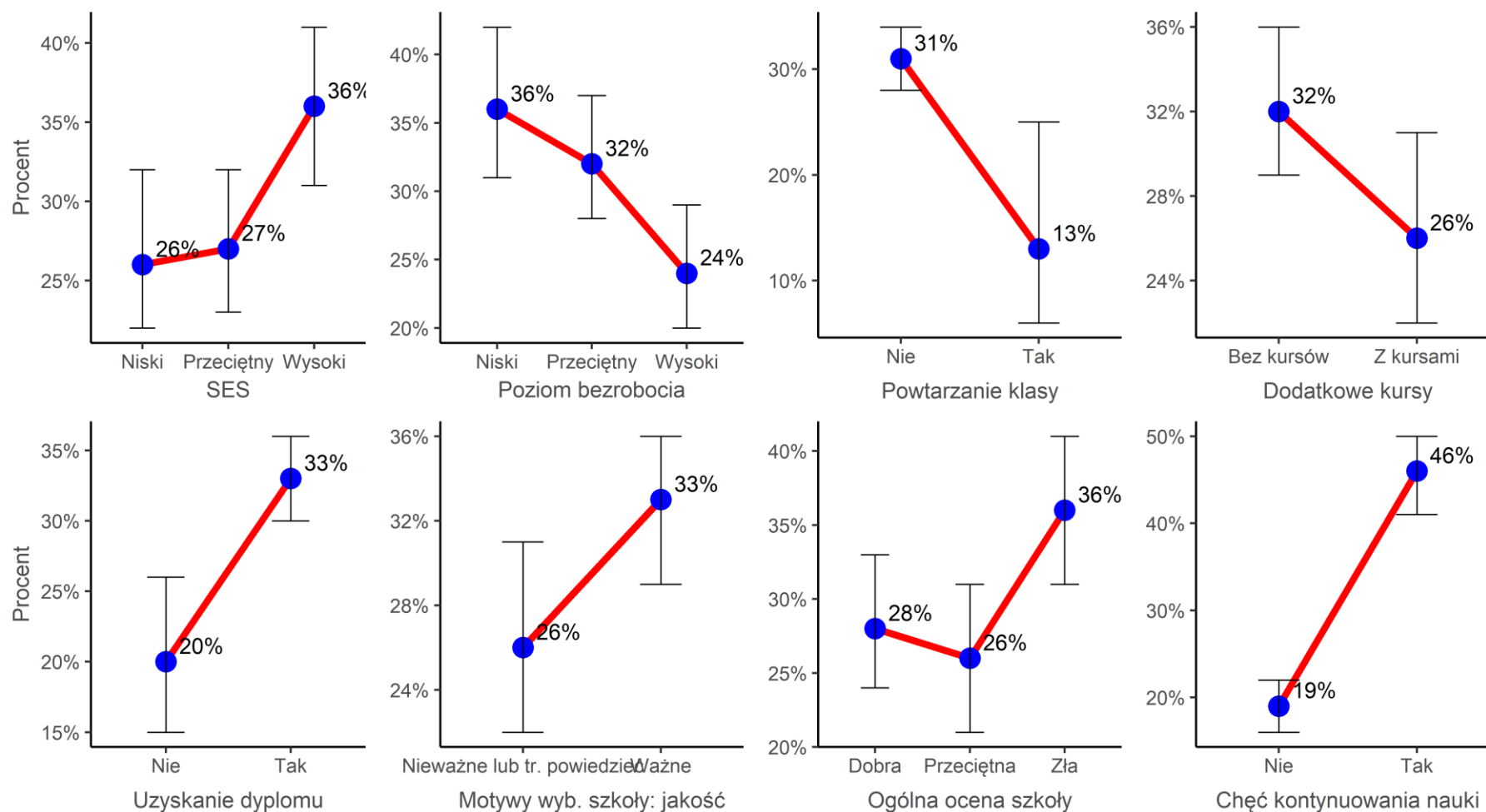
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Rysunek 2.17. Wyniki analizy regresji logistycznej: czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły zawodowej (uczniowie techników – Model 5)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Rysunek 2.18. Efekty krańcowe dla czynników istotnie sprzyjających kontynuowaniu nauki wśród osób kończących technika

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Przewidywany odsetek osób kontynuujących naukę przy dla poszczególnych poziomów zmiennej danej niezależnej przy założeniu średniego poziomu wszystkich pozostałych zmiennych uwzględnionych w modelu.

Wśród uczniów kończących technika podstawową zmienną różnicującą pozostawanie w systemie edukacyjnym (pobieranie nauki dwa lata po pierwszej turze badań) jest deklarowana pod koniec nauki w szkole średniej chęć uczenia się (por Rysunek 22). Deklarujące ją osoby z techników (węzeł 3) częściej faktycznie kontynuują naukę niż uczniowie/uczenice, którzy nie zamierzali (węzeł 2) przedłużyć swojej obecności w ramach systemu edukacyjnego (48% wobec 19%). Zauważmy jednocześnie, że tylko połowa uczniów techników, która zamierzała nadal się uczyć, faktycznie kontynuuje naukę. Do deklaracji uczniowskich należy więc podchodzić ze znacznym dystansem – jest tylko połowa szans, że osoby deklarujące chęć kontynuowania nauki zrealizują te deklaracje.

Zauważmy, że wyodrębniona już grupa uczniów (uczniowie z techników, deklarujący jednocześnie chęć kontynuowania nauki) jest wewnętrznie zróżnicowana ze względu na prawdopodobieństwo faktycznego kontynuowania nauki. Zróżnicowanie to jest efektem dwóch czynników: poziomu lokalnego bezrobocia oraz statusu społeczno-ekonomicznego rodziny. Uczniowie pochodzący z regionów o wyższym niż przeciętny poziomie bezrobocia (węzeł 6) mają mniejsze szanse na dalsze funkcjonowanie w ramach systemu edukacyjnego niż uczniowie pochodzący z obszarów o przeciętnej lub niskiej stopie bezrobocia - węzeł 7 (38% wobec 53%). Zewnętrzne wobec badanych czynniki strukturalne (kondycja gospodarcza regionu) w istotny sposób oddziałuje na prawdopodobieństwo kontynuowania nauki. Uczniowie z obszarów gospodarczo zapóźnionych mimo deklarowanej chęci kontynuowania nauki mają wyraźnie mniejsze szanse na zrealizowanie swoich zamierzeń.

Interesujące, że – bez względu na poziom lokalnego rozwoju gospodarczego – kolejnym czynnikiem kształtującym prawdopodobieństwo pozostania w systemie edukacyjnym (zrealizowanie planów związanych z dalszą edukacją) jest status społeczno-ekonomiczny (SES) rodziny. Wyższy SES wyraźnie zwiększa prawdopodobieństwo kontynuowania nauki. W przypadku osób z obszarów lepiej rozwiniętych osoby o przeciętnym lub wysokim poziomie SES (węzeł 15) mają zdecydowanie większe szanse na kontynuowanie nauki niż osoby wywodzące się z rodzin o niższym niż przeciętny jego poziomie (węzeł 14). W pierwszej grupie odsetek osób kontynuujących naukę wyniósł 55%, zaś w drugiej już tylko 41%.

Podobnie rzecz wygląda w przypadku osób uczących się w regionach peryferyjnych pod względem gospodarczym. Niski i przeciętny SES (węzeł 12) zmniejsza szanse na realizację zamierzeń związanych z nauką, zaś wysoki (węzeł 13) zwiększa (29% do 49%). Wyniki badań świadczą więc, że nawet na obszarach słabo rozwiniętych szeroko rozumiane zasoby, którymi dysponuje środowisko rodzinne (finansowe, choć także intelektualne czy motywacyjne), wpływa na poziom osiągniętego wykształcenia. Wyniki wskazują więc na żywotność procesu międzypokoleniowej transmisji statusu. Generalnie, wśród uczniów techników zamierzających dalej się uczyć plany te są istotnie modyfikowane przez czynniki w znacznej mierze niezależne od badanej młodzieży: zależą od stopnia lokalnego rozwoju gospodarczego oraz statusu społeczno-ekonomicznego rodziny.

Interesujące, że - pod względem czynników kształtujących szanse dalszej edukacji - zasadniczo podobnie wygląda sytuacja w przypadku osób wprawdzie także kończących naukę w technikum, lecz deklarujących brak chęci do dalszej nauki (lub nie mających

w sprawie jednoznacznej opinii). Także w tej grupie uczniów podstawową zmienną różnicującą prawdopodobieństwo kontynuowania nauki jest lokalny poziom bezrobocia (wskaźnik lokalnej sytuacji gospodarczej). Uczniowie z obszarów gospodarczo lepiej rozwiniętych (węzeł 5) – mimo deklarowanego pod koniec ostatniej klasy technikum braku chęci do kontynuowania nauki – mają większą szansę na pozostanie w systemie edukacyjnym niż respondenci z obszarów gorzej rozwiniętych (węzeł 4). Wśród pierwszych odsetek kontynuujących naukę dwa lata po ukończeniu szkoły średniej wyniósł 28%, zaś wśród drugich był wyraźnie mniejszy – jedynie 16%.

Znamienne, że także w przypadku osób z obszarów lepiej rozwiniętych dodatkowym czynnikiem wpływającym na zwiększenie szansy kontynuowania nauki jest status społeczno-ekonomiczny rodziny. Niski oraz wysoki SES wyraźnie zwiększa szansę na przedłużenie procesu edukacyjnego. Wśród osób wywodzących się z rodzin o skrajnych SES (węzeł 11) odsetek nadal uczących się wyniósł 34%, zaś w przypadku uczniów/uczennic o SES przeciętnym już tylko 16% (dwa razy mniej).

Płeć okazuje się z kolei czynnikiem wpływającym na szansę kontynuowania nauki wśród osób z obszarów o przeciętnym lub niskim poziomie rozwoju. Uczennice (węzeł 9) mają dwukrotnie większe szanse na pozostanie w systemie edukacyjnym niż uczniowie - węzeł 8 (24% wobec 12%).

Wśród kobiet dodatkowym czynnikiem różnicującym szanse na kontynuowanie nauki w dwa lata po ukończeniu nauki w technikum jest ogólna ocena szkoły. Wśród uczennic kończących technika na obszarach peryferyjnych i nie deklarujące chęci kontynuacji nauki, większe szanse na podjęcie dalszego kształcenia mają osoby gorzej oceniające swoją szkołę. W grupie tej odsetek kontynuujących naukę wynosi 30% zaś wśród uczennic oceniających szkołę jako przeciętną lub dobrą wyraźnie mniej, tylko 19%.

Z kolei wśród mężczyzn, znaczenie ma to, czy w ramach dotychczasowej edukacji brał udział w dodatkowych kursach/szkoleniach. Interesujące, że udział w dodatkowych kursach zmniejsza szanse na edukację po ukończeniu techników. W grupie tej odsetek dalej uczących się wynosi 18%, podczas gdy wśród osób uczęszczających na dodatkowe kursy/szkolenia już tylko 6%.

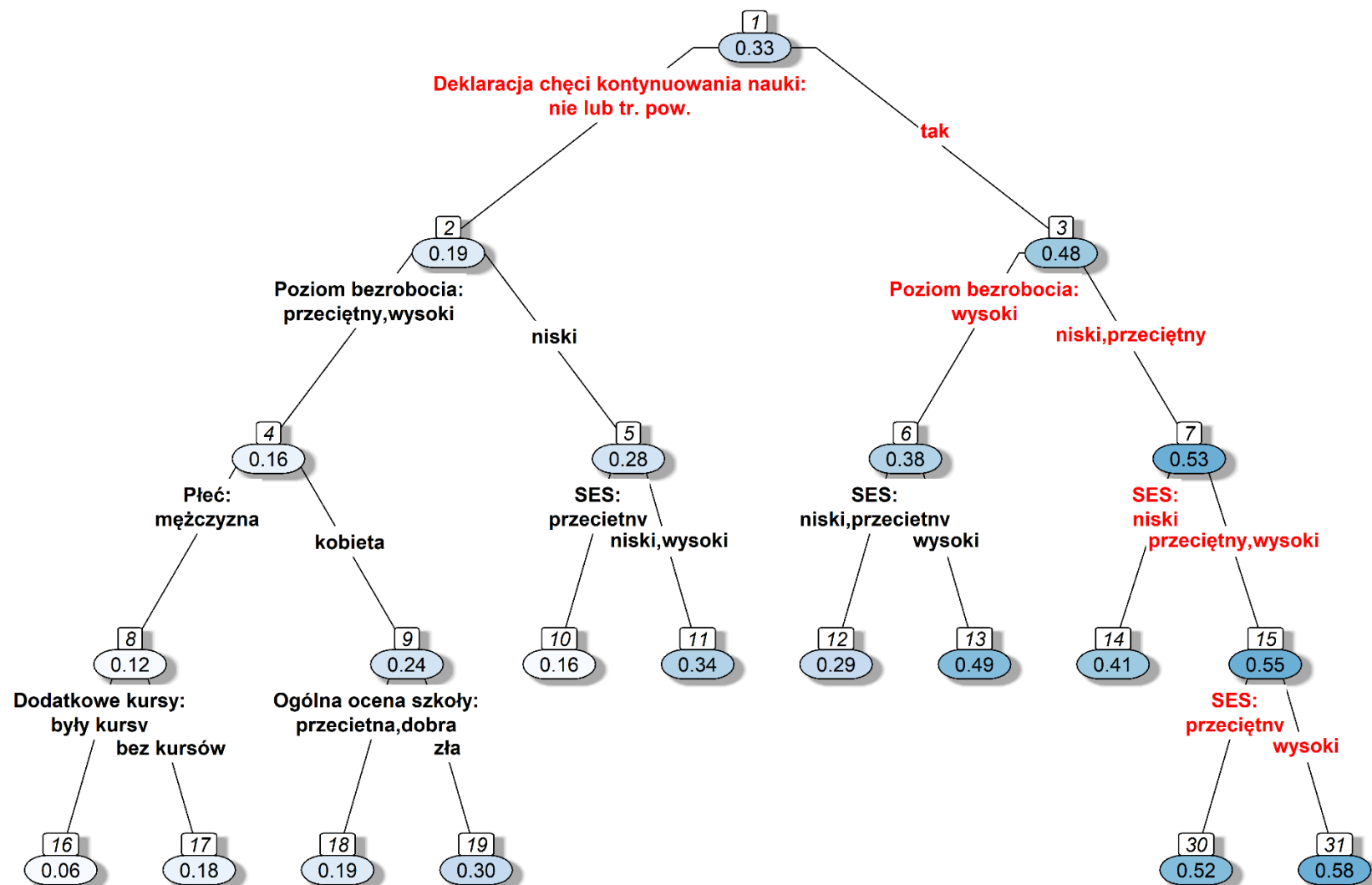
Przeprowadzone analizy jednoznacznie wskazują, że występują trzy podstawowe typy czynników oddziałujących na prawdopodobieństwo kontynuowania nauki przez uczniów techników:

- zadeklarowanie pod koniec nauki w szkole chęci kontynuowania nauki;
- sytuacja na lokalnym rynku pracy, którą traktować można jako wskaźnik poziomu lokalnego rozwoju gospodarczego (choć także społecznego);
- odziedziczony status społeczno-ekonomiczny rodziny.

Należy zauważyć, że czynniki te są wzajemnie powiązane. Na obszarach gospodarczo zapóźnionych więcej jest osób z rodzin o niskim SES niż na obszarach gospodarczo rozwiniętych. Także deklarowane plany kontynuowania nauk (wynikające w jakiejś części

z poziomu aspiracji edukacyjno-zawodowych samych badanych oraz ich rodziców) wiążą się ze statusem społeczno-ekonomicznym rodziny ucznia.

Rysunek 2.19. Model drzew decyzyjnych: czynniki sprzyjające kontynuowaniu nauki dwa lata po ukończeniu szkoły zawodowej.

Co więcej, wśród osób dysponujących większą szansą na kontynuowanie nauki (deklarujący chęć dalszego uczenia się) prawdopodobieństwo faktycznego urzeczywistnienia tych planów mocno zmieni się pod wpływem lokalnego poziomu rozwoju. Tam, gdzie jest ono wyższe, tam szansa na kontynuowanie nauki przez absolwentów techników chcących się dalej uczyć jest wyraźnie większa.

Przeprowadzone analizy skłaniają więc do generalnego wniosku, że losy edukacyjne absolwentów techników w znacznej mierze nie zależą od chęci i/lub zdolności samych uczniów. Toczą się one w ramach niezależnej struktury wyznaczającej kierunek zmian.

W tym kontekście istotne także, że szansa na kontynuację nauki tylko w niewielkim stopniu wiąże się z oceną funkcjonowania kończącej szkoły, a jeżeli taka zależność już występuje to ma ona nieoczekiwany kierunek. Można byłoby oczekiwać, że pozytywne doświadczenia wyniesione z kontaktu ze szkołą będą przekładały się na większe aspiracje edukacyjne, a tym samym zwiększały szanse na pozostania w systemie edukacyjnym. Przeprowadzone analizy wskazują jednak, że dobra opinia wystawiona szkole wcale nie zwiększa motywacji do dalszej nauki. Wręcz przeciwnie, osoby kontynuujące naukę oceniają swoje szkoły wyraźnie gorzej niż pozostali respondenci. Być może wynika to z większych (i niezaspokojonych) oczekiwań edukacyjnych osób o wyższych aspiracjach edukacyjnych, nie zamierzających poprzestać na już zdobytym poziomie wykształcenia. W każdym razie - w kontekście motywowania do kontynuacji nauki - nie jest to wniosek optymistyczny tak dla kadry pedagogicznej, jak władz oświatowych. Zgłębienie mechanizmów stojących za taką zależnością wymaga dodatkowych badań i analiz.

3. Absolwenci na rynku pracy

3.1. Wprowadzenie

Ta część raportu przedstawia aktywność ekonomiczną absolwentów oraz ich pierwsze doświadczenia zawodowe. Analizowany okres obejmuje 22 miesiące po czerwcu 2015 r., którą to datę umownie traktujemy jako miesiąc zakończenia nauki. Pytania kwestionariusza ankiety umożliwiły dokładne odtworzenie historii zawodowej i edukacyjnej respondentów w poszczególnych miesiącach. Jest to główna zaleta zebranych danych, bo tego rodzaju wyniki najlepiej obrazują sytuację absolwentów i proces przechodzenia z edukacji na rynek pracy. Część pytań pogłębiała wybrane zagadnienia, co umożliwiło przybliżenie zagadnień związanych z pierwszym i ostatnim miejscem zatrudnienia, pracami dorywczymi lub epizodami bezrobocia.

Jak pokazano w poprzedniej części raportu wielu absolwentów kontynuowało naukę po ukończeniu szkoły w czerwcu 2015 r., co wpływa na ich sytuację na rynku pracy. W związku z tym losów zawodowych absolwentów nie można analizować wyłącznie w podziale na rodzaj ukończonej szkoły. W tym rozdziale przyjęto bardziej złożoną klasyfikację, uwzględniającą to czy absolwentów kontynuował lub nie naukę. Ponieważ wiele z prowadzonych analiz odnosi się okresów czasu, np. miesiące doświadczenia zawodowego, zdecydowano się ograniczyć analizę do 22 miesięcy po 2015 r. Wprawdzie wywiady prowadzono także w kolejnych miesiącach, ale analizowane okresy byłyby różne dla poszczególnych absolwentów, co utrudniłoby interpretację wyników².

3.2. Aktywność ekonomiczno-zawodowa i przejście z edukacji na rynek pracy

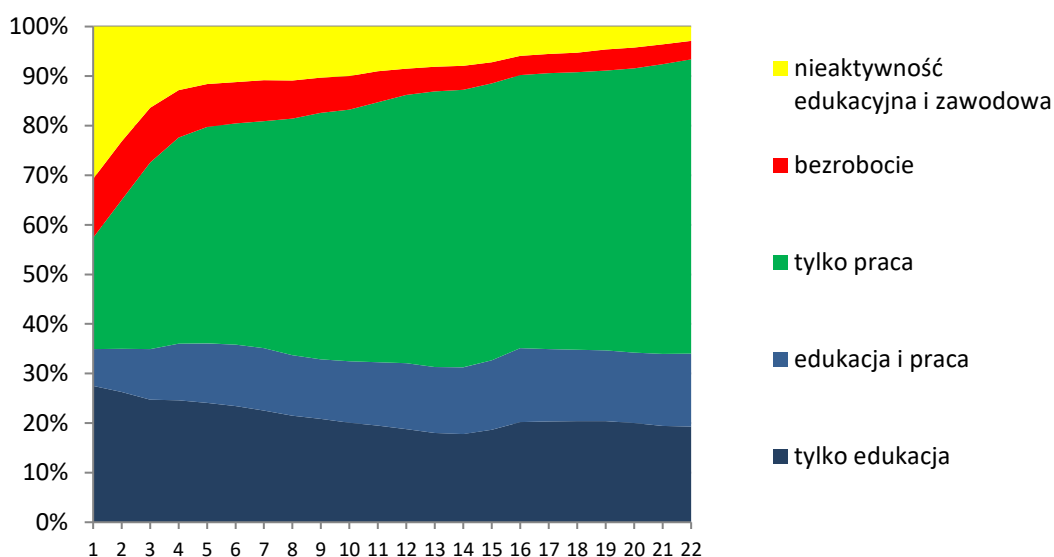
W Polsce młode osoby wchodzą na rynek pracy później niż ich rówieśnicy z innych krajów Unii Europejskiej. Badania rynku pracy pokazują, że spośród ogółu absolwentów szkół średnich ponad połowa absolwentów poza rynkiem pracy – zdecydowana większość kontynuuje naukę, część podejmuje zatrudnienie, a pozostali absolwenci bądź poszukują pracy (zarejestrowani formalnie jako osoby bezrobotne lub nie), bądź przechodzą w inną niż edukacja formę nieaktywności zawodowej.

² Przygotowując dane do analiz usunięto niespójności danych oraz uzupełniono braki danych metodą imputacji. Z analiz prezentowanych w tym rozdziale wyłączono 145 osób: 20 osób, które nie ukończyły szkoły badanej w 2015 r. lub wciąż się w niej uczyły, 127 osób, których okres obserwacji był krótszy niż 22 miesiące oraz 29 osób urodzonych przed 1986 r., a więc mających w 2015 r. więcej niż 29 lat. Zakładamy, że osoby, które rozpoczęły studia w 2015 r. pozostają w edukacji przez okres wakacji, ale nawet przy tym założeniu liczebności osób uczących zmieniają się w czasie. Możliwe są też sytuacje, w Polsce wciąż dość rzadkie, w których absolwenci podejmują zatrudnienie, a dopiero po jakimś czasie powracają do systemu edukacji.

Jak pokazano w poprzednim rozdziale, kontynuowanie nauki wyróżnia przede wszystkim absolwentów techników. Ale kontynuowanie nauki jest też dość częste wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych. Aktywność edukacyjna nie musi być rozłączna z aktywnością zawodową. Część ze studiujących pracuje zarobkowo, a niektóre formy kształcenia są dostosowane do potrzeb pracujących (niestacjonarny tryb studiów w szkołach wyższych czy niestacjonarne formy nauki w szkołach policealnych). Uwzględnienie ich statusu edukacyjnego ma duże znaczenie dla analizy sytuacji absolwentów na rynku pracy. Jak pokazano w poprzednim rozdziale, absolwenci kontynuujący naukę różnią się od absolwentów niekontynuujących nauki – co wpływa na wartości wskaźników ilustrujących sytuację absolwentów na rynku pracy.

Ogólną sytuację absolwentów w poszczególnych miesiącach, począwszy od czerwca 2015 r. poprzez kolejne 22 miesiące podsumowuje rysunek 3.1. Część absolwentów zasadniczych szkół zawodowych kontynuuje naukę w szkole ponadgimnazjalnej, najczęściej łącząc naukę z jakąś formą zatrudnienia. Wyraźnie widać też stopniowy wzrost udziału osób zatrudnionych i zmniejszanie się odsetka osób nieaktywnych zawodowo i edukacyjnie. Nieznacznie zmniejsza się też odsetek osób szukających pracy. Widoczne są też niewielkie zmiany odsetka absolwentów, którzy się uczą (łącząc naukę z pracą lub nie pracując).

Rysunek 3. Status edukacyjno-zawodowy absolwentów szkół zawodowych i osób uczących się w szkołach policealnych po czerwcu 2015 r.: udział procentowy poszczególnych kategorii w kolejnych miesiącach.:

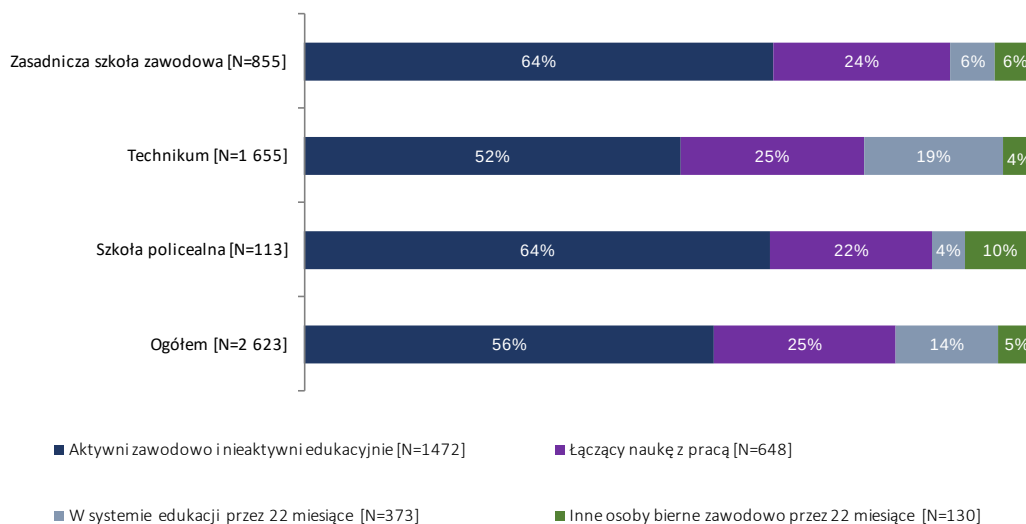
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

W analizie sytuacji losów absolwentów na rynku pracy głównym przedmiotem zainteresowania są przede wszystkim osoby będące poza systemem edukacji, które są jednocześnie aktywne zawodowo. W większości analiz prowadzonych w tym rozdziale pominięte zostaną osoby, które pozostawały przez cały czas w systemie edukacji bądź te, które były z innego powodu nieaktywne zawodowo. Osób, które nie zadeklarowały stałej, trwającej przynajmniej miesiąc pracy, przez cały 22 miesięczny okres, było w próbie aż 19%, najwięcej wśród absolwentów techników (23%). W zdecydowanej większości były to osoby, które przez cały czas się uczyły. Osobno analizujemy też sytuację osób, które kontynuowały naukę

i osób, które się nie uczyły po ukończeniu szkoły w czerwcu 2015 r. Wyjątkiem są szkoły policealne, gdzie ze względu na małe liczebności i specyfikę doboru próby (badano wszystkich uczniów, bez względu na rok czy semestr nauki) zdecydowano się włączyć osoby kontynuujące i niekontynuujące nauki do jednej kategorii. Interpretacja sytuacji zawodowej osób łączących naukę z pracą nie jest łatwa, głównie dlatego, że ta kategoria osób jest zróżnicowana wewnętrznie. Znalazły się w niej osoby, które uczą się w trybie dziennym i wieczorowym – różni się także długość pozostawania w edukacji. Zdarzały się też osoby, które uczyły się przez większość analizowanego okresu. Ale zaliczamy do niej wszystkich tych, którzy uczyli się przez przynajmniej przez 1 miesiąc. Osoby uczące się mogą mieć inne wymagania i preferencje dotyczące pracy, związane z potrzebami związanymi z nauką.

Odsetki osób znajdujące się w poszczególnych kategoriach ze względu na rodzaj szkoły ukończonej w czerwcu 2015 r. pokazano rysunku 3.2. Osoby, które miały przynajmniej jeden miesiąc pracy i które nie uczyły się w żadnym z kolejnych 22 miesięcy, to, zależnie od rodzaju szkoły, nieco ponad połowa absolwentów. Spora część absolwentów łączyła edukację z nauką, przy czym ta kategoria jest wewnętrznie zróżnicowana. Odsetek osób, które pozostawały poza rynkiem pracy, jest najwyższy wśród absolwentów techników – bierze się to stąd, że wśród tych absolwentów najwięcej jest osób uczących się przez cały 22-miesięczny okres tylko w systemie edukacji, które nie zadeklarowały żadnego stałego epizodu zatrudnienia.

Rysunek 3.2. Odsetki absolwentów i uczniów szkół policealnych ze względu na status edukacyjny i zawodowy w 22 miesiącach po czerwcu 2015 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Tabela 3.1 podsumowuje różnice występujące między poszczególnymi kategoriami absolwentów, wyróżnionymi na potrzebę analizy sytuacji na rynku pracy i które

obejmują wyłącznie tych absolwentów, którzy pracowali przynajmniej przez 1 miesiąc po czerwcu 2015 r. (podstawowe charakterystyki społeczno-demograficzne przedstawiono w aneksie do rozdziału 1). Absolwenci mający za sobą doświadczenie pracy są bardzo zróżnicowani pod względem podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych. Różnice te odzwierciedlają wybory edukacyjne rodzaju szkoły ponadgimnazjalnej, na które pewien wpływ przestrzenne zróżnicowanie oferty edukacyjnej, a także decyzje dotyczące kontynuowania nauki po szkole ponadgimnazjalnej, które opisano w poprzedniej części raportu. Uczniowie techników uczą się o rok dłużej, co odzwierciedla średnia wieku. Zwraca natomiast uwagę wiek absolwentów szkół policealnych, którzy są starsi niż wynikałoby to z czasu nauki w szkołach policealnych. W tym rodzaju szkoły jest też wyraźna przewaga kobiet i osób mieszkających w miastach. Studiujący absolwenci techników oraz absolwenci szkół policealnych mają wyższy status społeczno-ekonomiczny. Trzeba jednak pamiętać, że zrealizowana próba absolwentów szkół policealnych jest niewielka i w największym stopniu odbiega od charakterystyk szkół policealnych z systemu informacji oświatowej (zob. rozdział 1 raportu).

Tabela 3.1 Podstawowe charakterystyki absolwentów w poszczególnych kategoriach

	średni wiek	Odsetek kobiet	Odsetek z dyplomem potw. kwalifikacje	Odsetek mieszk. w mieście pow. 100 tys. mieszk.	Średnia wartość wskaźnika statusu społ.-ekon.
Absolwenci ZSZ aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	19.2	31%	94%	16%	-0.29
Absolwenci techników aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	20.0	35%	83%	13%	0.03
Absolwenci szkół policealnych	23.6	74%	89%	40%	0.51
Absolwenci ZSZ łączący pracę z nauką	19.2	45%	92%	19%	-0.15
Absolwenci techników łączący pracę z nauką	20.0	39%	85%	21%	0.34
Ogółem	19.9	37%	87%	17%	0.01
N	2 114	2 120	2 120	2 120	1 471

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Ogólny obraz aktywności edukacyjnej i zawodowej w poszczególnych kategoriach absolwentów przedstawia tabela 3.2. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych i techników niekontynuujący nauki przez większość 22 miesięcznego okresu po ukończeniu szkoły pracowali, poszukiwanie pracy to przeciętnie 1,5 miesiąca w 22 miesięcznym okresie, a pozostawanie bez pracy to ok 10% tego okresu. Średni przepracowany czas jest niższy dla absolwentów tych szkół kontynuujących naukę. Zdecydowaną większość tego okresu absolwenci łączyli pracę z nauką. Średni czas, w którym absolwenci kontynuujący naukę pozostawali w stanie nieaktywności zawodowej, jest relatywnie krótki. Przebadani absolwenci szkół policealnych, większość analizowanego okresu (ok. 14 z 22 miesięcy) pracowali, jedynie przez niewielki okres czasu łącząc pracę z edukacją. Okres, w którym poszukiwali pracy, był nieco dłuższy niż wśród absolwentów innych rodzajów szkół.

Tabela 3.2 Średnia długość miesięcznych epizodów w 22 miesięcznym okresie obserwacji w zależności od kategorii absolwentów (wartości wyrażone w miesiącach)

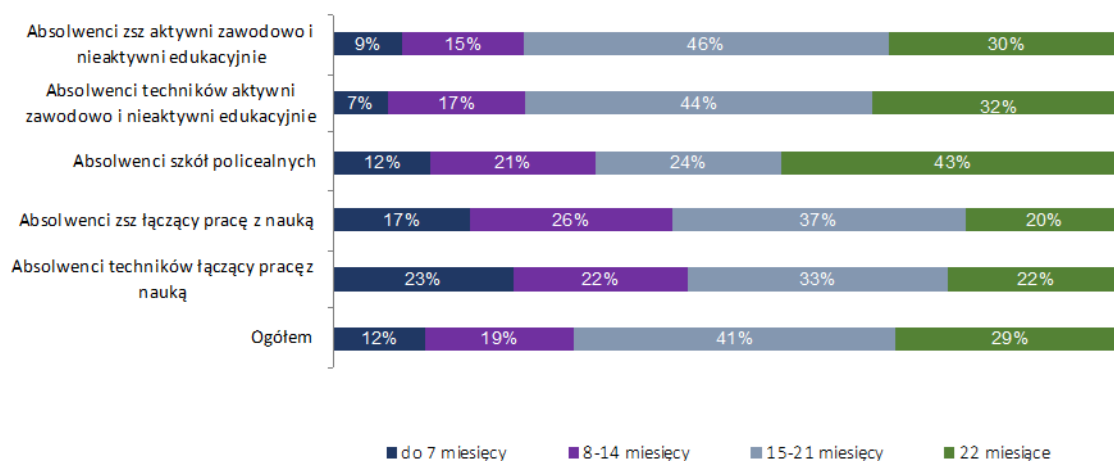
	Absolwenci ZSZ aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci techników aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci szkół policealnych	Absolwenci ZSZ łączący pracę z nauką	Absolwenci techników łączący pracę z nauką	Ogółem
Praca	17.7	17.8	14.3	2.8	3.9	13.4
Edukacja i praca	0.0	0.0	2.9	12.3	10.8	3.5
Edukacja	0.0	0.0	0.6	5.7	6.1	1.8
Bezrobocie	1.4	1.8	2.3	0.4	0.4	1.3
Nieaktywność edukacyjno-zawodowa	2.8	2.4	1.9	0.7	0.9	2

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEŻAMID.

3.3. Charakterystyka epizodów aktywności zawodowej absolwentów

Średnia liczba przepracowanych miesięcy była podobna i wyniosła ok. 17-18 miesięcy, dla absolwentów którzy nie kontynuowali nauki i ok. 5 miesięcy mniej dla tych, którzy uczyli się po czerwcu 2015 r. (tabela 3.2). Niemniej między absolwentami występują spore różnice. Absolwenci, którzy kontynuują naukę, nie tylko pracowali krócej, niż absolwenci, którzy zakończyli już naukę – byli także najbardziej zróżnicowani pod względem długości uzyskanego w tym okresie doświadczenia zawodowego. Warto zwrócić uwagę, że każdej z kategorii absolwentów jest spory odsetek osób, które pracowały przez cały 22 miesięczny okres. Takich osób jest najwięcej wśród absolwentów szkół policealnych.

Rysunek 3.3. Liczba przepracowanych miesięcy w trakcie 22 miesięcy po czerwcu 2015 r. w podziale na kategorie absolwentów

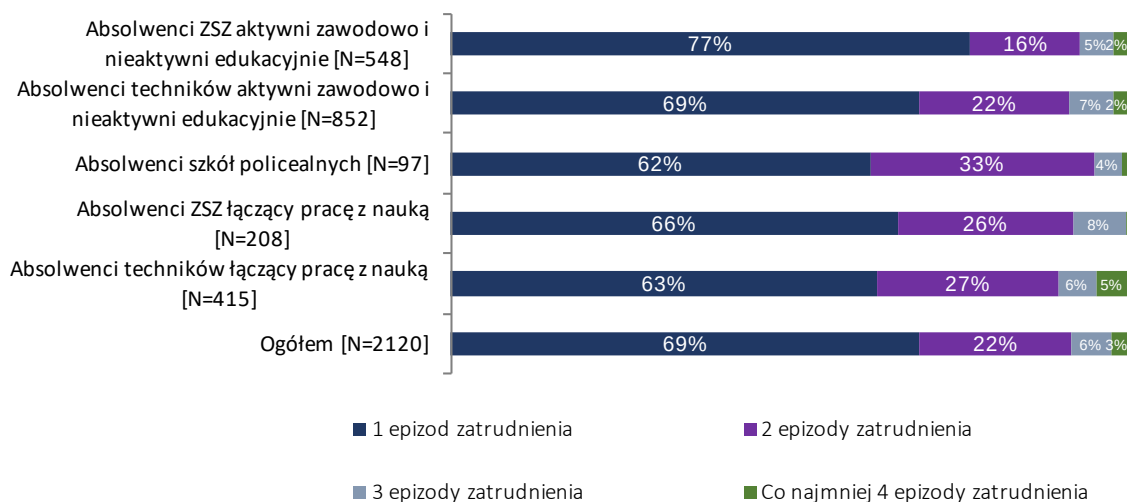

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Pod względem liczby przepracowanych miesięcy różnice między obszarami kształcenia są nieznaczne. Osoby mające dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe mają zazwyczaj dłuższe okresy pracy, ale różnica jest istotna jedynie w przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, niekontynuujących nauki. W tej kategorii absolwentów efekt posiadania dyplomu różni się ze względu na płeć: posiadanie dyplomu w większym stopniu zwiększa szanse dłuższego doświadczenia pracy u kobiet niż u mężczyzn. W pozostałych kategoriach absolwentów obserwujemy podobny wzór zależności, ale jest ona nieistotna statystycznie.

Pierwsze 2 lata aktywności zawodowej dobrze podsumowują też dane dotyczące liczby epizodów pracy po czerwcu 2015 r. Ilustrują one stabilność prac podejmowanych przez absolwentów. Zdecydowana większość absolwentów miała w analizowanym okresie tylko 1 epizod zatrudnienia, a co piąty 2 epizody.

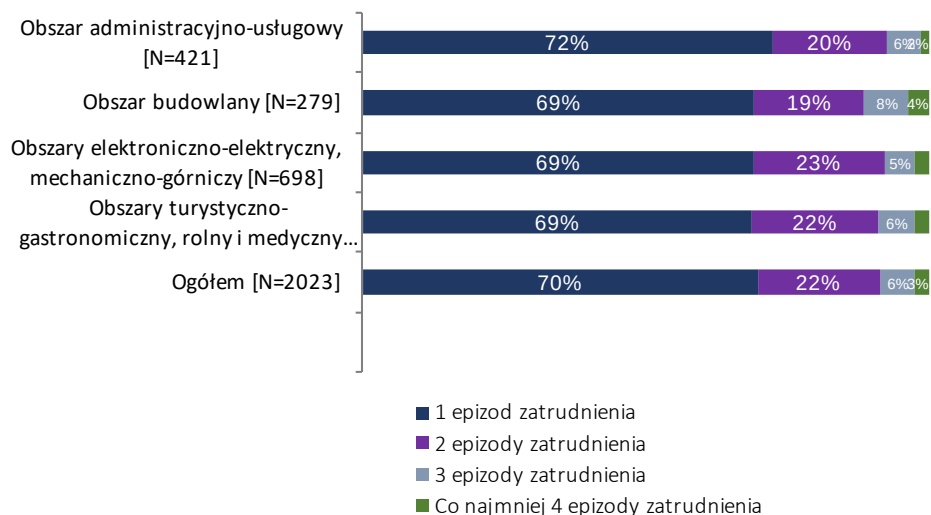
Rysunek 3.4. Liczba rozpoczętych epizodów zatrudnienia w ciągu 22 miesięcy od ukończenia szkoły – kategorie absolwentów

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Analizując liczbę epizodów zatrudnienia nie dostrzegamy istotnych różnic między poszczególnymi obszarami kształcenia. Nieco większą liczbę epizodów mają jedynie absolwenci kształcący się w obszarze budowlanym, gdzie ok. 8% absolwentów ma co najmniej 3 epizody zatrudnienia – w przypadku pozostałych obszarów odsetek ten był o kilka punktów procentowych niższy.

Rysunek 3.5. Liczba rozpoczętych epizodów zatrudnienia w ciągu 22 miesięcy od ukończenia szkoły – obszary kształcenia

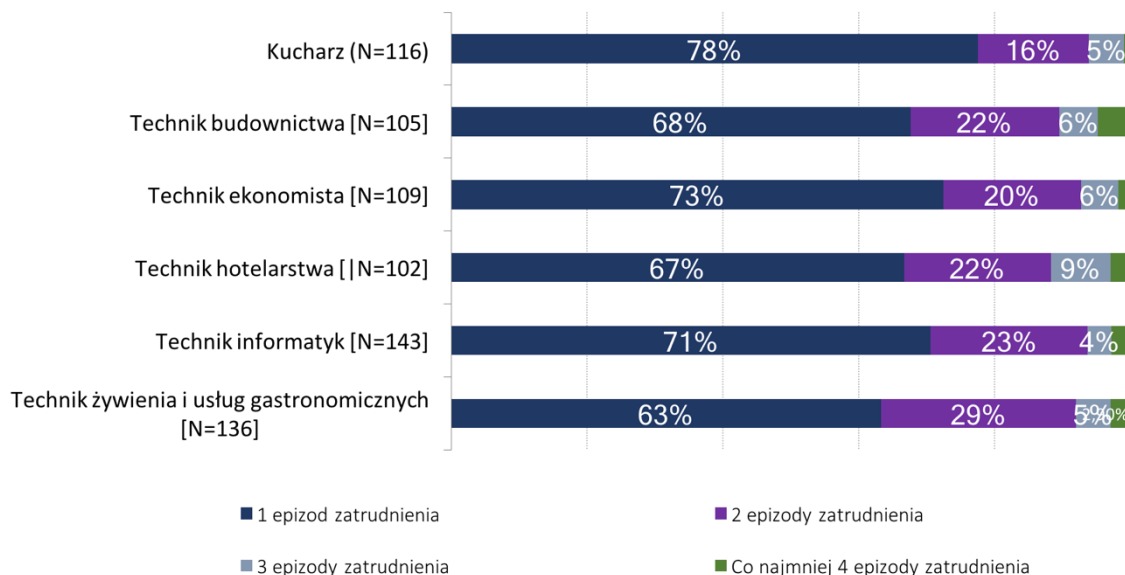

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Różnice można też zilustrować na przykładzie 6 najczęściej występujących wśród badanych absolwentów zawodów szkolnych. Za wyjątkiem zawodu kucharza (zasadnicza szkoła zawodowa), poszczególne zawody techników są podobne:

zdecydowana większość badanych miała tylko jeden epizod zatrudnienia, a ok. 1/5 badanych 2 epizody.

Rysunek 3.6. Liczba rozpoczętych epizodów zatrudnienia w ciągu 22 miesięcy od ukończenia szkoły – wybrane zawody

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Na rysunku 7 przedstawiono odsetki osób znajdujące się w poszczególnych stanach w kolejnych miesiącach po czerwcu 2015 r.³ Sytuacja absolwentów techników i zasadniczych szkół zawodowych niekontynuujących nauki jest bardzo podobna – odsetek osób niepracujących zmniejsza się w kolejnych miesiącach. Jednocześnie zwiększa się odsetek zatrudnionych. W pierwszych miesiącach po zakończeniu nauki spora część absolwentów jest nieaktywna zawodowo. W przypadku szkół policealnych odsetek osób nie pracujących jest mniejszy – jedynie część absolwentów łączy pracę z nauką. W przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i techników, duża część absolwentów jest w poszczególnych miesiącach nieaktywna zawodowo z powodu nauki – ponieważ na rysunkach pominięto osoby nie mające doświadczenia pracy, oznacza to, że doświadczenia zawodowe tych osób są relatywnie krótkie.

Dokładniejszy obraz uzyskamy przyglądając się zmianom statusów edukacyjnych i zawodowych poszczególnych osób. O ile na rys. 3.2 przedstawiono procenty w ramach kolejnych miesięcy, to rysunek 3.3 obrazuje najczęściej występujące sekwencje aktywności edukacyjno-zawodowej absolwentów. Wśród absolwentów niekontynuujących nauki widoczne rozróżnić można kilka wzorów rozpoczynania aktywności zawodowej. Prawie jedna trzecia absolwentów pracuje przez cały analizowany okres: w tej grupie kolor ilustrujący poszczególne stany jest jednolity

³ Wykresy opracowano z wykorzystaniem pakietu TraMineR: Zob. Gabadinho, A., Ritschard, G., Müller, N.S. & Studer, M. (2011), Analyzing and visualizing state sequences in R with TraMineR, Journal of Statistical Software. Vol. 40(4), pp. 1-37.

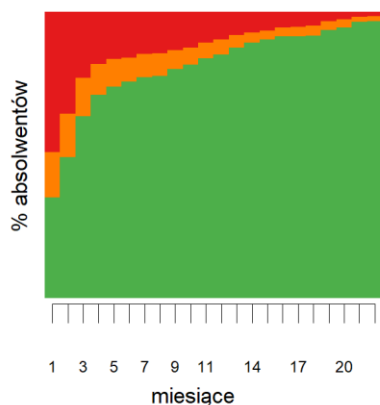
przez cały, 22 miesięczny okres. Drugą pod względem liczebności grupą są absolwenci, którzy znajdują pracę po jedno-kilkumiesięcznym okresie nieaktywności zawodowej lub bezrobocia. Zdecydowana mniejszość absolwentów pozostaje w bezrobociu lub nieaktywności związanej z nauką przez większość analizowanego okresu. Jest też niewielka grupa absolwentów, którzy rozpoczynają pracę, ale ją tracą lub z niej rezygnują i przechodzą w okres nieaktywności zawodowej. Wśród absolwentów kontynuujących naukę są oni na tyle nieliczni, że nie zostali uwzględnieni na rys. 3.3.

Wśród absolwentów szkół policealnych niemal jedna trzecia osób pracuje przez cały okres czasu, a ok. 5% łączy pracę z nauką przez 22 miesiące. Wzory aktywności pozostałych absolwentów są różnicowane. Na rysunku 3.3 widoczni są np. absolwenci, którzy przez pierwszy rok po czerwcu 2015 r. pracują i w kolejnym roku szkolnym podejmują naukę w szkole policealnej. Obecność tego wzoru w naszych danych tłumaczy to, że w próbie policealnej badano wszystkich uczniów, tych szkół, a nie tylko uczniów w ostatnim roku nauki. Kolejnym zilustrowanym na wykresie przypadkiem jest przejście absolwenta szkoły policealnej bezpośrednio w okres bezrobocia.

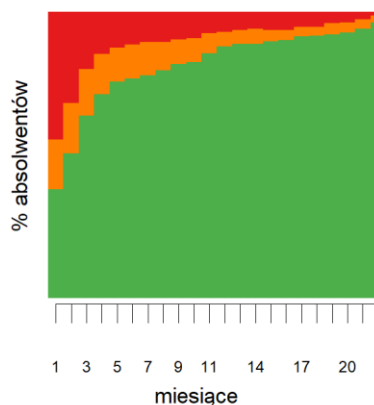
Najczęściej występującym wzorem (14% absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i 13% absolwentów techników kontynuujących naukę) jest łączenie nauki z pracą przez cały, 22 miesięczny okres obserwacji). Kolejnym, pod względem częstości występowania, wzorem jest rozpoczęcie pracy kilka miesięcy po rozpoczęciu kolejnego etapu edukacji. Różnice między absolwentami wyznacza przede wszystkim długość pozostawania wyłącznie w systemie edukacji: wyróżnić można absolwentów, którzy pozostają przez dłuższy czas tylko w edukacji i dopiero potem podejmują pracę i absolwentów, którzy łączą edukację z nauką przez długi czas. Rysunek 3.8 przedstawia jedynie najczęściej występujące sekwencje. Ale wśród absolwentów są też osoby mające bardzo zróżnicowane sekwencje, w których pojawiają się epizody nieaktywności zawodowej i edukacyjnej.

Rysunek 3.7. Przeciętny udział poszczególnych statusów edukacyjno-zawodowych w kolejnych miesiącach po czerwcu 2015 r. w podziale na kategorie absolwentów.

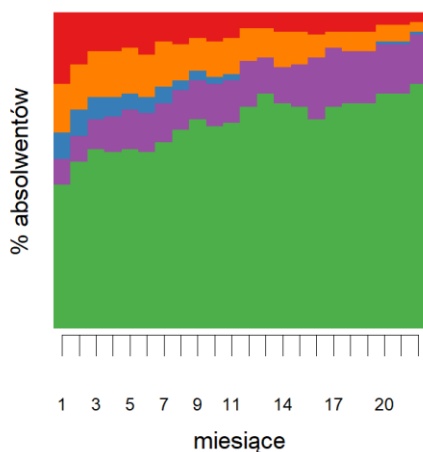
zasadnicza zawodowa - nie kontynuujący nauki

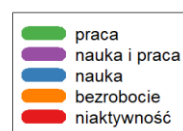
technikum - nie kontynuujący nauki

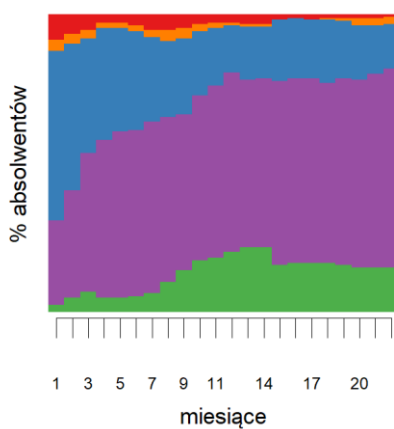
szkoła policealna

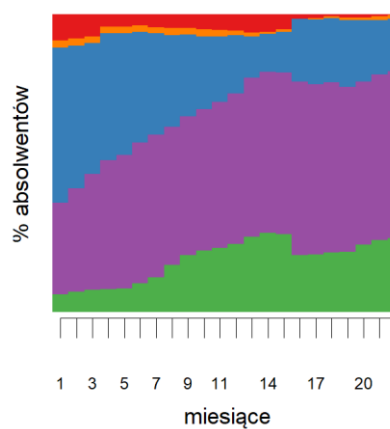
Legenda

zasadnicza szkoła zawodowa - kontynuujący naukę

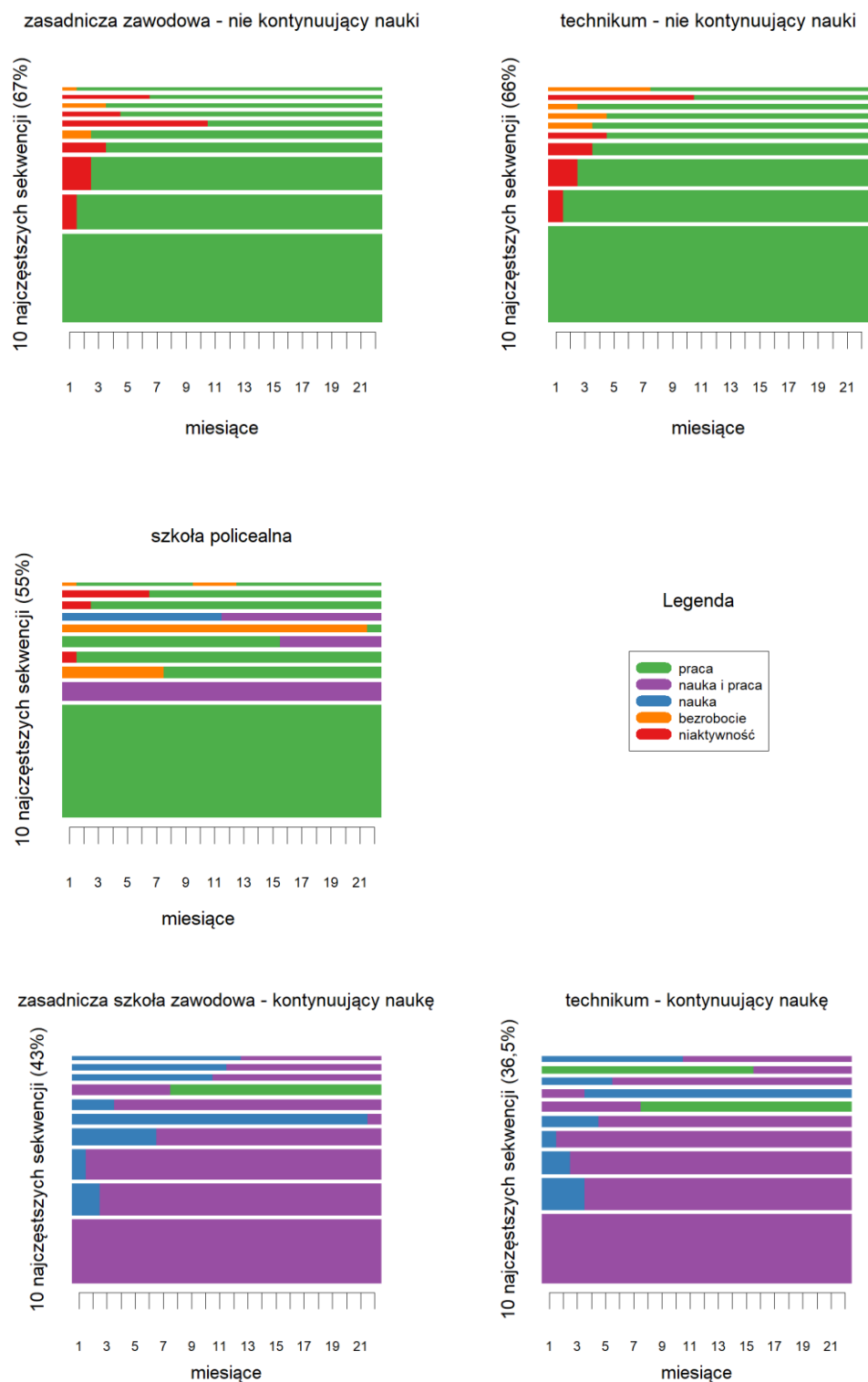

technikum - kontynuujący naukę

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Rysunek 3.8 Najczęstsze sekwencje epizodów zatrudnienia i edukacji wśród absolwentów szkół w podziale na kategorie (w nawiasach podano udział sekwencji we wszystkich sekwencjach w danej kategorii)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Dużo trudniej jest zinterpretować zmiany statusów osób kontynuujących naukę. W tych kategoriach wzory aktywności edukacyjno-zawodowej są najbardziej złożone.

3.3.1. Podstawa prawna zatrudnienia

Struktura przepracowanego okresu różni się zależności od tego czy analizujemy osoby kontynuujące naukę czy też absolwentów, którzy zakończyli edukację. Zdecydowana większość badanych ma swojej historii przynajmniej jeden epizod zatrudnienia na podstawie umowy o pracę: w przypadku osób, które już zakończyły edukację odsetek ten sięga 82-83%. Osoby, które kontynuują naukę, częściej pracują na podstawie umów cywilno-prawnych. Z „pracą na czarno” zetknął co dziesiąty absolwent ZSZ, który niekontynuuje już nauki. W pozostałych kategoriach absolwentów, odsetek ten jest nieco niższy. Sporadyczne są też przypadki prowadzenia własnej działalności gospodarczej czy pracy we własnym gospodarstwie rolnym.

Tabela 3.3. Odsetek absolwentów wskazujących na co najmniej jeden epizod pracy na podstawie danej formy zatrudnienia – kategorie absolwentów

	Absolwenci zsz aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci techników aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci szkół policealnych	Absolwenci zsz łączący pracę z nauką	Absolwenci techników łączący pracę z nauką
brak zatrudnienia	70	68	57	80	78
umowa o pracę	83	82	80	77	73
umowa cywilno-prawna	9	13	16	15	27
własna działalność	4	4	2	3	4
własne gospodarstwo rolne	2	6	2	2	4
praca nieformalna	6	6	5	9	7
inna forma	5	6	9	10	5

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Jeśli przyjrzymy się strukturze dotychczasowego stażu zawodowego absolwentów, to okazuje się, że osoby kontynuujące naukę przepracowują około 5-11% swojego całkowitego stażu zawodowego na podstawie umów cywilnoprawnych. Zdecydowana większość okresu zatrudnienia opiera się na umowach o pracę.

Absolwenci na podstawie umowy o pracę przepracowali średnio 13 miesięcy z 22 miesięcznego okresu. Pozostałe formy zatrudnienia były bardzo rzadkie.

Tabela 3.4. Formy zatrudnienia jako procent czasu w 22 miesiącach po zakończeniu nauki

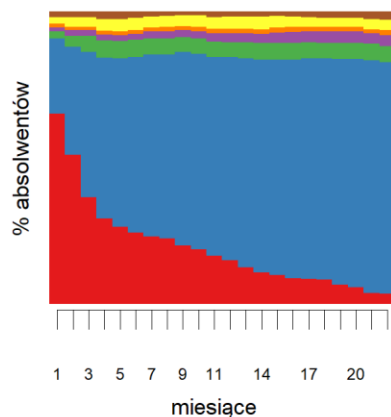
	Absolwenci zsz aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci techników aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci szkół policealnych	Absolwenci zsz łączący pracę z nauką	Absolwenci techników łączący pracę z nauką
brak zatrudnienia	19	19	22	31	33
umowa o pracę	65	62	65	53	45
umowa cywilno-prawna	5	6	5	6	11
własna działalność	3	2	1	2	2
własne gospodarstwo rolne	1	5	2	2	3
praca nieformalna	4	3	2	3	3
inna forma	2	3	3	4	2

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

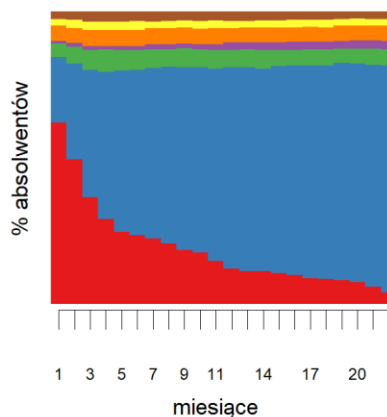
Różnice te zilustrowano na poniższym rysunku. Odsetki absolwentów pozostających w formie zatrudnienia innej niż umowa o pracę są stabilne w czasie, natomiast zwiększa się odsetek osób zatrudnionych na umowę pracę, co jest efektem stopniowego zmniejszania się odsetka osób nieaktywnych zawodowo. Wyraźnie wyróżniają się absolwenci techników kontynuujących naukę, wśród których najwięcej jest osób pracujących na podstawie umów cywilnoprawnych.

Rysunek 3.9. Przeciętny udział poszczególnych form zatrudnienia w kolejnych miesiącach po czerwcu 2015 r. w podziale na kategorie absolwentów

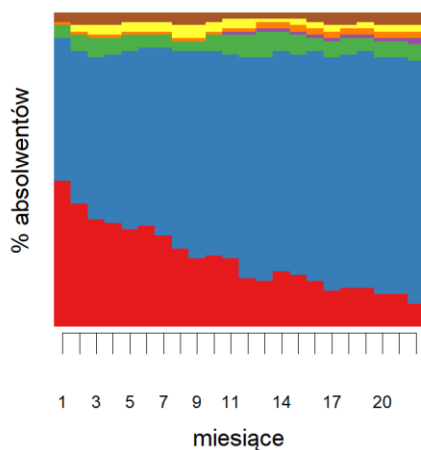
zasadnicza zawodowa - nie kontynuujący nauki

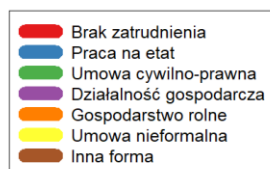
technikum - nie kontynuujący nauki

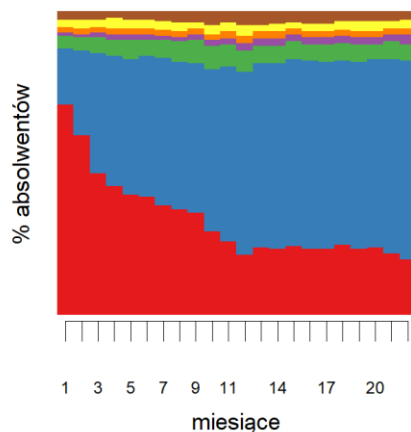
szkoła policealna

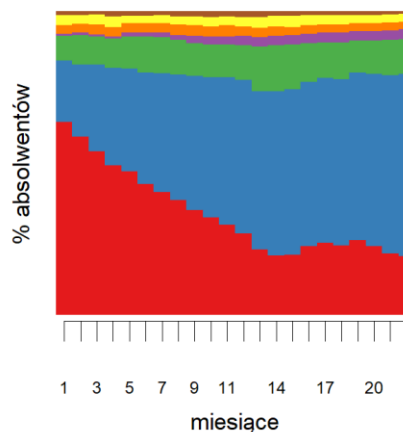
Legenda

zasadnicza szkoła zawodowa - kontynuujący naukę

technikum - kontynuujący naukę

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Miesięczne dane dotyczące statusu absolwentów pozwalają także oszacować prawdopodobieństwa przejść, ilustrujące stabilność konkretnych form zatrudnienia. Umowa o pracę, prowadzenie własnej działalności gospodarczej lub gospodarstwa rolnego to najbardziej stabilne formy zatrudnienia. Niemal wszyscy (średnio 99%) zatrudnieni w danym miesiącu w oparciu o te formy prawne, kontynuują pracę na tej samej podstawie w kolejnym miesiącu. Wśród osób pracujących na podstawie umowy cywilnoprawnej 93% pozostaje w tej samej formie zatrudnienia w kolejnym miesiącu – pozostali częściej przechodzą w brak zatrudnienia (5%) niż w zatrudnienie w formie umowy o pracę (2%). Niemal identycznie wygląda sytuacja osób pracujących „na czarno”. Wśród osób nie zatrudnionych, w tym samym stanie pozostaje w kolejnym miesiącu 84% absolwentów, 11% przechodzi w zatrudnienie na podstawie umowy o pracę, a 2,1% przechodzi w zatrudnienie na podstawie umowy cywilno-prawnej, a 0,9% w umowę nieformalną.

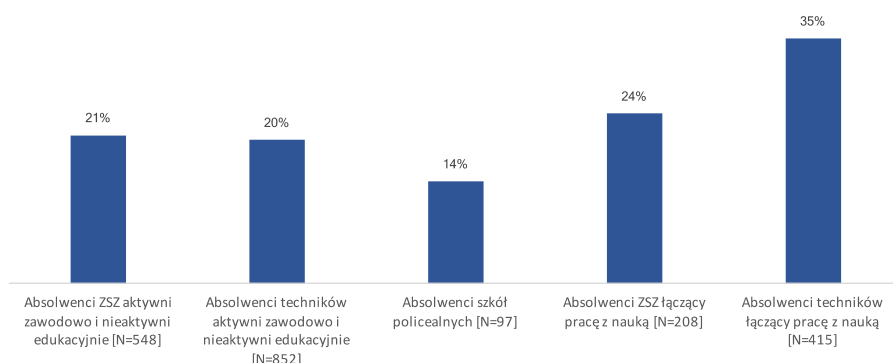
Najczęstszym wzorem wchodzenia na rynek pracy jest podjęcie zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, czasem poprzedzone krótkim – w przypadku osób niekontynuujących nauki – lub dłuższym, wśród osób łączących aktywność zawodową z edukacją, okresem nieaktywności zawodowej. Wyjątkiem są nieliczne osoby, które pracowały we własnym gospodarstwie rolnym lub podjęły własną działalność gospodarczą, które najczęściej miały tą formę pracy przez cały lub większość obserwowanego okresu.

Trzeba przy tym zaznaczyć, że przyjęta w badaniu sondażowym technika, polegająca na wymienianiu kolejnych okresów zatrudnienia może powodować niedoreprezentowanie krótszych okresów zatrudnienia i umów innych niż umowa o pracę. Respondenci mogli nie przypominać sobie tych epizodów bądź nie wspominać o nich, dążąc do możliwie szybkiego zakończenia wywiadu. Jedynie częściowo rekompensuje to zebranie odpowiedzi absolwentów o prace dorywcze, omówione w kolejnej części rozdziału.

3.3.2. Prace dorywcze

Poza opisanymi wyżej epizodami zatrudnienia, ankietowanych absolwentów zapytano o podejmowanie prac dorywczych i sezonowych – z założenia nieregularnych i trwających nie dłużej niż kilka – kilkanaście dni, które badani podejmowali od lipca 2015 roku. Jak się okazało, prac dorywczych w badanym okresie podejmowało się zaledwie 23% ogółu badanych. Wyraźnie częściej (35%) prac dorywczych podejmowali się absolwenci techników, którzy kontynuują naukę w szkołach policealnych lub na studiach.

Rysunek 3.10. Odsetek absolwentów podejmujących prace dorywcze w poszczególnych kategoriach absolwentów szkół zawodowych

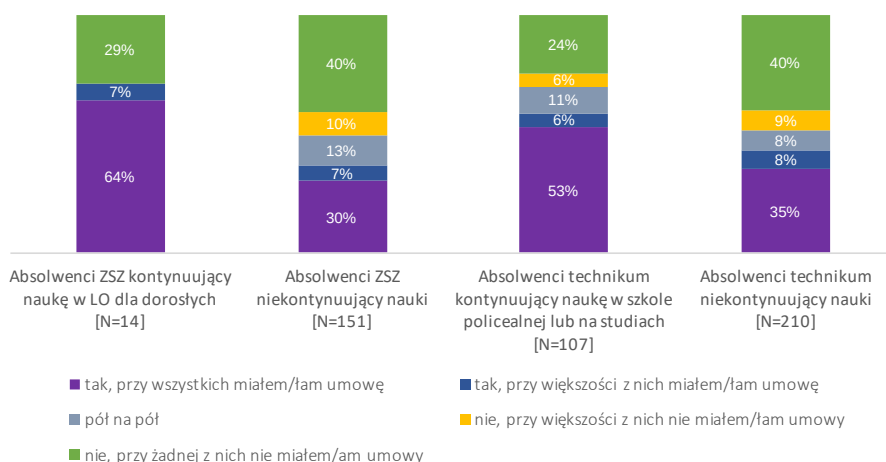

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Średnio, badani wskazywali na trzy takie sytuacje ($N=465$, $std=5$) a całkowity okres podejmowania prac dorywczych w badanych okresie szacował na średnio 15 tygodni ($N=367$, $std=20$). Niemniej zarówno w przypadku liczby, jak i całkowitego okresu prac dorywczych, odpowiedzi absolwentów były bardzo zróżnicowane a podawane szacunki nierzadko mało wiarygodne.

Znaczna część prac dorywczych podejmowanych przez absolwentów ma charakter nieformalny. Niemniej, absolwenci techników i ZSZ, którzy kontynuują naukę częściej niż pozostali podejmowali prace dorywcze, które wiązały się jednak z podpisaniem jakiegokolwiek umowy. Najprawdopodobniej, zależność ta wynika z faktu, iż w przypadku osób do 26 roku życia, które wciąż się uczą, pracodawca nie ma obowiązku odprowadzania składek społecznych i zdrowotnych od umowy zlecenia (stanowiącej najbardziej prawdopodobną podstawę legalnego zatrudnienia w przypadku prac dorywczych).

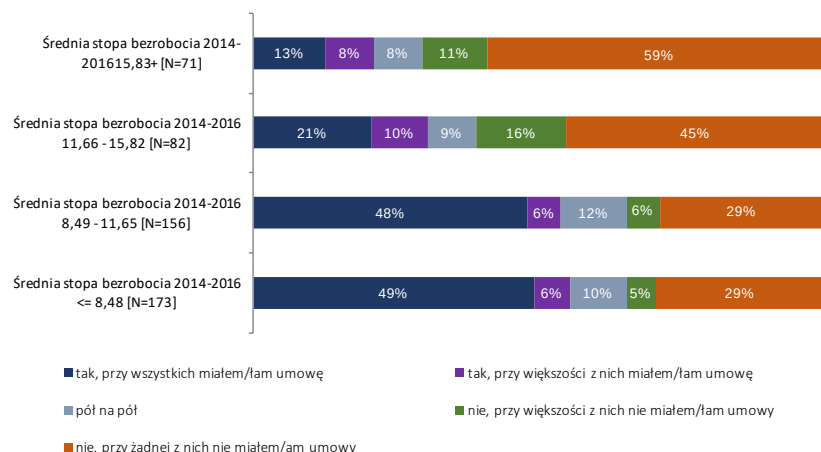
Rysunek 3.11. Prace dorywcze i podstawa zatrudnienia – porównanie doświadczeń absolwentów techników i ZSZ

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Z analiz wyłączono absolwentów szkół policealnych.

Szanse na uzyskanie umowy w przypadku prac dorywczych najwyraźniej spadają wraz ze wzrostem bezrobocia w powiecie. Podobnie, jak w przypadku epizodów zatrudnienia, silniejsza pozycja pracodawcy zdaje się przekładać na większe szanse podejmowania pracy na podstawie sformalizowanej umowy.

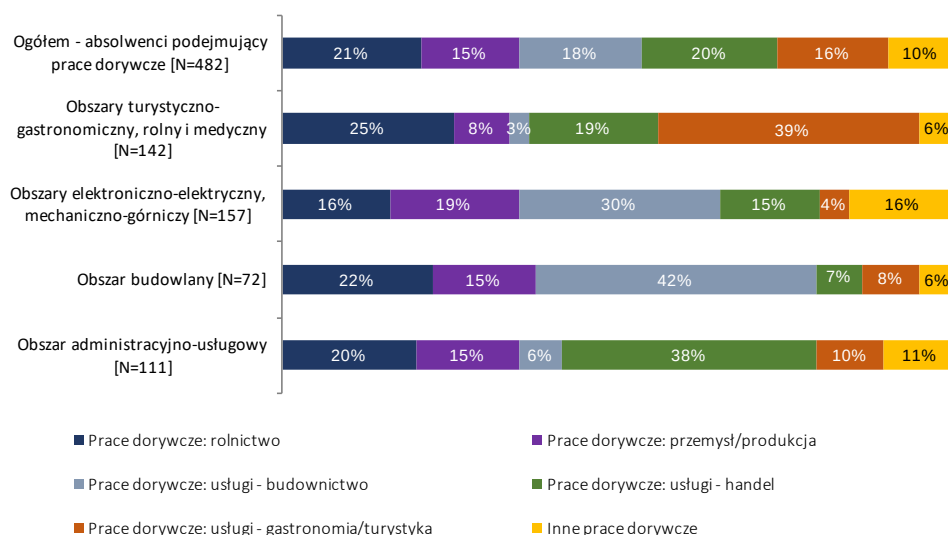
Rysunek 3.12. Prace dorywcze i podstawa zatrudnienia – porównanie doświadczeń absolwentów techników i ZSZ

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Z analiz wyłączono absolwentów szkół policealnych.

Branże, w których absolwenci podejmują prace dorywcze pozostają w pewnym stopniu zgodne z ich obszarami kształcenia. W szczególności dotyczy to absolwentów kierunków budowlanych, turystyczno-gastronomicznych oraz administracyjno-usługowych, którzy najczęściej podejmowali prace dorywcze w swoich wyuczonych kierunkach – budownictwie, gastronomii oraz handlu.

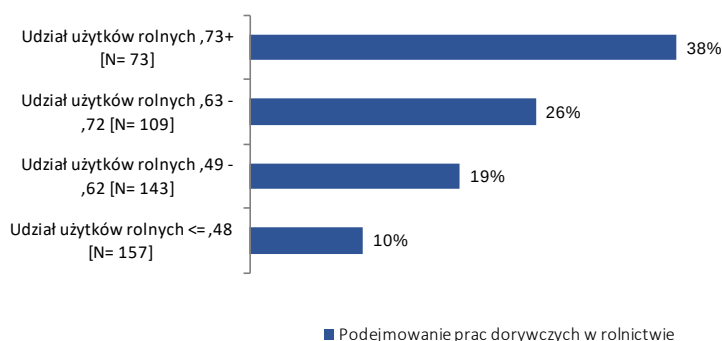
Rysunek 3.13. Obszar kształcenia i branża, w której najczęściej podejmowano prace dorywcze

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Z analiz wyłączono absolwentów szkół policealnych.

Odsetek absolwentów podejmujących prace dorywcze w rolnictwie pozostaje podobny, niezależnie od obszaru wykształcenia respondenta. Prace dorywcze w rolnictwie najwyraźniej wiążą się głównie z pomocą w rodzinnym gospodarstwie rolnym. Są również wyraźnie częstsze w powiatach o bardziej rolniczym charakterze.

Rysunek 3.14. Prace dorywcze w rolnictwie i udział użytków rolnych w powiecie

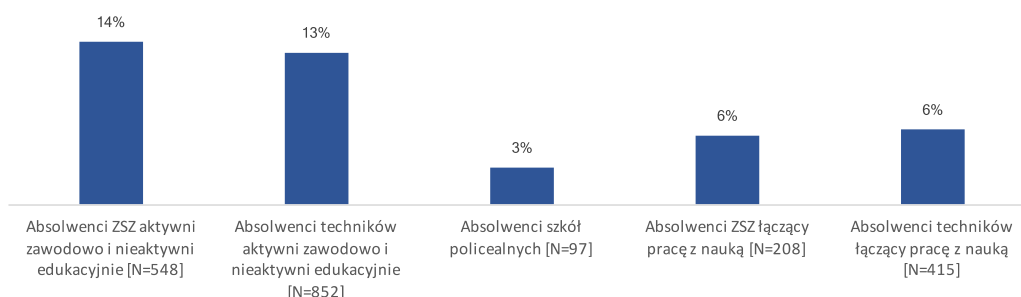

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID; udział użytków rolnych w powierzchni lądowej powiatu (2014 r.), w którym zlokalizowana jest szkoła absolwenta (GUS BDL). Z analiz wyłączono absolwentów szkół policealnych.

3.3.3. Doświadczenie pracy w innym kraju

Około 11% badanych absolwentów przynajmniej raz w okresie ostatnich 22 miesięcy wyjeżdżało do pracy za granicą. Epizody pracy za granicą są ponad dwukrotnie częstsze w grupie absolwentów ZSZ i techników, którzy zakończyli edukację niż wśród osób, które kontynuują naukę.

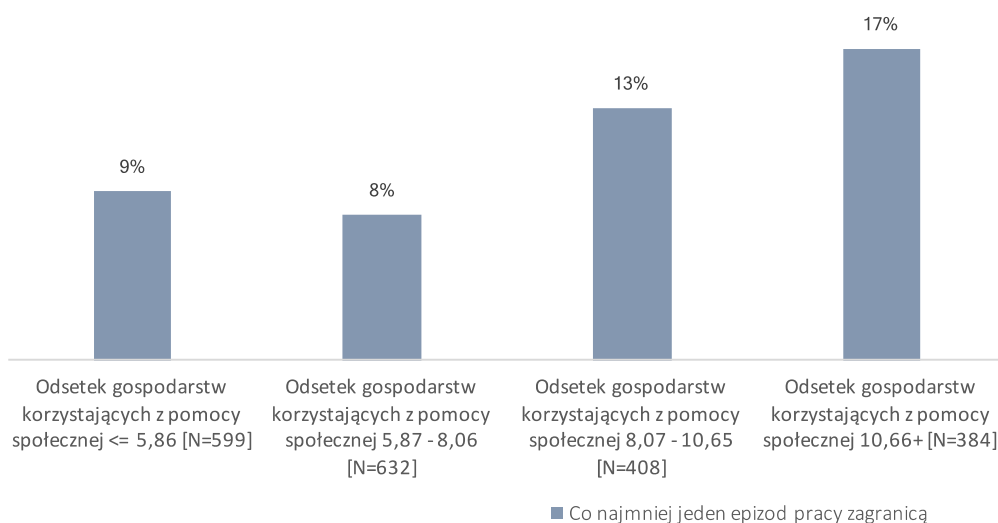
Rysunek 3.15. Odsetek absolwentów z co najmniej jednym epizodem pracy zagranicą

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Odsetek absolwentów, którzy mają jakiekolwiek doświadczenia wyjazdów do pracy za granicę jest wyraźnie wyższy w przypadku osób, które pochodzą z najuboższych powiatów. Zależność tą ilustruje rysunek 3.16.

Rysunek 3.16. Odsetek absolwentów, którzy wskazali na co najmniej jeden epizod pracy zagranicą

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID; średni udział gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w latach 2014-2016 w powiecie, w którym zlokalizowana jest szkoła absolwenta (GUS BDL). Z analiz wyłączono absolwentów szkół policealnych.

Skala zjawiska pracy zagranicą jest w badaniu niedoszacowana, ponieważ niektórzy respondenci mogli być niedostępni w trakcie realizacji badania właśnie ze względu na tego rodzaju pracę. Jako bezpośrednią przyczynę niezrealizowania wywiadu, na dłuższy wyjazd zagraniczny, wskazano bezpośrednio w 241 spośród 5678 osób uczestniczących w badaniu w 2015 r., z którymi podejmowano próbę ponownego kontaktu w 2017 r. (zob. tabela 1.2 w rozdziale 1).

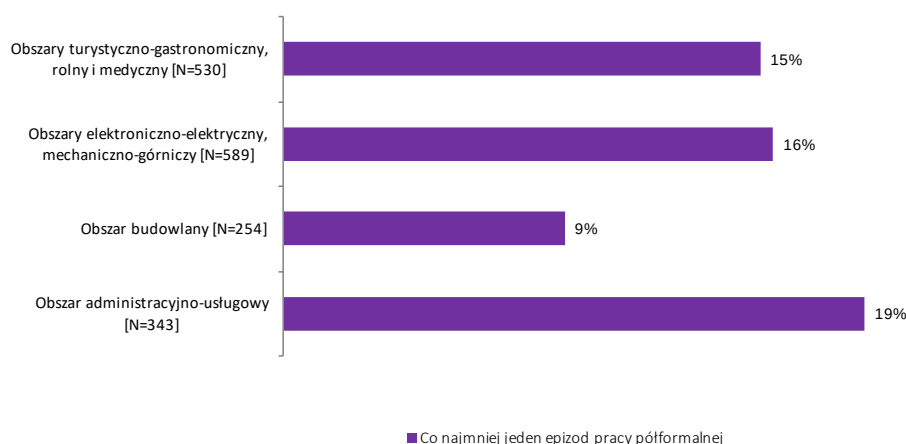
3.3.4. Zatrudnienie nieformalne i półformalne

Odsetek absolwentów deklaruujących zatrudnienie w szarej strefie, na podstawie umowy nieformalnej jest niewielki. Przynajmniej jeden miesiąc w 22 miesięcznym okresie pracowało na tej podstawie ok. 7% absolwentów aktywnych zawodowo w tym okresie i średnio przepracowali oni w tej formie niecały miesiąc (0,6) w badanym okresie 22 miesięcy.

Absolwentów, którzy opisywali w trakcie wywiadów kwestionariuszowych wszystkie epizody zatrudnienia, zapytano również o sytuacje, w których w danym miejscu pracy kwota wynagrodzenia otrzymywanego „do ręki” jest wyższa o kwoty netto wpisanej do umowy o pracę. Z takimi sytuacjami zetknęło się średnio około 15% badanych. Epizody zatrudnienia, w których część kwoty wynagrodzenia jest regularnie wypłacana do ręki poza umową, nazwaliśmy zatrudnieniem półformalnym. Z zatrudnieniem półformalnym najczęściej stykali się absolwenci ZSZ, którzy już niekontynuują nauki (16%) a najrzadziej osoby po ZSZ, które łączą pracę z nauką (11%). W przeciwieństwie do zatrudnienia na czarno (nieformalnego), osoba zatrudniona półformalnie ma umowę, a od „oficjalnej” części jej wynagrodzenia są odprowadzane odpowiednie składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne. Niemniej składki te są niższe niż wynikałoby to z faktycznej wysokości zarobków danego pracownika. Ta nieuczciwa praktyka stanowi strategię obniżania kosztów zatrudnienia przez pracodawców. Jak się okazuje, z takimi praktykami przynajmniej raz zetknęło się 15% absolwentów, którzy mają

jakiegokolwiek doświadczenia zawodowe. W przypadku absolwentów ZSZ, którzy niekontynuują nauki odsetek ten był nieznacznie wyższy – wyniósł 16%. Większe zróżnicowanie w doświadczeniach pracy półformalnej występuje ze względu na obszary kształcenia absolwentów. Doświadczenia pracy półformalnej były najbardziej rozpowszechnione wśród absolwentów, którzy kształcili się w obszarze administracyjno-usługowym – dotyczyły prawie 1/5 badanych reprezentujących tę kategorię. Dla porównania, tylko co dziesiąty absolwent kierunku obszaru budowlanego miał na koncie epizod pracy półformalnej.

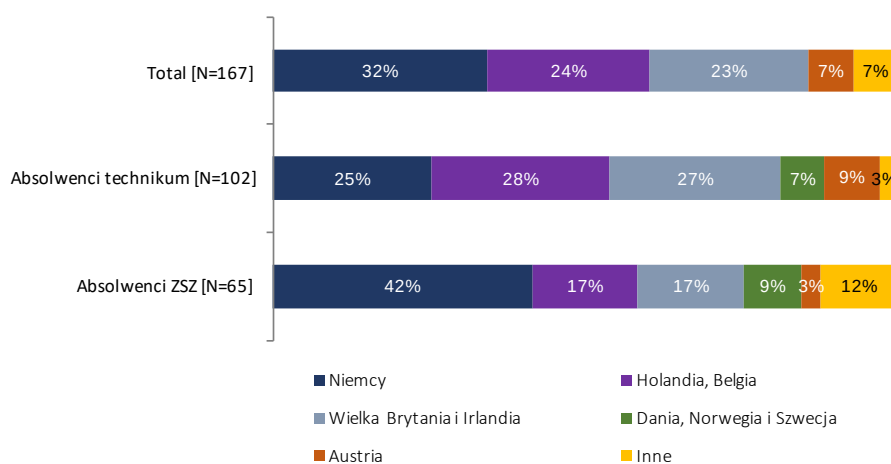
Rysunek 4. Odsetek absolwentów, którzy wskazali na co najmniej jeden epizod pracy półformalnej

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Najczęściej pracę za granicą podejmowali absolwenci kierunków budowlanych (16% osób podejmujących pierwszą pracę za granicą). Większość absolwentów podejmujących pierwszą pracę za granicą decydowała się na wyjazd do Niemiec, Holandii lub Belgii. Wśród absolwentów techników dominowały dwa kierunki wyjazdów: do Wielkiej Brytanii i Irlandii oraz Belgii i Holandii. Z kolei absolwenci ZSZ wyraźnie częściej wyjeżdżali do pracy do Niemiec.

Rysunek 3.18. Kierunki wyjazdów wśród osób podejmujących pierwszą pracę za granicą

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Z analizy wyłączono uczniów szkół policealnych.

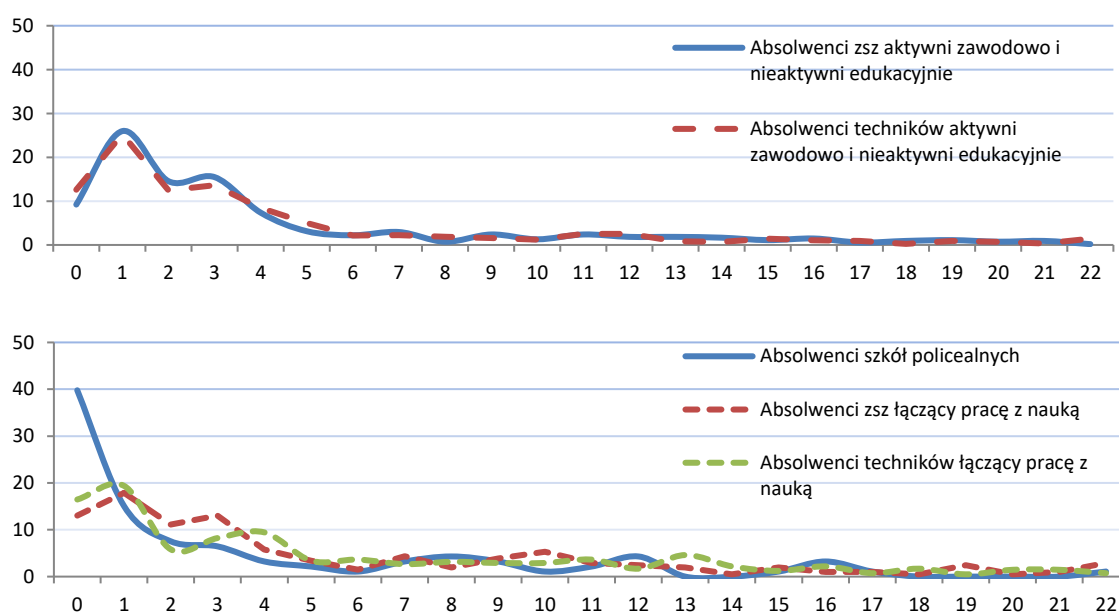
3.4. Pierwsza praca

3.4.1. Charakterystyka pierwszej pracy

Wiele badań wskazuje, że pierwsza praca absolwentów ma duże znaczenie dla przebiegu ich dalszej kariery zawodowej. Znaczenie pierwszej pracy jest też ważne z tego względu, że jak pokazały powyższe wyniki prace podejmowane przez absolwentów szkół zawodowych w Polsce są dość stabilne w czasie: spora część badanych w momencie realizacji badania kontynuowała pracę w swoim pierwszym miejscu zatrudnienia.

Część z respondentów pracowała już w trakcie kończenia nauki w szkole ponadgimnazjalnej, w której prowadzono badanie w czerwcu 2015 r. Dotyczy to zwłaszcza absolwentów szkół policealnych. Dynamika znajdowania pracy jest największa w pierwszych 5 miesiącach po zakończeniu nauki, zwłaszcza wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i techników, którzy niekontynuują nauki oraz absolwentów szkół policealnych. Bardziej rozłożone w czasie jest zdobywanie pierwszych doświadczeń zawodowych wśród absolwentów kontynuujących naukę.

Rysunek 3.19 Czas rozpoczęcia pracy, w której absolwenci pracowali w czerwcu 2015 r. lub którą podjęli po czerwcu 2015 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Jak wspomniano wcześniej, spora część absolwentów rozpoczynała karierę zawodową na podstawie umowy o pracę. Dotyczy to w szczególności osób, które nie kontynuowały nauki i absolwentów zasadniczych szkół zawodowych kontynuujących naukę. Pierwsze prace absolwentów, szkół policealnych i absolwentów techników kontynuujących naukę relatywnie częściej zaczynają się od umów cywilno-prawnych.

Tabela 3.5. Podstawa zatrudnienia w pierwszej pracy – kategorie absolwentów

	Absolwenci zsz aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci techników aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	Absolwenci szkół policealnych	Absolwenci zsz łączący pracę z nauką	Absolwenci techników łączący pracę z nauką	Łącznie
zatrudniony na umowę o pracę	79%	74%	57%	69%	64%	72%
zatrudniony na umowie cywilnoprawnej	9%	10%	21%	11%	23%	13%
prowodzi własną działalność						
("praca u siebie")	4%	3%	2%	3%	2%	3%
prowodzi własne gosp. rolne	1%	5%	2%	2%	3%	3%
Praca nieformalna	5%	4%	9%	7%	5%	5%
Inna forma zatrudnienia	3%	5%	9%	8%	4%	5%
Łącznie	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

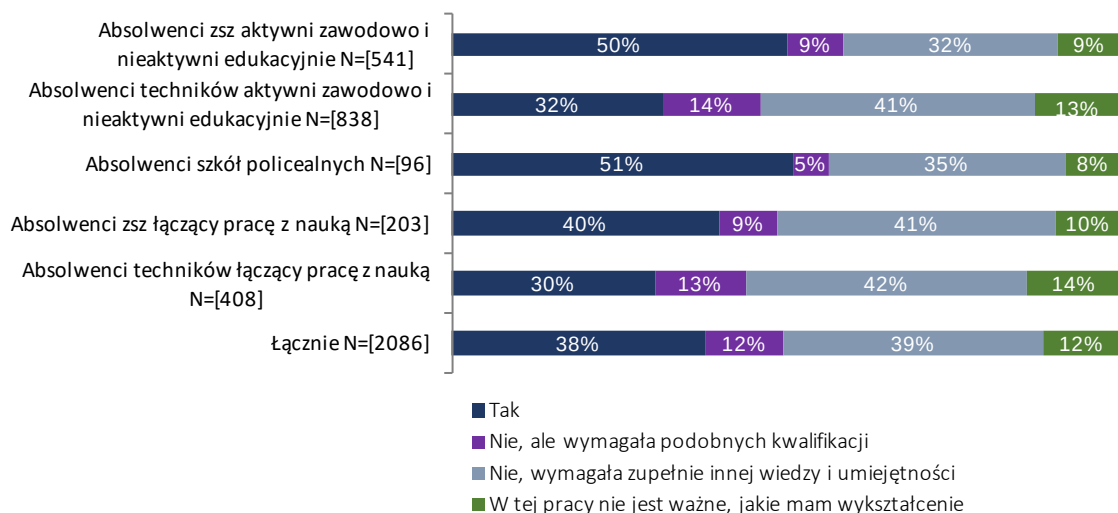
Pierwsze prace trwają krócej wśród absolwentów kontynuujących naukę. Wśród tych absolwentów, których pierwszy epizod pracy zakończył się przed 22 miesiącami po czerwcu 2015 r., zdecydowana większość (74%) odeszła z własnej inicjatywy. Zakończenie pracy z powodu nieprzedłużenia umowy dotyczyło 22% absolwentów, a likwidacja stanowiska ok 4% absolwentów. Wyjątkiem byli absolwenci szkół policealnych wśród których odsetek ten wyniósł 58% i którzy relatywnie częściej kończyli pracę ze względu na nieprzedłużenie umowy (33%) lub likwidację stanowiska pracy (8%).

Nieco ponad 70% absolwentów dojeżdżało do swojej pierwszej pracy z domu rodzinnego, niemal 21% nie mieszkało już w tym czasie z rodzicami a ponad 8% rozpoczęło swoją karierę zawodową za granicą.

3.4.2. Zgodność pierwszej pracy z wykształceniem

Z perspektywy efektywności kształcenia zawodowego szczególnie istotna jest zgodność pracy ze zdobytym wykształceniem. Pogłębione analizy w tym zakresie wymagają zakodowania zawodów wykonywanych przez absolwentów po zakończeniu pracy, co zaplanowano w kolejnym etapie analiz. Na wstępnym etapie, źródłem informacji o dopasowaniu charakteru podejmowanej pracy deklaracje samych absolwentów.

Rysunek 3.20. Zgodność pierwszej pracy z wykształceniem – kategorie absolwentów

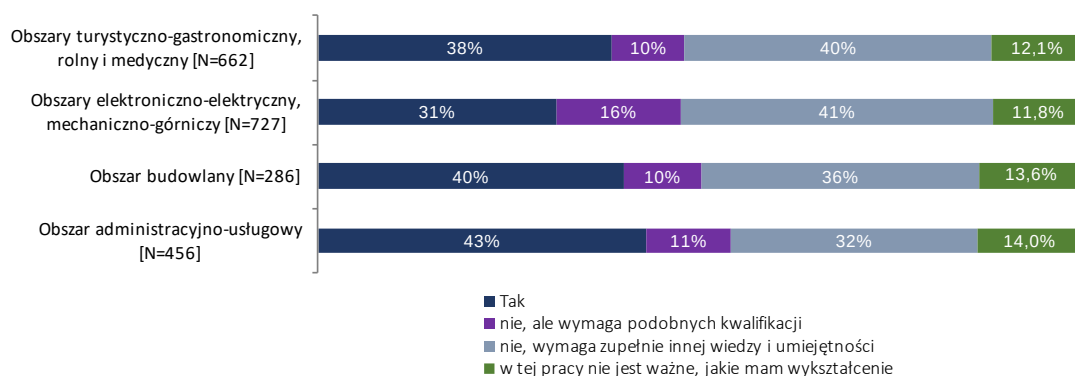
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

Spośród wszystkich absolwentów szkół kształcących zawodowo, którzy mają jakiegokolwiek doświadczenia zawodowe, 38% podjęło pracę w zawodzie zgodnym z kwalifikacjami, które zdobyli w szkole ukończonej w 2015 r. Odsetek ten jest wyraźnie wyższy w przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych niekontynuujących nauki oraz absolwentów szkół policealnych. Około 2/5 absolwentów ma pracę, która wymaga innych kwalifikacji niż te, które zdobywali w szkole kończącej w 2015 r. Z kolei 12% absolwentów wykonuje zadania, które w ich opinii nie wymagają żadnego wykształcenia.

W przypadku absolwentów techników, odsetek pracujących w wyuczonym zawodzie jest wyraźnie niższy. Dotyczy to przede wszystkim udziału osób deklarujących pełną zgodność zawodu wykonywanego z zawodem wyuczonym (ok. 1/3 badanych). Co ciekawe, wśród absolwentów techników, generalnie nie widać istotnych różnic między osobami, które kontynuują i niekontynuują edukacji. Niezależnie od sytuacji zawodowej, około 40% absolwentów techników podejmuje pierwszą pracę, które wymaga zupełnie innych umiejętności i wiedzy niż te zdobyte w szkole.

Interesująco przedstawia się zgodność pracy z wyuczonym zawodem ze względu na obszar kształcenia absolwentów.

Rysunek 3.21. Zgodność pierwszej pracy z wykształceniem – kategorie absolwentów

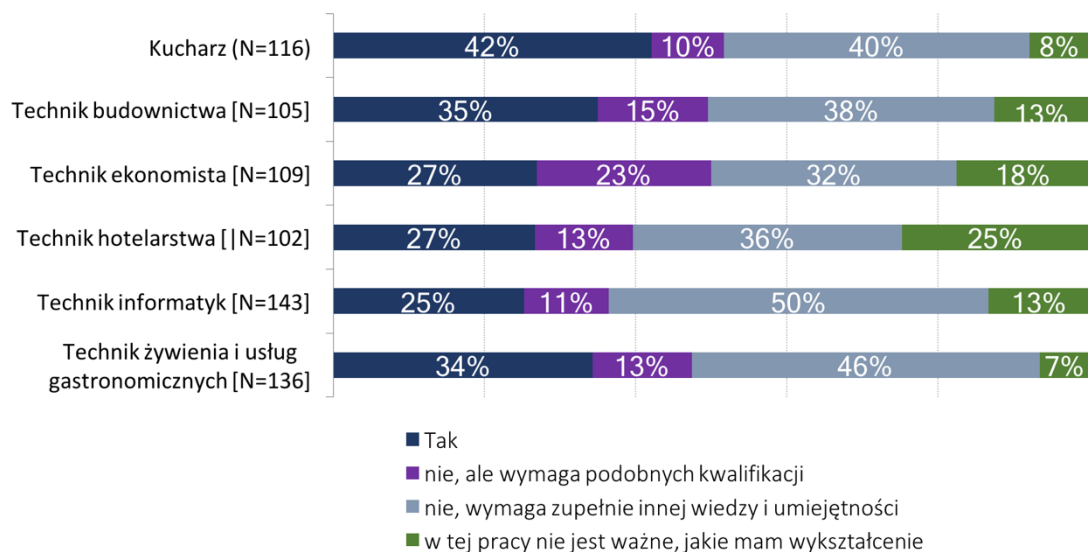

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Z analizy wyłączono uczniów szkół policealnych.

Tylko 1/3 absolwentów z obszarów elektroniczno-elektrycznego i mechaniczno-górnictwa podejmowała pierwszą pracę, która dokładnie odpowiada wyuczonemu zawodowi. Niemniej, jeśli uwzględnić osoby, których praca wymagała generalnie podobnych kwalifikacji i umiejętności do tych wyuczonych w szkole, to absolwenci tego obszaru przestają tak wyraźnie odstawać na tle pozostałych kategorii wyróżnionych ze względu na obszar kształcenia. Największą zgodność między zawodem wyuczonym a wykonywanym w pierwszym miejscu zatrudnienia można zaobserwować w przypadku grupy absolwentów, którzy kształcili się w zawodach z obszaru administracyjno-usługowego – ponad połowa z nich podjęła pracę zgodną z odebranym wykształceniem.

Różnice można też zilustrować przyglądając się poszczególnym zawodom. Zwracają przede wszystkim różnice w odsetku osób, które twierdzą, że posiadane przez nich wykształcenie nie ma znaczenie w wykonywanej przez nich pracy. Takich osób jest niewiele w zawodach gastronomicznych i relatywnie dużo wśród techników hotelarstwa czy techników ekonomistów. Te odpowiedzi mogą świadczyć o niedopasowaniu popytu i podaży na rynku pracy. Aż połowa techników informatyków wybrała odpowiedź, że wykonywana przez nich praca wymaga zupełnie innej wiedzy i umiejętności – najczęściej wiąże się to z wykonywaniem prac nie związanych bezpośrednio z informatyką.

Rysunek 3.22. Zgodność pierwszej pracy z wykształceniem – wybrane zawody

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

3.4.1. Zadowolenie z pierwszej pracy i zarobki

Zarobki absolwentów w pierwszej pracy oscylowały wokół 1900 złotych (mediana), były nieco wyższe w przypadku osób, które już nie kontynuowały nauki. Rozkłady zarobków absolwentów techników i ZSZ, w szczególności osób, które zakończyły już edukację, charakteryzują się dużą rozpiętością – od kilkudziesięciu złotych do nawet 12 000 PLN (zob. tabela 3.6 oraz rysunki 3.23 i 3.24).

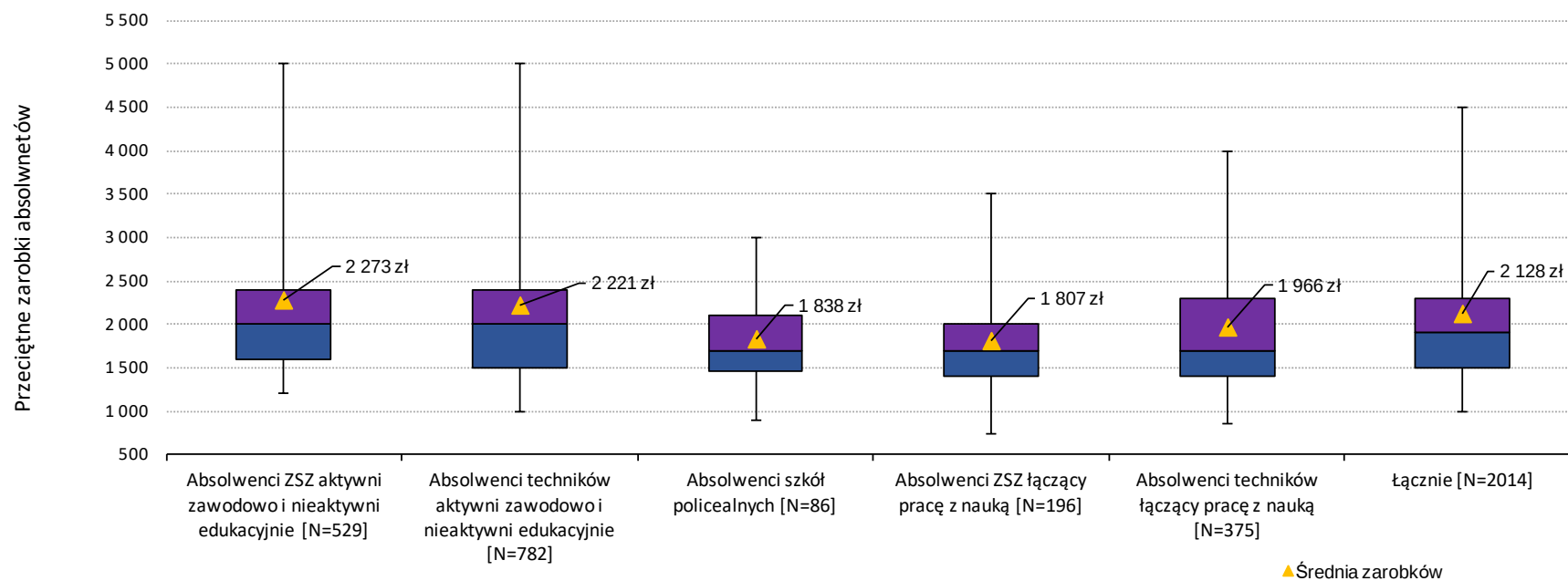
Tabela 4. Kwartyle wysokości zarobków absolwentów

	p25	p50	p75
Absolwenci zsz aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	1600	2000	2400
Absolwenci techników aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	1500	2000	2400
Absolwenci szkół policealnych	1460	1700	2100
Absolwenci zsz łączący pracę z nauką	1400	1700	2000
Absolwenci techników łączący pracę z nauką	1400	1800	2300
Absolwenci zsz aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	1500	1900	2300

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID

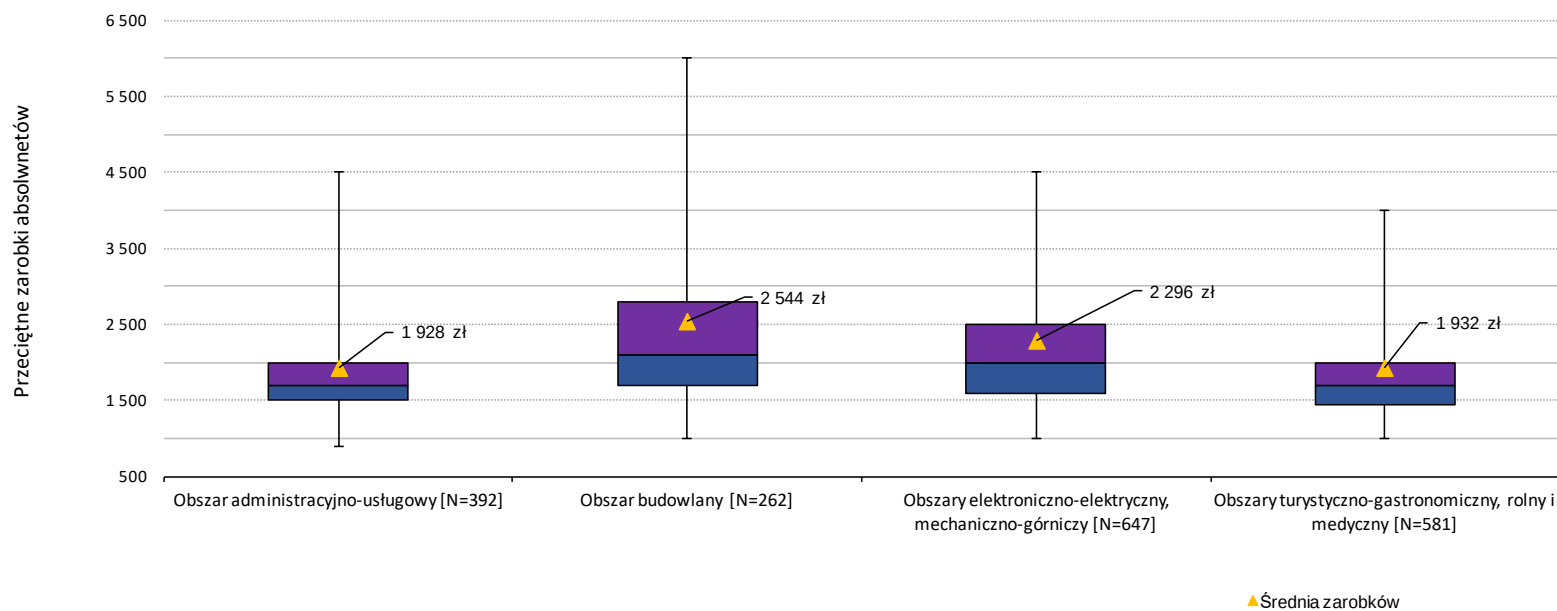
Różnice w zarobkach w pierwszej pracy absolwentów zdecydowanie wyraźniej zaznaczają się w przekroju ze obszar, w których kształcili się respondenci. Na najwyższe zarobki mogli liczyć absolwenci, którzy kształcili się w zawodach z obszaru budowlanego – w tej kategorii wyraźne jest również bardzo duże zróżnicowanie wysokości wynagrodzeń.

Rysunek 3.23 Rozkłady zarobków w pierwszej pracy dla poszczególnych kategorii absolwentów

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Wykres pudełkowy przedstawia 5 i 95 percentyl (oznaczone za pomocą wąsów) zarobków w danej kategorii. Górna krawędź pudełka reprezentuje 3 kwartył, dolna krawędź 1 kwartył a linia przebiegająca wewnątrz pudełka – medianę. Średnie zarobki oznaczono za pomocą punktu wraz z etykietą wartości.

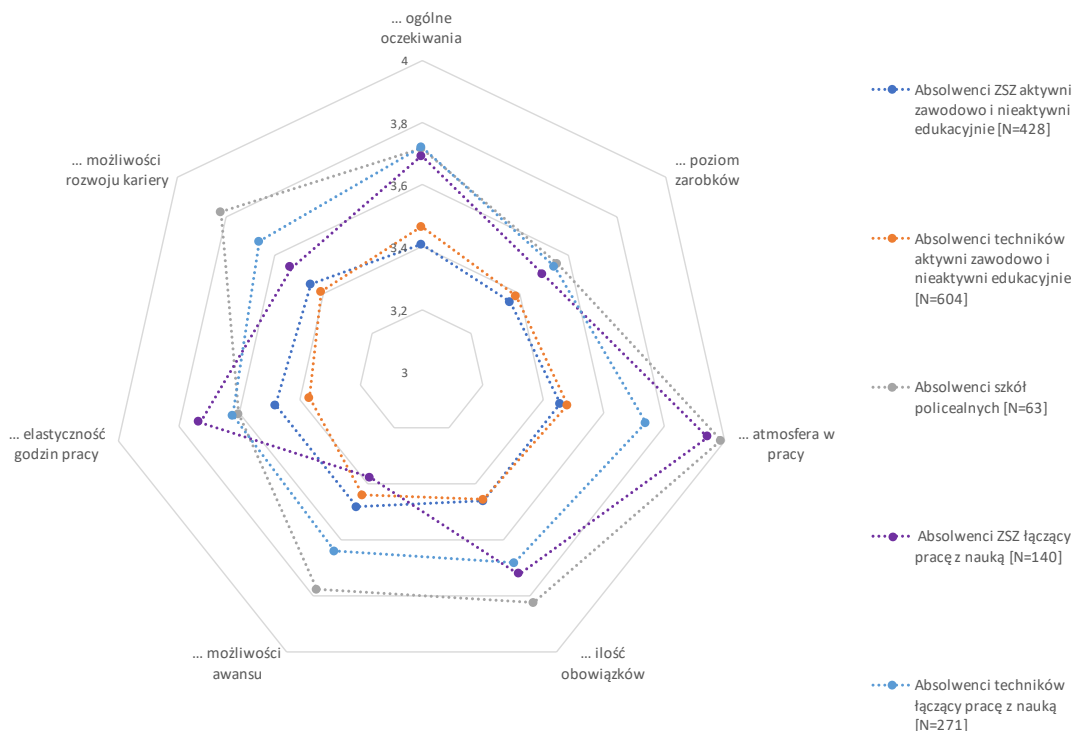
Rysunek 3.24. Rozkłady zarobków w pierwszej pracy dla kategorii absolwentów wyróżnionych ze względu na obszary kształcenia

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Wykres pudełkowy przedstawia 5 i 95 percentyl (oznaczone za pomocą wąsów) zarobków w danej kategorii. Górna krawędź pudełka reprezentuje 3 kwartył, dolna krawędź 1 kwartył a linia przebiegająca wewnątrz pudełka – medianę. Średnie zarobki oznaczono za pomocą punktu wraz z etykietą wartości. Z analizy wyłączono uczniów szkół policealnych.

Badanych absolwentów poproszono o dokonanie oceny ich pierwszej pracy w kilku wymiarach. Posługując się 6-stopniową, szkolną skalą (od 1 – niedostateczny do 6 – celujący) oceniali, na ile praca odpowiada ich oczekiwaniom – ze względu na poziom zarobków, ze względu na atmosferę w pracy, ilość obowiązków, możliwości awansu, elastyczność godzin pracy i możliwości rozwoju kariery. Zebrane oceny okazały się raczej krytyczne – badani najczęściej posługiwali się środkiem skali – średnia ocena stopnia w jakim praca odpowiada ogólnym oczekiwaniom absolwentów wyniosła 3,53 (N=1506, std=1,14). Co ciekawe, poza absolwentami szkół policealnych, najlepiej swoją pracę oceniali absolwenci techników i ZSZ, którzy kontynuują naukę. Dotyczy to zarówno ogólnego spełnienia ich oczekiwań wobec pracodawcy, ale również możliwości rozwoju kariery i awansu, atmosfery w pracy, ilości obowiązków i zarobków. Z drugiej strony, oceny absolwentów ZSZ i techników, którzy ukończyli już naukę były do siebie bardzo zbliżone – absolwenci ZSZ wyraźnie lepiej oceniali jedynie elastyczność godzin pracy.

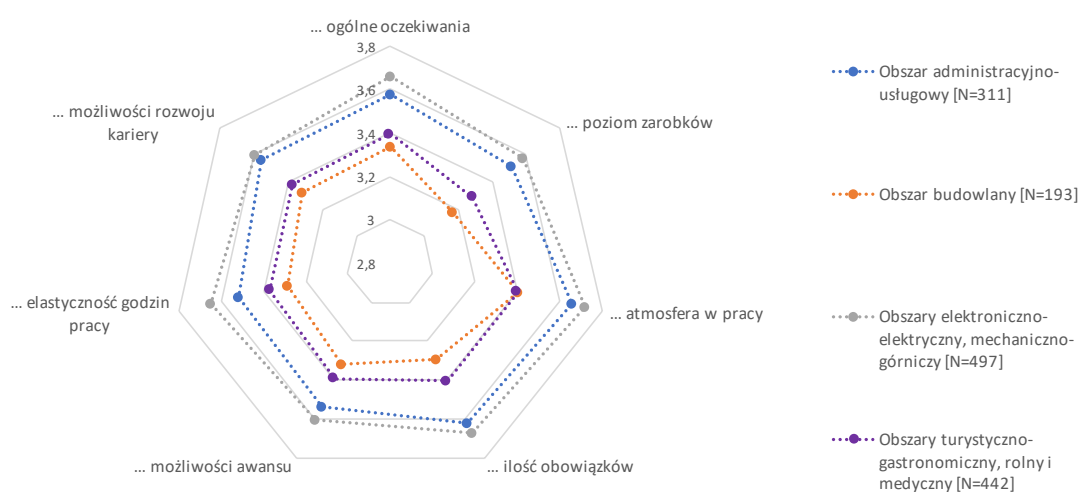
Rysunek 3.25. Oceny pierwszej pracy według kategorii absolwentów

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Wykres radarowy przedstawia średnie ocen poziomu w jakim praca odpowiada oczekiwaniom respondentów w poszczególnych wymiarach. Ocen dokonywano na skali 6 stopniowej, gdzie 1 – oznaczało oceną niedostateczną a 6 celującą stopnia w jakim praca odpowiada oczekiwaniom absolwenta.

Oceny pierwszej pracy układają się w dość wyraźną hierarchię, jeśli wziąć pod uwagę obszar kształcenia absolwentów podejmujących zatrudnienie. Wyraźnie najmniej satysfakcjonująca okazała się praca podejmowana przez absolwentów kierunków z obszaru budowlanego. To ciekawy wniosek, zważywszy, iż absolwenci z tego obszaru najniżej oceniali swój poziom zarobków, choć w tej grupie mogli liczyć średnio na najwyższe wynagrodzenia. W grupie absolwentów kierunków budowlanych zaobserwowano również największe zróżnicowanie wynagrodzeń, co może sugerować rolę mechanizmu relatywnej deprywacji w kształtowaniu ich oczekiwań zarobkowych i związanych z nimi ocen. Najbardziej ze swojej pierwszej pracy byli zadowoleni absolwenci z obszarów elektroniczno-elektrycznych, mechaniczno-górnictwa oraz administracyjno-usługowych.

Rysunek 3.26. Oceny pierwszej pracy według obszaru kształcenia absolwentów

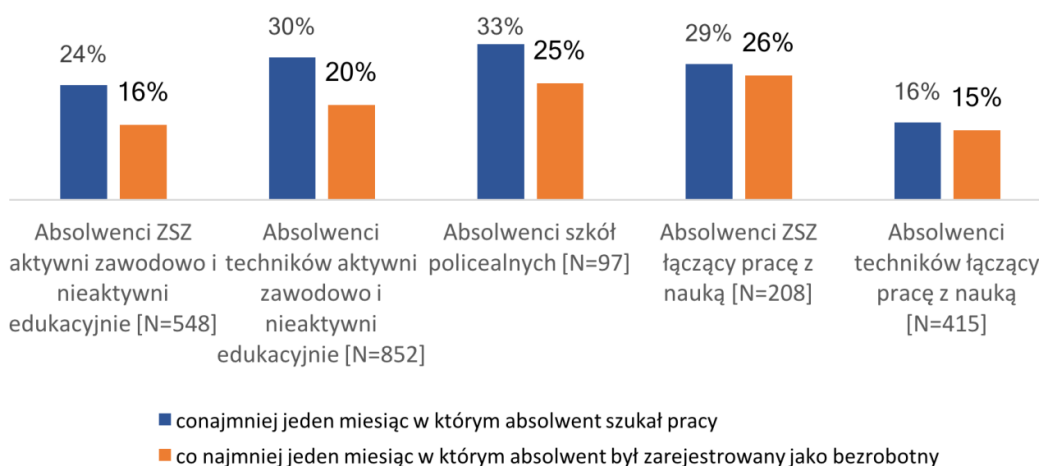
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Wykres radarowy przedstawia średnie ocen poziomu, w jakim praca odpowiada oczekiwaniom respondentów w poszczególnych wymiarach. Ocen dokonywano na skali 6 stopniowej, gdzie 1 – oznaczało oceną niedostateczną a 6 celującą stopnia, w jakim praca odpowiada oczekiwaniom absolwenta. Z analiz wyłączono absolwentów szkół policealnych.

3.5. Epizody bezrobocia i bierności zawodowej

3.5.1. Charakterystyka epizodów bezrobocia absolwentów

Doświadczenie okresów poszukiwania pracy przez co najmniej miesiąc w 22 miesięcznym okresie po czerwcu 2015 r. ma za sobą 26% badanych absolwentów. Pod tym względem wyróżniają się absolwenci techników niekontynuujący nauki i absolwenci szkół policealnych oraz absolwenci zasadniczych szkół zawodowych kontynuujący naukę, gdzie doświadczenie dłuższego, trwającego przynajmniej miesiąc, szukania pracy ma ok. 1/3 respondentów. Ok. 19% absolwentów było przynajmniej raz zarejestrowanych jako bezrobotny w urzędzie pracy, najwięcej wśród absolwentów szkół policealnych i zasadniczych szkół zawodowych łączących naukę z pracą.

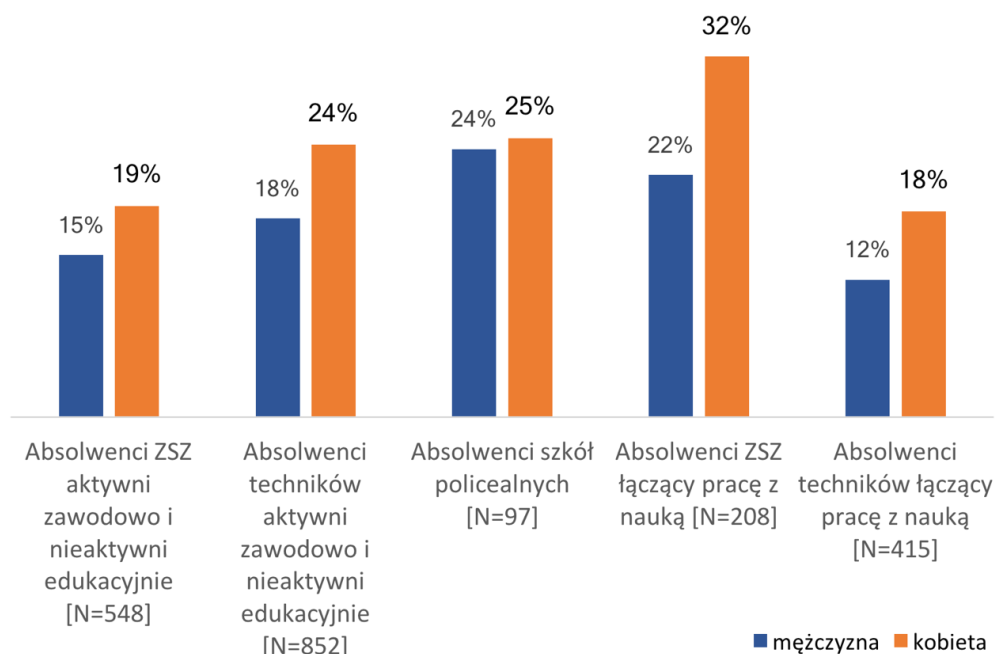
Rysunek 3.27. Posiadanie epizodu poszukiwania pracy i bycia zarejestrowanym jako bezrobotny w podziale na kategorie respondentów

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Różnice między poszczególnymi obszarami kształcenia są nieznaczne. Widać natomiast różnice ze względu na płeć absolwentów. Absolwentki częściej rejestrowały się jako osoby bezrobotne we wszystkich kategoriach absolwentów.

Rysunek 3.28. Posiadanie epizodu poszukiwania pracy i bycia zarejestrowanym jako bezrobotny w podziale na kategorie respondentów

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Większość osób, które rejestrowały się jako osoby bezrobotne robiła to tuż po zakończeniu nauki. Do rzadkości należały przypadki przejść z pracy do bezrobocia lub z pracy do nieaktywności edukacyjnej innej niż edukacja. Takich przypadków było zaledwie 5%, najwięcej wśród absolwentów szkół policealnych. Ponieważ okres zatrudnienia osób kontynuujących naukę był krótszy, to rzadsze są też przypadki przechodzenia z pracy do bezrobocia bądź z pracy do nieaktywności.

Tabela 3.7. Odsetek respondentów deklarujących przejście z pracy w stan bezrobocia lub nieaktywności zawodowej innej niż edukacja

	Przejście z pracy do bezrobocia	Przejście z pracy do nieaktywności zawodowej
Absolwenci zsz aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	4%	7%
Absolwenci techników aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	7%	9%
Absolwenci szkół policealnych	13%	13%
Absolwenci zsz łączący pracę z nauką	3%	3%
Absolwenci techników łączący pracę z nauką	2%	6%
Absolwenci zsz aktywni zawodowo i nieaktywni edukacyjnie	5%	5%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

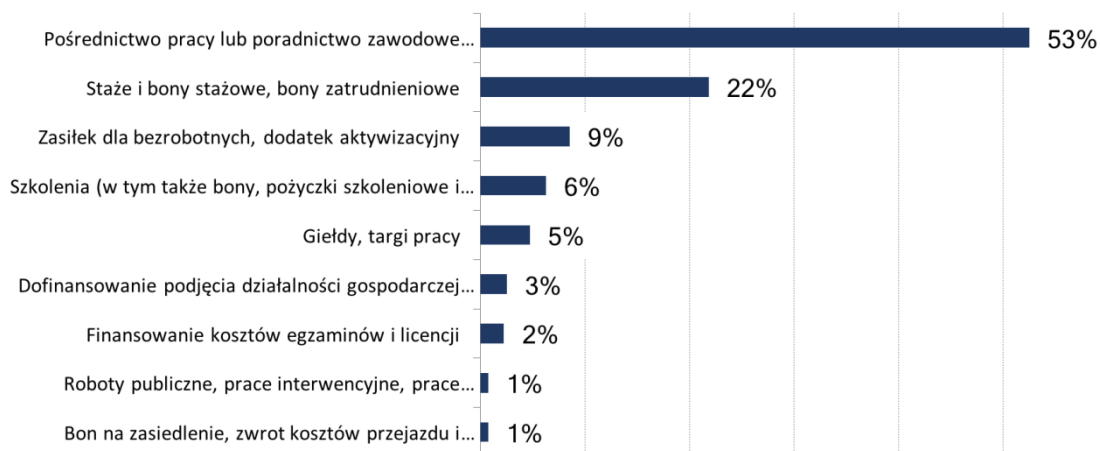
Najczęściej wskazywanymi motywacjami do wizyty w urzędzie pracy była potrzeba uzyskania ubezpieczenia zdrowotnego i możliwość skorzystania z pośrednictwa pracy. Rejestrowanie się w późniejszym okresie było dużo rzadsze.

Rysunek 3.30. Powody rejestracji w urzędzie pracy

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID. Podstawą procentowania są absolwenci deklarujący, że byli kiedykolwiek zarejestrowani jako bezrobotni w urzędzie pracy.

Rysunek 3.31. Formy pomocy z których korzystali absolwenci („Z jakich form pomocy ze strony urzędu pracy korzystał(a) Pan(i) kiedykolwiek do tej pory?”) % wskazań wśród osób, które były zarejestrowane jako osoby bezrobotne

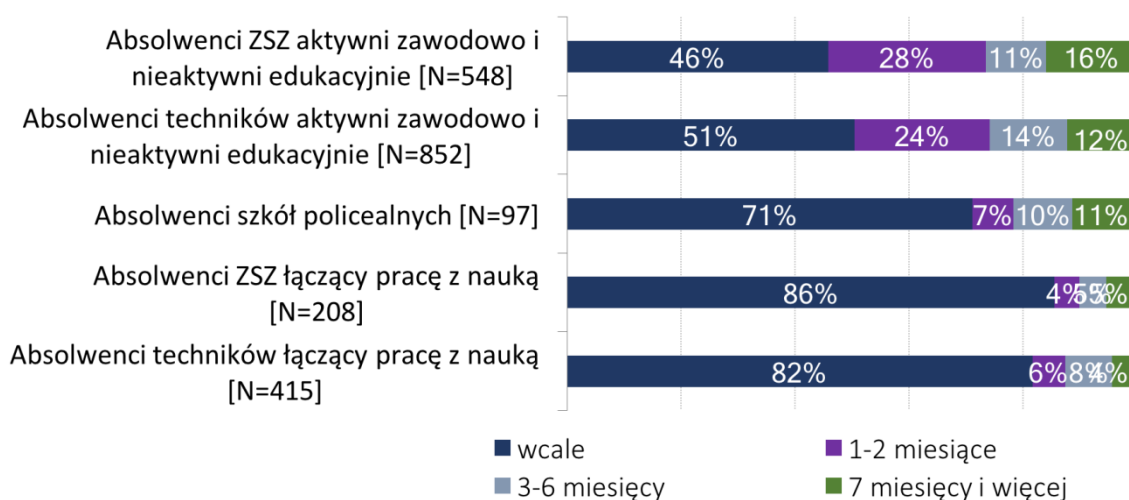

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Blisko połowa z tych osób, które były zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy otrzymała ofertę pracy. Spośród tych osób, połowa podjęła w wyniku tego zatrudnienie. Osoby bezrobotne, które podjęły pracę bezpośrednio dzięki pośrednictwu powiatowego urzędu pracy, stanowią niecałe 5% absolwentów, którzy mieli przynajmniej jeden epizod zatrudnienia i ¼ osób, które były kiedykolwiek zarejestrowane jako osoby bezrobotne.

3.5.2. Charakterystyka epizodów bierności zawodowej absolwentów

Rysunek 3.32. Absolwenci szkół zawodowych według łącznej liczby miesięcy braku aktywności edukacyjnej i zawodowej

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych sondażowych MLEZAMID.

Na przedstawionym powyżej wykresie zsumowano wszystkie miesiące nieaktywności zawodowej w 22 miesięcznym, analizowanym okresie. Nieco inne wyniki uzyskamy przyglądając się temu, jaki odsetek absolwentów ma z sobą okres

nieaktywności zawodowej trwający 3 miesiące lub dłużej. Wśród absolwentów techników i zasadniczych szkół zawodowych takich osób było ok. 25-26%, szkół policealnych - ok. 21%, a wśród absolwentów kontynuujących naukę ok. 10-12%. Zdecydowana większość z nich wchodziła w pierwszy taki okres tuż po zakończeniu nauki: wśród absolwentów niekontynuujących nauki około 4/5 osób miało dłuższy, nieprzerwany okres nieaktywności.

Rozkłady osób posiadających dłuższe epizody nieaktywności edukacyjnej nie różnią się ze względu na obszar kształcenia czy płeć – co świadczy o tym, że powody dłuższych okresów są niejednorodne. Na pytanie, dlaczego badane osoby są nieaktywne zawodowo i edukacyjnie nie dają też wskazania uczniów w ankiecie, którzy pytani o powody nie szukania pracy najczęściej wskazywali na odpowiedź „Nie musiałem(am) pracować/ podejmować pracy” lub „nie szukałem(am) pracy z innych powodów”.

4. Podsumowanie

W rozdziale poświęconym ścieżkom edukacyjnym absolwentów szkół kształcących zawodowo koncentrowano się na zdarzeniach związanych z zakończeniem nauki w szkole, w której uczyli się respondenci podczas pierwszego etapu badań oraz tą częścią ich losów, która wiązała się z kontynuowaniem nauki i zdobywaniem dodatkowych uprawnień zawodowych.

W przypadku każdego analizowanego typu szkół (zasadnicze zawodowe, technika oraz szkoły policealne) najczęściej wybieraną ścieżką jest uzyskanie świadectwa ukończenia szkoły oraz wyjście poza system edukacji (przejście na rynek pracy). Wyraźnie rzadsze jest kontynuowanie nauki (pozostanie w ramach systemu edukacyjnego). Przy czym, prawdopodobieństwo opuszczenia systemu edukacyjnego jest większe w przypadku osób kończących zasadnicze szkoły zawodowe oraz szkoły policealne niż technika. Podkreślić jednocześnie należy, że ponad 90% uczniów ZSZ uzyskuje dyplom potwierdzający zdobycie kwalifikacji zawodowych, a więc zdaje wszystkie wymagane prawem egzaminy zawodowe, co świadczy o stosunkowo wysokim poziomie efektywności nauczania zawodowego w ZSZ.

Ponadto, w przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, pomimo że wskaźnik kontynuujących naukę jest mniejszy niż w przypadku techników, to jednak 30% spośród badanych w ostatnich klasach (w trakcie pierwszej tury badań) kontynuowało naukę w liceum dla dorosłych (dalej: LOdD), z czego ponad połowa uzyskała świadectwo ukończenia szkoły a jedna czwarta nadal się uczy. Jedynie co szósty przerwał naukę w LOdD. Niestety, spośród osób kończących naukę w LOdD niespełna połowa przystąpiła do matury, a jedynie nieco ponad jedna trzecia (spośród kończących naukę w LOdD) uzyskała świadectwo dojrzałości. Nie wydaje się to być nader wysokim wskaźnikiem efektywności.

Zauważyć można jednocześnie dosyć silne zróżnicowanie szansy na kontynuowanie nauki w LOdD w zależności od obszaru, w ramach którego uczeń

zdobywał zawód w ZSZ. Około połowy absolwentów szkół zawodowych uczących się zawodów z obszaru elektryczno-elektronicznego i rolniczo-leśnego z ochroną środowiska kontynuuje naukę w LOdD, podczas gdy spośród osób uczących się zawodów z obszaru budowlanego oraz mechanicznego i górnictwo-hutniczego czyni to niespełna, co piąty. Generalnie, nauka w ZSZ mocno ogranicza więc szanse na kontynuowanie nauki, nie tworzy jednak przeszkody niemożliwej do pokonania (zależnej m.in. od obszaru kształcenia).

Specyficzna sytuacja występuje w przypadku uczniów kończących technika. Z jednej strony, niższy jest wśród nich - w porównaniu z uczniami ZSZ - wskaźnik osób uzyskujących uprawnienia zawodowe - 5 na 6 uczniów zdaje wszystkie konieczne do tego egzaminy. Z drugiej strony, większy odsetek osób decyduje się na kontynuowanie nauki (42%) na studiach (38%) lub w szkole policealnej (4%). Dodajmy, że wśród uczniów techników, którzy zdali maturę studia rozpoczęła połowa z nich.

Podobnie, jak miało to miejsce w przypadku uczniów ZSZ także w przypadku osób kończących technika czynnikiem różnicującym szanse na kontynuowanie nauki pozostaje obszar kształcenia. Większa jest ona w przypadku osób uczących się w zawodach z obszaru elektryczno-elektronicznego oraz administracyjno-usługowego niż z obszaru mechanicznego i górnictwo-hutniczego. Wśród pierwszych naukę na studiach kontynuuje ponad połowa, wśród drugich zaś mniej niż jedna piąta.

Z kolei, wśród uczniów kończących szkoły policealne niemal jeden na ośmiu uzyskuje kwalifikacje zawodowe. Jest to więc wskaźnik wyższy niż w technikach, lecz niższy niż w zasadniczych szkołach zawodowych. Podobnie sytuacja przedstawia się, gdy weźmiemy pod uwagę prawdopodobieństwo kontynuowania nauki. Spośród uczniów szkół policealnych naukę kontynuuje $\frac{1}{4}$, z tego $\frac{3}{4}$ w kolejnej szkole policealnej, a $\frac{1}{4}$ na studiach.

Wykorzystując modele regresji logistycznej oraz (uzupełniając) analizę drzew decyzyjnych, rozpoznano czynniki oddziałujące na pozostawanie w systemie edukacyjnym dwa lata po pierwszej turze badań. Interesujące, że w przypadku uczniów zasadniczych szkół zawodowych żadna z kilkunastu uwzględnionych w modelu potencjalnych zmiennych niezależnych nie wpływała znacząco na szansę kontynuowania nauki, co - prawdopodobnie - wiąże się z niewielkim udziałem osób kontynuujących naukę wśród absolwentów ZSZ.

Z kolei w przypadku absolwentów techników prawdopodobieństwo kontynuowania nauki jest modyfikowane przez trzy wzajemnie powiązane czynniki: o charakterze strukturalnym (sytuację gospodarczą obszaru, na którym położona jest szkoła), społecznym (status społeczno-ekonomiczny rodziny) oraz indywidualnym (np. chęć kontynuowania nauki), prowadząc do wniosku, że ich losy edukacyjne w znacznej mierze zależą nie tylko od chęci i/lub zdolności samych uczniów, lecz w znacznej mierze wyznaczone są przez czynniki od nich samych niezależne.

Podstawową trudnością w analizie ścieżek zawodowych absolwentów jest uwzględnienie ich sytuacji edukacyjnej. Osoby kontynuujące i niekontynuujące

nauki bardzo się różnią. Wzory aktywności zawodowej absolwentów kontynuujących naukę bardzo się różnią: są tu osoby, które uczą się przez dłuższy czas, nie podejmując aktywności zawodowej, jak i tacy, którzy mają pracę już w momencie podejmowania dalszej nauki po ukończonej szkole zawodowej. Analiza sytuacji wymaga dłuższego okresu obserwacji, bo wchodzenie na rynek pracy tej grupy absolwentów jest rozłożone w czasie.

Alternatywnym sposobem analizy sytuacji zawodowej absolwentów kontynuujących naukę mogłoby być przyjęcie za początek kariery zawodowej momentu zakończenia przez nich edukacji i uwzględnianie w analizach czasu doświadczenia zawodowego zdobytego w trakcie nauki. Jak się okazuje, także część absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i techników pierwszą pracę zdobywa jeszcze przed formalnym zakończeniem nauki, co także powinno być uwzględniane w analizach.

Szczególnym, także pod względem innego składu społeczno-demograficznego, przypadkiem są szkoły policealne, których absolwenci wyraźnie się różnią od absolwentów innych szkół. To co wyróżnia tych absolwentów, to relatywnie wczesne wchodzenie na rynek pracy – które często towarzyszy lub poprzedza rozpoczęcie nauki w szkole policealnej. W pilotażowej rundzie monitoringu przebadano niewielu absolwentów tego rodzaju szkoły, a struktura zrealizowanej próby najbardziej odbiega od struktury populacji.

Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych i techników, którzy niekontynuują nauki łączy wiele podobieństw. Ich sytuacja zawodowa stabilizuje się w okresie ok. 5 miesięcy po ukończeniu szkoły, a część z nich zaczyna pracę lub pracuje już w momencie uzyskania dyplomu. Pod niektórymi względami, korzystniejszą sytuację na rynku pracy charakteryzują się absolwenci zasadniczych szkół zawodowych.

Zatrudnienie absolwentów opiera się przede wszystkim na umowach o pracę i jest raczej stabilne. W pierwszych 2 latach po zakończeniu szkoły, absolwenci mają najczęściej jeden epizod pracy, a do mniejszości należą osoby mające 2 lub więcej epizodów pracy. Tzw. praca na czarno jest sporadyczna – częściej spotykanym zjawiskiem jest zatrudnienie, które określiliśmy jako półformalne.

Badanie nie pokazało znaczących różnic między obszarami kształcenia, ale widoczne są różnice w zarobkach osiąganych przez absolwentów oraz satysfakcji z wykonywanej pracy. Może to świadczyć o zróżnicowanej sytuacji wśród absolwentów poszczególnych obszarów, na którą większy wpływ od posiadanych kwalifikacji może mieć popyt na pracę na konkretnych stanowiskach, koniunktura gospodarcza, czy sytuacja na lokalnych rynkach pracy. Za tym wnioskiem przemawiają też odpowiedzi absolwentów, dotyczące zgodności wykonywanej pracy z posiadanymi kwalifikacjami.